

Witboek

Letterenfaculteit Rotterdam

*Wat wijsheyt Latium en Griecken hield besloten
Begreep gantsch Christenryck so haest Erasmus quam
En gaf met zynen naem aan 't Hollandsch Rotterdam
Een naem, vermidts hy was uyt haren schoot gesproten,
Zy, als de Nood het licht voor hem had afgeschoten,
Noch 't rottende gebeent', noch 't stuyvende assche nam;
Maar rechte een steenen beeld. De Nyd spoog vier en vlam,
En socht geweldigh hem van 't Outer af te stoten.
Dan laes! Geleerdheyds pronck sich keert aen nijd noch spijt,
Geen graf zijn Faem bestulpt. Hy heldert met de tijd.
Zijn krans groent onverwelkt, en bloeyt in afgunst veyligh.
Die onlangs was van steen nu glinstert van metael.
En so de Nijd sich steurt aan deze pracht en prael
So giet men licht van goud den Rotterdamschen
HEYLIGH*

(Joost van den Vondel, Op het metalen pronck-beeld
onlangs te Rotterdam opgericht
tot eere van den grooten Erasmus, 1622)

Rotterdam, eerste druk: januari 2002; tweede en ongewijzigde druk: mei 2003

© Werkgroep Noodfaculteit Letteren Rotterdam
Ganzekruid 7, 3068 RK Rotterdam.

Auteur: Feico Houweling namens de Werkgroep Noodfaculteit Letteren Rotterdam in opdracht van het Rotterdams Letterenoverleg.

Website Noodfaculteit: www.xs4all.nl/~feico/noodfaculteit

Inhoud

(Summary in English: see pages 43-46)

INHOUD	3
VOORWOORD	5
SAMENVATTING	6
1. VOORGESCHIEDENIS	7
DE ILLUSTERE SCHOOL.....	7
HOGESCHOLEN IN ROTTERDAM	7
DE ERASMUS UNIVERSITEIT	8
<i>Voorstudies</i>	8
<i>Eigenbelangen en de prullenbak van minister Cals</i>	9
<i>De oprichting van de Erasmus Universiteit Rotterdam</i>	10
ERASMUS: SCHONE LETTEREN OF SCHONE SCHIJN?	10
2. ALFA- EN GAMMASTUDIES AAN DE EUR	13
DE STRIJD OM HET BESTAAN	13
DE AFBRAAK VAN DE LETTERENSTUDIES	14
<i>De feiten</i>	14
<i>De gevolgen</i>	16
<i>Angst voor alfa's</i>	16
<i>Noodzakelijk kwaad of economisch goed?</i>	17
3. PLEITEN VOOR DE LETTEREN	20
DE NOODFACULTEIT LETTEREN ROTTERDAM (1)	20
NIEUW PLEIDOOI	20
<i>Letterenoverleg en letterennota's</i>	20
<i>Pleidooi in de pers</i>	20
<i>Letterenoverleg pakt het pleidooi op</i>	22
DE NOODFACULTEIT LETTEREN ROTTERDAM (2)	23
<i>Oprichting</i>	23
<i>Eerste semester</i>	24
<i>Slotdebat</i>	25
<i>Overleg met universiteit en politiek</i>	25
<i>Tweede semester</i>	26
4. HET MAATSCHAPPELIJK DRAAGVLAK	28
NEGATIEVE REACTIES	29
POSITIEVE REACTIES	29
5. MOGELIJKHEDEN EN VOORUITZICHTEN	31
EEN NIEUWE FACULTEIT.....	31
UITBREIDING STUDIEAANBOD	32
<i>Faculteit der Wijsbegeerte</i>	32
<i>Faculteit Historische en Kunstwetenschappen</i>	32

<i>Samenwerking met de Noodfaculteit</i>	33
<i>Samenwerking met derden</i>	34
<i>Taalonderricht</i>	34
FUSIEMOGELIJKHEDEN	35
BRAINSTORM OF HERSENSPINSEL	35
<i>Voor vandaag of overmorgen?</i>	35
<i>Een geïnspireerde universiteit</i>	36
<i>Mogelijke letterencomponenten</i>	36
<i>Een broederlijke en dichterlijke universiteit</i>	37
CONCLUSIES	38
NOTEN	39
GESPREKKEN MET DE EUR	40
LITERATUUR	41
NOTA'S:	42
SUMMARY IN ENGLISH	43
PREFACE	43
CONTENTS OF THIS POSITION PAPER	43
CONCLUSION.....	44
BIJLAGEN	46
(1) DE EERSTE NOODFACULTEIT	46
(2) COMENIUS EN POËZIE AAN DE FACULTEIT LETTEREN ROTTERDAM	50
(3) ROTTERDAMSE LETTERENFACULTEIT MOET GROOTS ZIJN	52
(4) 25 ARGUMENTEN VOOR EEN LETTERENFACULTEIT IN ROTTERDAM	55
(5) EENAKTER: 'HET ZEVENDE ARGUMENT'	57

Voorwoord

De opdracht voor het schrijven van dit Witboek is gegeven door het Rotterdams Letterenoverleg in zijn vergadering van 2 oktober 2001.

Gebleken is dat de door het Letterenoverleg in het leven geroepen Noodfaculteit Letteren Rotterdam aanslaat. De colleges zijn van een hoog wetenschappelijk gehalte en worden goed bezocht. Bovendien heeft de werkgroep Noodfaculteit in zoverre gehoor gevonden voor haar pleidooi bij de Erasmus Universiteit Rotterdam, dat er nu openlijk gesproken wordt over uitbreiding van de letterenstudies aldaar, en dat men binnen de universiteit actief meedenkt over de vraag hoe zo'n uitbreiding tot stand kan komen.

Dit Witboek laat zien dat de wens van een letterenfaculteit in Rotterdam al minstens een halve eeuw oud is. Rotterdam kan inmiddels een onmiskenbaar recht doen gelden op complete en volwaardige letterenstudies, niet alleen op grond van historische argumenten, maar ook omwille van toekomstige generaties. Dat belang van de toekomst mag nooit wijken voor korte-termijnargumenten omtrent geld en studentenaantallen. Niemand kan zeggen hoeveel letterenstudenten er zullen zijn in 2050, nog eens een halve eeuw verder, maar wel dat letterenstudies ook dan waardevol en noodzakelijk zullen zijn.

Het Rotterdams Letterenoverleg nodigt de Erasmus Universiteit en de gemeente Rotterdam uit op basis van dit Witboek een studie uit te voeren naar de haalbaarheid van letterenstudies aan de EUR. Als aanzet tot zo'n haalbaarheidsonderzoek worden in dit Witboek concrete voorstellen gedaan voor onderwijs en onderzoek binnen de EUR, in samenwerking met de EUR en in samenwerking met derden.

Rotterdam, januari 2002
Werkgroep Noodfaculteit Letteren Rotterdam.

Voorwoord bij de tweede druk

In mei 2003 is opgericht de Stichting Noodfaculteit Letteren Rotterdam. Deze heeft de volgende doelstelling:

“(...) de oprichting van een volwaardige letterenfaculteit aan een in Rotterdam gevestigde wetenschappelijke instelling. Zij tracht dit doel te bereiken door het organiseren van activiteiten ter bevordering van het wetenschappelijk onderwijs en onderzoek in de talen, de letterkunde en de met deze beide samenhangende cultuuruitingen in Rotterdam, zoals het organiseren van publieksgerichte activiteiten als openbare hoorcolleges en symposia en het voorbereiden van de instelling van een of meer bijzondere leerstoelen in de genoemde disciplines.”

Rotterdam, mei 2003
Het bestuur van de Stichting Noodfaculteit Letteren Rotterdam.

Samenvatting

Hoofdstuk 1 geeft de **voorgeschiedenis** van de huidige discussie over de gewenste invoering van letterenstudies in Rotterdam. De eerste plannen dateren uit de jaren vijftig van de vorige eeuw. Destijds is er een concrete blauwdruk gemaakt voor een letterenfaculteit in Rotterdam, die door de minister naar de prullenbak is verwezen. De gemeenteraad heeft hierover in 1961 haar diepe teleurstelling uitgesproken. Het ontbreken van de letteren aan de Erasmus Universiteit leidde in 1973 tot de oprichting van de eerste Noodfaculteit Letteren. Aangetoond wordt dat de vernoeming van de universiteit naar Erasmus wel degelijk de morele verplichting met zich meedraagt om daar ook inhoudelijk de consequenties van te aanvaarden.

Hoofdstuk 2 behandelt het algemene **bestaansrecht** van alfastudies in Nederland en in Rotterdam in het bijzonder. Aan de hand van CBS-cijfers wordt aangetoond dat het beleid van de overheid om de bètastudies te stimuleren heeft geleid tot een terugdringing van de alfastudies. Daarvoor is een hoge prijs betaald in de vorm van afkalvende talenkennis en gebrek aan taaldocenten. De waarschuwingen van het bedrijfsleven tegen die ontwikkeling worden slechts ten dele serieus genomen. Maar ook binnen het bedrijfsleven zelf bestaat veelal weinig erkenning voor de specifieke bijdrage van de alfa's, zeker in vergelijking met het buitenland. Voor een op het bedrijfsleven georiënteerde universiteit als de EUR is hier een taak weggelegd.

Hoofdstuk 3 laat zien hoe al een halve eeuw lang in Rotterdam **pleidooien** worden gevoerd voor volwaardige letterenstudies. Een volwaardige letterenfaculteit in Rotterdam is cultureel en wetenschappelijk van belang. Artikelen in het Rotterdams Dagblad leidden er medio 2000 toe dat het Rotterdams Letterenoverleg overging tot de (her)oprichting van de Noodfaculteit Letteren Rotterdam. Enerzijds toont de Noodfaculteit inhoudelijk de zin van letterenstudies aan door het bieden van colleges, anderzijds voert zij een lobby bij de politiek en in het onderwijsveld.

Hoofdstuk 4 geeft een beeld van het zeer brede **maatschappelijk draagvlak** voor het pleidooi van letterenstudies in Rotterdam. Voor zover er negatieve reacties zijn, slaan die niet zozeer op het plan zelf, maar vooral op de miserabele toestand waarin de academische letterenstudies zich tegenwoordig in het algemeen bevinden. De positieve reacties zijn zeer talrijk en gevarieerd.

Hoofdstuk 5 gaat in op de **mogelijkheden en vooruitzichten**. In gesprekken met de EUR is gebleken dat er op korte termijn diverse opties zijn. In het kader van de bachelor/masterstructuur kunnen de faculteiten zelf initiatieven ontplooiën. Binnen Faculteit Historische en Kunst Wetenschappen (FHKW) wordt daarover concreet gesproken. Bovendien wordt een Talencentrum aan de EUR opgericht. De werkgroep Noodfaculteit zou een stichting kunnen oprichten die fondsen werft voor een of meer bijzondere leerstoelen in de letteren. Ook liggen er kansen in samenwerking met bijvoorbeeld het Rotterdams Leeskabinet, Studium Generale en Hoger Onderwijs voor Ouderen (HOVO).

In de **conclusie** wordt gesteld dat, gezien het feit dat er al een halve eeuw wordt gepleit voor volwaardig wetenschappelijk onderwijs én onderzoek op letterengebied in Rotterdam, de stad historische aanspraken kan maken op alfastudies aan de EUR en hiervoor aandacht verdient, niet alleen van de EUR zelf, maar ook politiek Den Haag. *Aangedrongen wordt op een studie naar de haalbaarheid van vergroting van de letterencomponent binnen het huidig onderwijs en onderzoek aan de EUR en tevens de stichting van een volwaardige letterenfaculteit op langere termijn.*

1. Voorgeschiedenis

De Illustere School

Rotterdam was aan het einde van de zeventiende eeuw een koopmansstad met een rijke literaire cultuur. Er waren in de stad naar schatting honderd boekhandelaren en uitgevers gevestigd en een reeks van, deels internationaal befaamde schrijvers en filosofen woonde korte of langere tijd in Rotterdam, onder wie Benjamin Furley en John Locke.

Tot de centra van de wetenschap behoorde de Illustre School, een 'brug' tussen de Latijnse school, vanaf 1681 het Erasmiaans Gymnasium, en de universiteit. Een van de bekendste docenten aan de Illustre School was de Fransman Pierre Bayle (1647-1706), bijgenaamd de 'philosophe de Rotterdam'. Hij doceerde onder meer filosofie en geschiedenis.¹

Deze culturele bloei van Rotterdam nam in het begin van de achttiende eeuw af. De Illustre School werd uiteindelijk in 1810 opgeheven. Een duidelijke reden voor het wegwijnen van de wetenschappelijke belangstelling is voor zover ons bekend nooit gegeven.

Hogescholen in Rotterdam

In het begin van de twintigste eeuw werd de behoefte gevoeld aan een academie voor de opleiding van kooplieden. In 1913 werd door particulier initiatief de Vereeniging tot oprichting eener Nederlandsche Handels-Hoogeschool gesticht. De school zou een positie moeten krijgen tussen middelbare school en universiteit en dus deels vergelijkbaar zijn met het huidige hoger beroepsonderwijs (hbo). Het praktijkgerichte karakter kwam ook tot uitdrukking in het nadrukkelijk afwijzen van het wetenschappelijk aspect.

Maar het bloed kroop waar het niet gaan kon. Ondanks het hbo-karakter en het feit dat de opleiding slechts tweearig was, werden er wel hoogleraren benoemd. Deze toonden uiteindelijk toch universitaire ambities, waardoor het academisch gehalte kon toenemen en het accent op het wetenschappelijk economisch onderwijs kwam te liggen, aangevuld met economisch-historische vakken, rechten en sociologie.

In 1938 veranderde de naam in Nederlandse Economische Hogeschool (NEH). De aanvankelijke neiging om te komen tot wetenschappelijke verdieping en verbreding van het werkveld zette door. Er kwam meer aandacht voor maatschappelijke vraagstukken, wat onder andere leidde tot de instelling van een studierichting sociale economie. In 1963 werden binnen de NEH de Faculteit der Rechtsgeleerdheid en de Faculteit der Sociale Wetenschappen opgericht. De hogeschool was nog steeds een particuliere stichting.

In 1950 werd in Rotterdam de Stichting Klinisch Hoger Onderwijs opgericht, die tot taak had medische doctorandi van de medische faculteiten elders in het land op te leiden tot arts. Aanleiding voor de oprichting van de stichting was het feit dat de Rijks Universiteit Leiden met een tekort aan opleidingsplaatsen kampte en genoodzaakt was om te zoeken naar uitbreiding in een andere stad. Rotterdam kwam daarbij in beeld omdat de stad beschikte over een aantal grote ziekenhuizen en behoefte had aan een eigen medische opleiding.

De Stichting beëindigde haar werkzaamheden in 1967, een jaar na de oprichting van de Medische Faculteit Rotterdam. Deze werd in 1966 gesticht anticiperend op de definitieve oprichting van een Rotterdamse universiteit.

De Erasmus Universiteit

Voorstudies

Uit de geschiedenis rond de Nederlandse Economische Hogeschool en de Medische Faculteit Rotterdam blijkt dat al vrijwel meteen na de oorlog de serieuze intentie bestond om te komen tot de oprichting van een universiteit in Rotterdam. In eerste instantie was het de vraag hoe een dergelijke universiteit eruit zou moeten zien. Het Nederlands Economisch Instituut (NEI) ontwierp in 1954 een Profielschets (NEI, 1954). Hierin werd gepleit voor een algemene universiteit, die qua onderwijs en onderzoek gelijkwaardig zou zijn aan de andere algemene universiteiten in Nederland.

Vervolgens was de vraag of een dergelijke universiteit te bekostigen zou zijn. Ook hierop antwoordde het NEI positief in een in 1955 uitgebrachte Kostenraming (NEI, 1955). Na deze twee rapporten, waarin de haalbaarheid van een Rotterdamse universiteit afdoende was aangetoond, wilde de toenmalige burgemeester Van Walsum vaart achter de zaak zetten. Hij installeerde in 1956 de Commissie Hoger Onderwijs Rotterdam, die in 1958 een nota uitbracht met een gedetailleerd ontwerp voor de nieuwe universiteit.

De algemene opvatting was dat de stad eventuele uitbreidingen van het hoger onderwijs zou moeten zoeken in het verlengde van haar functie als zeehaven en handelsstad, maar in een vroeg stadium was al duidelijk dat ook de geneeskunde een belangrijke plaats toebedeeld zou krijgen. Van meet af aan werd daarom gepleit voor een bredere aanpak, inclusief alfa- en gammawetenschappen.

De commissie-Van Walsum stelde werkcommissies in. Van de Werkcommissie voor de Faculteit der Letteren en Wijsbegeerte maakten deel uit: prof. dr. M.J. Langeveld (Rijksuniversiteit Utrecht, voorzitter), prof. dr. W.Ph. Coolhaas (Rijksuniversiteit Utrecht), prof. dr. J.P. Kruijt (Rijksuniversiteit Utrecht), prof. dr. W. van Maanen (Gemeentelijke Universiteit Amsterdam), prof. dr. C.F.P. Stuttermheim (Rijksuniversiteit Leiden), prof. dr. J.H. Waszink (Rijksuniversiteit Leiden) en dr. G. van der Wal (economisch adviseur).

Deze werkcommissie concludeerde dat een nieuwe Rotterdamse universiteit in ieder geval een literaire faculteit zou moeten bezitten, maar dat zou niet mogen leiden tot een verzwakking van leerstoelen elders:

“De werkcommissie voor de Faculteit der Letteren en Wijsbegeerte is, uitgaande van de veronderstelling dat in Rotterdam een universiteit zal komen, tot de conclusie gekomen dat voor de na te noemen secties die universiteit een literaire faculteit dient te bezitten. Daarbij werd vooropgesteld, dat de stichting van een dgl. faculteit niet mag leiden tot de verzwakking van elders in den lande bestaande leerstoelen en universitaire voorzieningen. Wel mag uiteraard een surplus aan studenten worden afgevoerd door instelling van nieuwe leerstoelen, instituten en dgl. De differentiatie der studie aan bestaande instituten en universiteiten berust immers voor een deel ook op een behoorlijke studentenvoorraad en een passend gedifferentieerde staf van medewerkers op hoog niveau.”

(Commissie Van Walsum, 1958)

Hierna volgt een opsomming van vakken die aan de Rotterdamse universiteit in ieder geval gedoceerd dienen te worden. Opvallend is het verband dat wordt gelegd tussen de handelsfunctie van Rotterdam en de voorgestelde studies, zoals blijkt uit onderstaande citaten uit het rapport van de werkcommissie:

1. *Nederlandse Taal en Letterkunde*

Er is een duidelijk tekort aan leraren, maar er zijn ook andere argumenten. Een Nederlandse universiteit dient een sectie Nederlandse Taal en Letterkunde te hebben. Ook zonder leraarsopleiding zou Nederlands gedoceerd dienen te worden.

2. *Engelse Taal en Letterkunde*

Voor een stad als Rotterdam, met zijn vele overzeese betrekkingen op het gebied van handel en scheepvaart is de behoefte aan Engels zo evident dat, naar het oordeel van de commissie de Engelse Taal en Letterkunde aan de universiteit van Rotterdam niet mag ontbreken.

3. *Franse Taal en Letterkunde*

Het tekort aan leraren in de moderne talen is voor Frans het grootst. De nieuwe eindexamenplannen voor de middelbare scholen zouden de vrees kunnen wettigen, dat het gebruik daarvan en daarmee de behoefte aan deze taal zou afnemen. De commissie is echter van een tegenovergestelde mening. Met name voor de Europese organen wordt Frans meer en meer de taal. Het gebruik van en daarmee de behoefte aan deze taal zal dan ook eerder toedien afnemen.

4. *Hoogduitse Taal en Letterkunde*

Het Duits is, evenals het Engels en Frans, een belangrijk taal- en cultuurgebied. Duitsland is voor Rotterdam het natuurlijke achterland, zodat alleen al op die grond Duits voor Rotterdam gewenst is.

Verder wordt gepleit voor Geschiedenis, Sociologie, Culturele antropologie, Psychologie, Wijsbegeerte en Perswetenschap en de wetenschap van de politiek. Als voorlopig niet op te nemen secties worden genoemd: andere moderne Europese talen als Spaans en Russisch, moderne niet-Westerse talen, klassieke taal- en letterkunde, kunstgeschiedenis en musicologie. Opvallend is dat bij het opsommen van de gewenste leerstoelen bij de studierichting Hoogduitse Taal en Letterkunde wel gepleit wordt voor bijvoorbeeld Gotisch, Oud-Noors en Oud-Hoogduits. Daarnaast wordt gepleit voor onder meer Algemene Taalwetenschap, Algemene Literatuurwetenschap en een lectoraat Middeleeuwse Literatuurgeschiedenis.

De werkcommissie drong echter ook aan op cultuurstudies die voor de stad Rotterdam en voor Nederland van belang zouden zijn. Hiermee werd een extra stap gemaakt, waarbij de grenzen van de traditionele letterenfakulteit - en dus ook de grenzen van de adviesbevoegdheid van de commissie - bewust werden overschreden.

“Rotterdam heeft, naar de mening der Commissie, als een der grootste havensteden ter wereld in een van ouds op de handel ingesteld land, vooral belang bij de verbreding en verdieping van de kennis van de overzeese wereld. In Nederland in het algemeen en in Rotterdam in het bijzonder dient het universitaire onderwijs meer dan tot dusverre gebruikelijk is, te worden ingesteld op de plaats die de stad en land in de wereld innemen. Het zich vooral richten op Europa zou in de zo klein geworden wereld een soort “provincialisme” betekenen. Grotere kennis van de niet-Europese wereld zal in de eerste plaats aan het bedrijfsleven ten goede komen; daarnaast zal ook de overheid met vrucht gebruik kunnen maken van de kenners van die wereld, o.a. voor de diensten van Buitenlandse Zaken en van Emigratie. In de derde plaats zullen in de hier bedoelde studierichtingen afgestudeerden van groot nut zijn voor de na de Tweede Wereldoorlog in aantal en belang zo toegenomen internationale instellingen. In de vierde plaats zullen zij hun kennis bij het middelbare onderwijs kunnen uitdragen. Maar ook zullen die afgestudeerden mannen en vrouwen zijn, die zowel op het terrein der toegepaste als dat der zuivere wetenschap een plaats van betekenis kunnen innemen.”

De werkcommissie zet vervolgens uiteen dat men doelt op vakken als Amerikanistiek en kennis van Midden- en Zuid-Amerika, Afrika en het Pacificgebied. Nadrukkelijk wordt gesteld dat de leerstoel Geschiedenis zich meer dan andere universiteiten zou moeten richten op de wereldgeschiedenis.

Eigenbelangen en de prullenbak van minister Cals

De discussie over de oprichting van een Rotterdamse universiteit die eind jaren vijftig en begin jaren zestig is gevoerd, is zeer ondoorzichtig. De belangrijkste deelnemers waren de twee grootste partners in het project, de NEH en de Stichting Klinische Hogeschool. De indruk bestaat dat deze twee vooral hun eigen belangen behartigden, waarbij het belang van de op te richten universiteit als geheel op het tweede plan kwam te staan. Dit blijkt bijvoorbeeld uit de studie van Van der Laar (2000, p. 215-217) die de positie van de Hogeschool ‘soms dubbelzinnig’ noemt. Van de Laar: “Die wilde vooral gewaarborgd zien dat de traditie van het economisch onderwijs niet ten koste zou gaan van een op experimentele leest geschoeide universiteit. De Stichting Klinische Hogeschool streefde naar

een eigen medische faculteit en de plannen voor een Rotterdamse universiteit waren daaraan ondergeschikt.”

De toenmalige minister Cals van Onderwijs maakte in 1961 een einde aan deze discussie door het plan voor een volwaardige universiteit in de prullenbak te deponeren. Weliswaar werd op voorstel van de minister in 1963 een Hogeschool voor Maatschappijwetenschappen opgericht, waarmee in ieder geval de studierichting sociologie was veiliggesteld, terwijl ook de basis werd gelegd voor een juridische faculteit. In 1965 werd besloten dat de stad alsnog een medische faculteit kon krijgen, maar voor andere studies was geen plaats meer.

Vanaf dat ogenblik was duidelijk dat Rotterdam slechts een beperkte universiteit zou krijgen, wat een rechtstreeks gevolg was van het vechten voor eigenbelang vanuit de economische en medische hoek en het ontbreken van voldoende krachten die pleitten voor bijvoorbeeld letteren. Burgemeester Van Walsum en de gemeenteraad toonden zich daarover zeer teleurgesteld.

Het PvdA-lid Lamberts merkte in de gemeenteraad op dat het in Rotterdam ‘aan levensgeluk ontbrak’, omdat het immateriële zo lang was verwaarloosd en er te veel op materiële zaken was gelet. Drees had iedereen zijn brommer gegeven en brommers had de stad daardoor in overvloed, maar de stad van de arbeid had behoefte aan andere zaken die hier minder vanzelfsprekend waren dan in andere steden. Lamberts pleitte daarom voor een universiteit die niet alleen economen, juristen en artsen opleidde, maar daarnaast ook andere faculteiten telde.

Ir. P. Boersma pleitte expliciet voor letterenstudies en legde daarbij de link naar het zeventiende-eeuwse van Rotterdam als stad van boekhandelaren, uitgevers, filosofen en schrijvers: “Wij moeten de draad, die door de geschiedenis loopt, weer opvatten en trachten de voormalige Illustere School te doen herleven in een universiteit.” (Wielema, 1991)

De oprichting van de Erasmus Universiteit Rotterdam

Opvallend is dat de NEH in de laatste fase voorafgaand aan de definitieve oprichting van de Erasmus Universiteit Rotterdam wel pleit voor een volwaardige universiteit. Volgens Van der Laar wilde de hogeschool haar zelfstandige positie alleen opgeven indien het aantal faculteiten zou worden uitgebreid, onder andere met letteren en wis- en natuurkunde. “Rotterdam moest de status van een volwaardige universiteit krijgen, die niet voor de oudere collega-universiteiten zou hoeven onder te doen.”

Mede door de ontwikkelingen aan de andere universiteiten en de modernisering in het onderwijs in het algemeen kreeg de EUR toch een experimenteel karakter. Er kwam een Centrale Interfaculteit met een ongebruikelijke samenstelling van studierichtingen, waaronder wijsbegeerte. Na vijf jaar, in 1978, kon het onderwijsaanbod worden uitgebreid met Maatschappijgeschiedenis en Politicologie (binnen de faculteit der Sociale Wetenschappen).

Erasmus: schone letteren of schone schijn?

Vanaf de dag dat de Erasmus Universiteit Rotterdam haar naam kreeg is deze academie verweten wel de naam van deze grote wijsgeer en liefhebber van de schone letteren te dragen, maar daar niet de gevolgen aan te willen verbinden, namelijk dat men dan ook zou moeten onderwijzen in de zaken waarmee Erasmus zich bezighield, de filosofie, en datgene wat hij propageerde, de studie van de letteren en de geschiedenis. In de loop van de jaren is deze lacune deels gevuld dankzij de komst van de Faculteit der Wijsbegeerte en de Faculteit der Historische en Kunst Wetenschappen. De pure letterenstudies ontbreken echter nog steeds. Dat doet de vraag rijzen in hoeverre een beroep op de naam Erasmus nog te rechtvaardigen is.

Daar komt bij dat de naam ‘Erasmus’ in Rotterdam in toenemende mate wordt gebruikt voor de meest uiteenlopende doelen. Er is inmiddels niet alleen een universiteit en een eerbiedwaardig instituut als het Erasmiaans Gymnasium, maar ook een Erasmusbrug, een

Erasmuslijn van de metro en een onafzienbare rij van bedrijven als het Erasmus Expo en Congrescentrum, Erasmus Verzekeringen, rederij Erasmus en noem maar op.

In een artikel onder de kop “Wijsgeer als mascotte” citeert het opinieblad Elsevier op 24 februari 2001 een medewerker van Rotterdam Culturele Hoofdstad 2001, die stelt dat de stad in Erasmus ‘de enige echte, wereldberoemde culturele ambassadeur’ heeft. De auteur voegt daaraan toe:

“Een irenische figuur die inderdaad niet van ruziemaken hield, uiterst geschikt voor *public relations*. Maar het blijft vreemd om een aristocratische boekenwurm uit de zestiende eeuw, een geleerde priester die zich specialiseerde in theologische disputen en gruwde van het plebs, nu zoveel actualiteitswaarde toe te dichten voor een moderne multiculturele havenstad.”

Maar Elsevier vindt het beroep dat op Erasmus wordt gedaan ongepast en haalt het volgende citaat van de grote wijsgeer zelf aan:

“Me dunkt, het is een ijdele vorm van verheerlijking wanneer een stad of land er prat op gaat een mens te hebben voortgebracht die groot werd zonder zijn eigen inspanningen en zonder de hulp van zijn geboorteland.”

Waarom ontleenden de Amsterdamse opinieschrijvers hun visie? Precies een week tevoren, op 15 februari, publiceerde Erasmus Magazine (sic) een column waarin werd gepoogd het belang van de grote wijsgeer voor Rotterdam te relativeren. De columnist richt zich met name op de derde stelling van het Manifest van de Noodfaculteit Letteren (zie bijlage), welke luidt: “Een universiteit die de naam draagt van Erasmus, een eminent denker en letterkundige, is aan zijn stand verplicht om op letterengebied onderwijs te geven en onderzoek te plegen.” En toevallig of niet, de column heeft dezelfde strekking als het Elsevier-artikel en gebruikt hetzelfde citaat. De bewoordingen zijn echter iets pittiger:

“Erasmus zelf zou de vondst waarschijnlijk met minachting hebben bekeken. Zelfs de verbondenheid van zijn naam aan deze universiteit had bij hem een frons opgeleverd. (...) Nu heb ik die wijsheid niet van mezelf, maar van www.erasmus.org, (...). Je kunt er onder meer lezen dat Desi gewoon Gerrit heette, een bastaardzoon was van een Goudse priester en zijn vriendin en slechts zijn eerste vier levensjaren hier aan de oevers van de Maas heeft doorgebracht. En omdat zijn echte achternaam Gerritszoon in het buitenland niet zo lekker in de mond lag als het verlatijnste Roterodam, zal hij zich zo genoemd hebben. Daar zat verder weinig liefde voor de stad bij, vermoed ik.”

Aldus het, overigens onafhankelijke, opinie- en informatieblad van de Erasmus Universiteit Rotterdam. De vraag is in hoeverre deze kritiek op de derde stelling van het Manifest gerechtvaardigd is. Kijkend naar de feiten, dat Erasmus Rotterdam verliet als zuigeling om er nooit meer terug te keren, dat hij die behoefte ook niet voelde en de noodzaak er bij gebrek aan een universiteit ook niet was, lijkt het zinvol daar de gedachten eens over te laten gaan.

Heeft Rotterdam werkelijk niets betekend in verband met Erasmus? Dat is niet juist. Al halverwege de zestiende eeuw werd een eerste houten standbeeld geplaatst, dat door de anti-humanistisch gezinde Spanjolen in 1572 tot vergiet werd geschoten. De plaats ervan werd ingenomen door een arduin beeld. Het befaamde bronzen standbeeld van Hendrick de Keijser dateert van 1622. Dit was naar verluidt het eerste standbeeld voor een gewone burger in Europa. Bekend is het verhaal dat Hugo de Groot, oud-raadspensionaris van Rotterdam, bij een korte terugkeer van zijn ‘ballingschap’ in Parijs allereerst naar het standbeeld van de door hem zeer bewonderde denker ging, zoals beschreven door Jan en Annie Romein in ‘Erflaters van onze beschaving’:

“Eens in ‘31 is hij teruggekeerd. In Rotterdam aangekomen richtte hij er, tekenend genoeg, zijn eerste schreden naar het nieuwe standbeeld voor Erasmus.”

Bedoeld wordt het jaartal 1631. Het beeld is altijd goed behandeld door de Rotterdammers. Het werd bijvoorbeeld tijdens de Tweede Wereldoorlog gespaard door het heimelijk op de binnenplaats van museum Boymans van Beuningen te begraven. Zo werd voorkomen dat de Duitsers het brons zouden omgieten.

Rotterdam heeft meer gedaan voor Erasmus. Internationaal befaamd en uniek is de verzameling literatuur en handschriften die zich achter een dikke kluisdeur bevindt in de Gemeentebibliotheek.

Kan een stad zijn denker ook 'verdienen'? Wij menen van wel. Vaak genoeg is er door sceptici op gewezen dat Erasmus hier niet woonde, maar laat nu de andere helft van de waarheid aan de orde komen. Erasmus is postuum, bij wijze van spreken, alsnog naar Rotterdam gekomen en de wijze waarop hij hier behandeld is zou, wellicht afgezien van iets al te veelvuldig pronken met zijn naam, zeker zijn goedkeuring hebben weggedragen.

*En gaf met zynen naem aan 't Hollandsch Rotterdam
Een naem, vermidts hy was uyt haren schoot gesproten,*

Vondel zei al dat Erasmus zijn naam gaf aan Rotterdam. Maar *noblesse oblige*. Als Rotterdam dan de stad van Erasmus wil zijn, en de universiteit zijn naam in ere wil dragen, dan mag zijn oproep om toch vooral de schone letteren te bestuderen niet worden genegeerd. Dan moet de Erasmus Universiteit niet alleen zijn naam dragen, maar ook de geest van zijn werk ademen. Anders is het schone schijn en kan men de EUR beter omdopen tot bijvoorbeeld Keynes Universiteit.

2. Alfa- en gammastudies aan de EUR

De strijd om het bestaan

In de jaren tachtig kwamen de letterenstudies en alles wat daarop leek, dus ook de alfagerichte studies binnen de EUR, zwaar onder vuur te staan. De jonge subfaculteit Maatschappijgeschiedenis werd mermalen met opheffing bedreigd, vooral tijdens de operatie ‘Selectieve krimp en groei’ halverwege de jaren tachtig. Van verschillende zijden wordt vooral de inzet gesprezen van de toenmalige rector-magnificus prof. dr. Rinnooy Kan die ertoe heeft geleid dat Rotterdam deze studies kon behouden. Om de subfaculteit ‘kritische massa’ te geven is in september 1993 de opleiding Kunst- en Cultuurwetenschappen geïntroduceerd.

Zo ontstonden uit de Centrale Interfaculteit onder meer de Faculteit der Wijsbegeerte (FW) en de Faculteit der Historische en Kunstwetenschappen (FHKW, voorheen de subfaculteit FSW). Beide faculteiten zijn duidelijk alfagericht, FHKW ten dele ook op de gammastudies. De EUR heeft er altijd naar gestreefd de FHKW uit te laten groeien tot een volwaardige letterenfaculteit, zo wordt uit verschillende bronnen vernomen

In de jaren tachtig en negentig zijn drie letterengeoriënteerde faculteiten als FHKW opgericht, in Tilburg, Maastricht en Rotterdam. Deze worden samengevat in het begrip ‘nieuwe letteren’, omdat ze niet een totaalprogramma op het gebied van de letteren bieden, zoals de bestaande zes letterenfaculteiten in Nederland, maar zich specialiseren.

- *Tilburg* richt zich vooral op toegepaste letteren (taalvaardigheid, minderheden e.d.) en op wetenschappelijke bestudering van bijvoorbeeld de boekenbranche. Er wordt geen geschiedenis of cultuurkunde gegeven.
- *Maastricht* richt zich alleen op de combinatie van wetenschap-techniek-cultuur(-geschiedenis).
- *Rotterdam* heeft als opleidingen maatschappijgeschiedenis en kunst- en cultuurwetenschappen, die vanwege hun sterke gerichtheid op maatschappelijke aspecten dicht bij de gamma-studies liggen.

Wel zijn er binnen de FHKW-vakgroep Media en Cultuur enkele literaire wetenschappers, die naar verluidt graag versterking zouden krijgen. Maar ook hier geldt de gerichtheid op de sociale wetenschappen, bijvoorbeeld onderzoek van schrijversloopbanen. Beide richtingen hebben circa 50 eerstejaarsstudenten per jaar, dus bij elkaar 100. Met in totaal ruim 600 studenten is FHKW een heel kleine faculteit.

Ook de positie van letteren in Tilburg stond destijds op het spel. Daar zijn acties gevoerd (“Laat de letteren niet verpletteren”) die leidden tot het behoud van letteren voor die stad.

De ‘gevestigde’ letterenfaculteiten zijn:

- *Amsterdam, UvA*: Faculteit der Geesteswetenschappen
- *Amsterdam, VU*: Faculteit der Letteren
- *Groningen, RUG*: Faculteit der Letteren
- *Leiden, LEI*: Faculteit der Letteren
- *Nijmegen, KUN*: Faculteit der Letteren
- *Utrecht, UU*: Faculteit der Letteren

Zo kon de situatie ontstaan dat de tweede stad van Nederland aan het begin van de 21ste eeuw voor wat de letterenstudies betreft in een vrijwel kansloze situatie verkeerde, iets wat keer op keer juist door de Erasmus Universiteit zelf wordt benadrukt. Enerzijds is er geen geld meer

in de landelijke letterenpot, omdat de gevestigde universiteiten dat onderling hebben verdeeld. Anderzijds zijn de studentenaantallen gedaald, zoals hieronder te zien zal zijn. En als er al geld en studenten zouden zijn, dan nog is het de vraag of er voldoende wil aanwezig is bij de EUR om tot letterenstudies te komen, aangezien een halve eeuw van praten en plannen maken niet meer heeft opgeleverd dan dat wat hierboven beschreven staat.

Het is intussen geen geheim dat achter de schermen wel eens is geopperd de twee Rotterdamse alfa-faculteiten FHKW en FW samen te voegen. Daarmee zou een basis ontstaan voor een echte faculteit der geesteswetenschappen, met een forse gamma-component. Ook is herhaaldelijk gesuggereerd deze twee kleine faculteiten te laten fuseren met de Faculteit der Sociale Wetenschappen (FSW), wat het gamma-karakter zelfs dominant zou kunnen maken. Tot dusver zijn dergelijke voorstellen steeds gestuit op groot verzet binnen de betrokken faculteiten.

Overigens kan nog worden opgemerkt, dat de literatuurstudie niet geheel afwezig is op de EUR. De Faculteit der Rechtsgeleerdheid heeft geruime tijd colleges *Law & Litterature* geboden. Binnen de opleiding kunst- en cultuurwetenschappen van FHKW zijn er drie stafleden die in hun onderwijs en onderzoek aandacht besteden aan de letteren.²

De afbraak van de letterenstudies

De feiten

Een van de redenen dat Rotterdam in de huidige periode geen reële kans maakt op een volwaardige letterenfaculteit die zich zou kunnen rekenen tot het hierboven genoemde selecte gezelschap van gevestigde faculteiten, is het feit dat de belangstelling voor alfastudies in de afgelopen twintig jaar zeer sterk is gedaald.

In de jaren zestig en zeventig bestond er een grote belangstelling voor letterenstudies en was er werkgelegenheid in de vorm van docentschappen of een verdere carrière aan de universiteit zelf. Ook vonden doctorandi in de letteren elders emplooi, bijvoorbeeld in de journalistiek, de uitgeverwereld en zelfs bij de diplomatieke dienst.

De omvangrijke werkloosheid in de jaren tachtig heeft een eind gemaakt aan de gunstige beroepsperspectieven voor alfastudenten. Het lerarentekort verminderde, onder andere doordat er geen geld voor extra lerarenplaatsen was. Uitgevers van kranten en tijdschriften zagen zich geconfronteerd met sterk dalende inkomsten uit advertenties en stelden een personeelsstop in. De perspectieven op de universiteit zelf verdwenen doordat alle plaatsen al door oudere studenten waren ingenomen en de bezuinigingen iedere hoop op nieuwe plaatsen wegnamen. Tal van alfa-instituten werden opgeheven of moesten fuseren, vooral bij de zogenaamde kleine letteren.

Bovendien heeft de overheid sinds het begin van de jaren tachtig een gericht beleid gevoerd om de bètastudies te stimuleren. Werd in het begin van de jaren tachtig een letterenstudie al gezien als een 'luxe-studie', die opleidde voor werkloosheid en bijstand, daar kwam nu bij dat leerlingen al in het vwo nadrukkelijk werden gemotiveerd toch vooral 'exact' te kiezen. Dat gold vooral voor vrouwen (actie "Marie wordt wijzer!"). Door de wegebbende belangstelling voor alfastudies, kwamen de bestaande letterenfaculteiten nog meer in de kou te staan, zoals blijkt uit het overzicht in Tabel 1 op de volgende pagina.

Hieruit valt de ontwikkeling te destilleren van het percentage letterenstudenten op het totale aantal studenten. Zie Tabel 2 op de volgende pagina.

De afname als percentage van het geheel blijkt ongeveer een kwart minder, waar de afname in absolute aantallen eenderde is. De letterenfaculteiten lopen leeg en pas sinds de afgelopen twee of drie jaar is er sprake van enige stabilisatie. Marie is in de jaren negentig in zoverre wijzer geworden, om met een toenmalige reclameslogan te spreken, dat ze zich heeft

afgekeerd van de taal en cultuur. De daling is in alle opzichten, verhoudingsgewijs en absoluut, sterker dan elders. De door de overheid beoogde afbraak van de alfastudies ter bevoordeling van de bètastudies is in alle opzichte geslaagd.

Ingeschreven in het wetenschappelijk onderwijs naar sector per 1 december 1999* (x 1.000)

		1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Techniek	Mannen	23,4	23,2	23,0	22,3	21,1	19,7	19,1	19,0	19,2
	Vrouwen	3,6	3,8	4,1	4,1	4,0	3,9	3,9	3,9	4,1
	Totaal	27,0	27,0	27,1	26,4	25,1	23,6	23,0	22,9	23,3
Economie	Mannen	22,2	21,6	21,7	21,3	20,2	18,2	17,8	18,2	19,1
	Vrouwen	6,6	6,7	6,9	7,1	6,9	6,4	6,3	6,7	7,3
	Totaal	28,8	28,3	28,6	28,4	27,1	24,6	24,1	24,9	26,4
Recht	Mannen	14,9	14,6	14,4	14,1	13,7	12,7	12,1	11,6	11,7
	Vrouwen	14,1	14,0	14,1	14,2	14,0	13,3	13,1	13,0	13,4
	Totaal	29,0	28,6	28,5	28,3	27,7	26,0	25,2	24,6	25,1
Gedrag/maatschappij	Mannen	12,9	13,5	13,3	12,6	11,7	10,7	10,2	10,1	10,1
	Vrouwen	19,9	21,2	22,0	22,1	21,2	19,9	19,4	19,9	21,1
	Totaal	32,8	34,7	35,3	34,7	32,9	30,6	29,6	30,0	31,2
Natuur	Mannen	9,4	9,4	9,5	9,3	9,1	8,6	8,4	8,2	8,1
	Vrouwen	4,0	4,1	4,3	4,4	4,4	4,3	4,4	4,4	4,3
	Totaal	13,4	13,5	13,8	13,7	13,5	12,9	12,8	12,6	12,4
Gezondheid	Mannen	7,4	7,2	7,3	7,5	7,5	7,7	7,7	7,6	7,6
	Vrouwen	9,9	10,0	10,4	10,6	10,6	10,6	10,8	11,1	11,5
	Totaal	17,3	17,2	17,7	18,1	18,1	18,3	18,5	18,7	19,1
Taal en cultuur	Mannen	10,1	10,0	9,6	9,4	8,9	8,3	7,7	7,3	7,4
	Vrouwen	20,4	20,3	19,6	18,6	17,2	15,3	14,0	13,5	13,4
	Totaal	30,5	30,3	29,2	28,0	26,1	23,6	21,7	20,8	20,8
Landbouw	Mannen	3,6	3,5	3,3	3,0	2,8	2,4	2,2	2,1	2,0
	Vrouwen	2,6	2,6	2,4	2,2	2,1	1,8	1,7	1,8	1,8
	Totaal	6,2	6,1	5,7	5,2	4,9	4,2	3,9	3,9	3,8
Onderwijs	Mannen	0,2	0,2	0,2	0,4	0,4	0,3	0,2	0,2	0,2
	Vrouwen	0,2	0,2	0,3	0,4	0,4	0,5	0,4	0,3	0,3
	Totaal	0,4	0,4	0,5	0,8	0,8	0,8	0,6	0,5	0,5
Overigen	Mannen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,1
	Vrouwen	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,2
	Totaal	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,2	0,3
Alle studenten	Mannen	104,1	103,2	102,3	99,9	95,4	88,6	85,4	84,4	85,5
	Vrouwen	81,3	82,9	84,1	83,7	80,8	76,0	74,0	74,7	77,4
	Totaal	185,4	186,1	186,4	183,6	176,2	164,6	159,4	159,1	162,9

* Bron: Kwartaalschrift Onderwijsstatistiek CBS 1999-IV

Tabel 1

Verhouding in % **16,5** **16,3** **15,7** **15,3** **14,8** **14,3** **13,6** **13,1** **12,8**

Tabel 2

De gevolgen

De vermindering van de belangstelling voor alfa-studies wordt in Nederland aanvaard als een vanzelfsprekende zaak. De EUR neemt de cijfers als voldongen feiten aan en baseert daarop haar besluit om zich niet op het letterenpad te begeven. Maar in werkelijkheid is deze ontwikkeling op zijn zachtst gezegd zorgelijk en harder gezegd, mogelijk rampzalig. Niet in de laatste plaats voor de Nederlandse economie.

Het aantal studenten moderne talen loopt namelijk zodanig terug, dat het de vraag is of de opleiding docent moderne talen kan blijven voortbestaan. Dit bleek uit de woorden van drs. G. van den Bergh, vice-voorzitter College van bestuur van de Universiteit van Amsterdam, tijdens het Nationaal Taaldebat dat op 11 januari 2001 werd gehouden in De Rode Hoed te Amsterdam. De opleiding wordt volgens Van den Bergh op een gegeven moment te klein om nog in stand te kunnen houden. Zij deed hierover een duidelijke uitspraak:

“Dat zou betekenen dat wij uiteindelijk geen docenten moderne talen meer kunnen leveren voor het reguliere onderwijs.”

Van den Bergh weet de toestand van het talenonderwijs in Nederland, die de deelnemers aan het Nationaal Taaldebat zeer verontrustend vonden, aan de onderschatting van het onderwijs in moderne vreemde talen in Nederland de afgelopen decennia:

“Talen werden als een pretpakket beschouwd. Daar legde men op school geen eer mee in. En de overheid stimuleerde talen als onderdeel van het leerpakket niet. Andere vakken, de laatste jaren vooral techniek, werden veel belangrijker gevonden. De belangstelling voor een academische opleiding in een vreemde taal liep steeds verder terug. Wij staan op een cruciaal moment. De huidige trend is fataal. Als het zo doorgaat zijn er geen studenten genoeg om de docentenopleidingen nog langer in stand te houden. Dan komt het moment dat wij tegen het onderwijs moeten zeggen: heel jammer, maar wij kunnen geen docenten vreemde talen meer leveren.”

Angst voor alfa's

Het negatieve vooroordeel dat de alfa-studies omringt, wordt weerspiegeld in het artikel ‘Alfa-angst’ in het tijdschrift Starters. Het was al bekend dat het bedrijfsleven in Nederland veel terughoudender is met het in dienst nemen van alfa's dan in Frankrijk of de Angelsaksische landen, waar het heel normaal is om bijvoorbeeld een afgestudeerde in de filosofie met enige aanvullende scholing, in een managementpositie te plaatsen. Ons land heeft nog geen aansluiting gevonden bij wat internationaal gebruikelijk is.

In het genoemde artikel wordt de onkunde beschreven van bedrijven ten aanzien van de mogelijkheden alfa-studenten in te zetten. Op dit gebied valt er nog veel te verbeteren, zo blijkt bijvoorbeeld uit het relaas van een adviseur van het Loopbaancentrum Letteren van de Rijksuniversiteit Leiden:

“Moeiteloos somt ze functies op die alfa's kunnen vervullen: ‘consultant, informatiespecialist, archivaris, opleider, internetredacteur, internetbeheerder, interimmanager en e-commerce-adviseur.’ Alfa's hebben volgens Van der Lecq de neiging te schrikken van functienamen. Daarom richt het Loopbaancentrum zich op het functieprofiel. ‘Het gaat immers om de werkzaamheden en niet om het etiket.’ Alle functies die onder informatie en communicatie vallen, hebben volgens Van der Lecq twee dingen gemeen. ‘De werknemer dient optimaal te kunnen communiceren - in woord en geschrift - en een people manager zijn. Want de werknemer moet met allerlei mensen samenwerken en op alle niveaus kunnen meepraten.’ Het Loopbaancentrum denkt dat alfa's de verbindende schakels kunnen zijn tussen minder welbespraakte technici en de klant.”

Een 23-jarige historica met bestuurlijke en journalistieke ervaring en een jaar Oxford, probeerde het eens bij het uitzendbureau dat de selectieprocedure van IBM begeleidt, maar kwam teleurgesteld weer buiten:

“Na een kwartier merkte hij op dat ik zo exact formuleerde. Ik bedankte hem voor het compliment en zei dat IBM daar baat bij kon hebben. ‘Helderheid voor alles’, zei ik nog lachend. Maar de opmerking was niet complimenteus bedoeld, ik klonk te belezen.”

IBM zoekt uitsluitend bèta-studenten. Randstad weet dat volgens Starters uiteraard wel, maar ziet graag zoveel mogelijk hoogopgeleiden langskomen, want behalve IBM zijn er natuurlijk meer gegadigden. De historica solliciteerde ook bij KPMG naar de functie van junior it-consultant, maar dit bedrijf nodigde haar niet eens uit voor een gesprek. Dat blijkt alleen weggelegd voor mensen met een technische opleiding

Het blijft niet alleen bij afwijzingen, ook expliciete negatieve beoordelingen blijven alfa's niet bespaard, zo valt in het artikel te lezen. Een man van 26 die was uitgenodigd voor een gesprek bij TNT Post Groep overkwam het volgende:

“De recruiter nam mijn cv door. Bij interesses had ik onder meer toneel opgegeven. En er stond bij dat ik Shakespeare's stukken aanbid. In een paar zinnen probeerde ik mezelf als een gedreven iemand te presenteren. De TNT-recruiter riep daarentegen: ‘Wil je dat nooit meer doen. Het interesseert niemand ene reet of jij van Shakespeare houdt.’”

Maar soms krijgen alfa's een nog grovere behandeling:

“Hij vroeg me of mijn vriendin ook een alfa was. Dit beaamde ik. ‘Dat helpt je ook al niet’, vond hij. Fijntjes merkte hij op dat je alfastudies beter aan meisjes kon overlaten.”

Een student Engelse Taal- en Letterkunde, de managementvariant, zegt soms de neiging te hebben zijn taalkunde- en filologieboeken mee te nemen naar een sollicitatiegesprek:

“Het bedrijfsleven heeft over het algemeen geen idee wat een letterenstudie inhoudt. Dat taalkunde een exact vak is, vergelijkbaar met wiskunde, weten weinigen.”

Hier wordt een somber beeld geschetst van het nut van alfastudies. Frappant is daarom dat juist vanuit de brancheorganisaties in het bedrijfsleven wordt aangedrongen op het inzetten van meer alfa-kennis, zoals uit onderstaande pleidooien van SER en Fenedex blijkt. Het is de conventionele Nederlandse letterenfaculteiten, ondanks jarenlange inspanningen om aansluiting te vinden bij het bedrijfsleven, nog niet gelukt het alfa-imago te verbeteren. Aan de hand van onderstaande feiten zou dat toch niet zo moeilijk mogen zijn.

Noodzakelijk kwaad of economisch goed?

De doelstelling om het aantal alfastudenten terug te dringen ten gunste van de bètastudies heeft geleid tot een paradoxale situatie. Enerzijds zijn de alfafaculteiten financieel drooggelegd en krijgt bijvoorbeeld Rotterdam geen kans om letterenstudies te ontwikkelen, anderzijds is er een alarmerend gebrek aan talenkennis bij afgestudeerden en aan nieuwe docenten vreemde talen voor het middelbaar onderwijs.

Dit gebrek wordt volmondig erkend door vooraanstaande personen uit datzelfde Nederlandse bedrijfsleven dat er zoveel moeite mee heeft om alfa's aan te stellen, zo bleek tijdens het al eerder genoemde Nationaal Taaldebat. De vertegenwoordigers van het bedrijfsleven zijn goede bekenden op de economische faculteiten van de EUR.

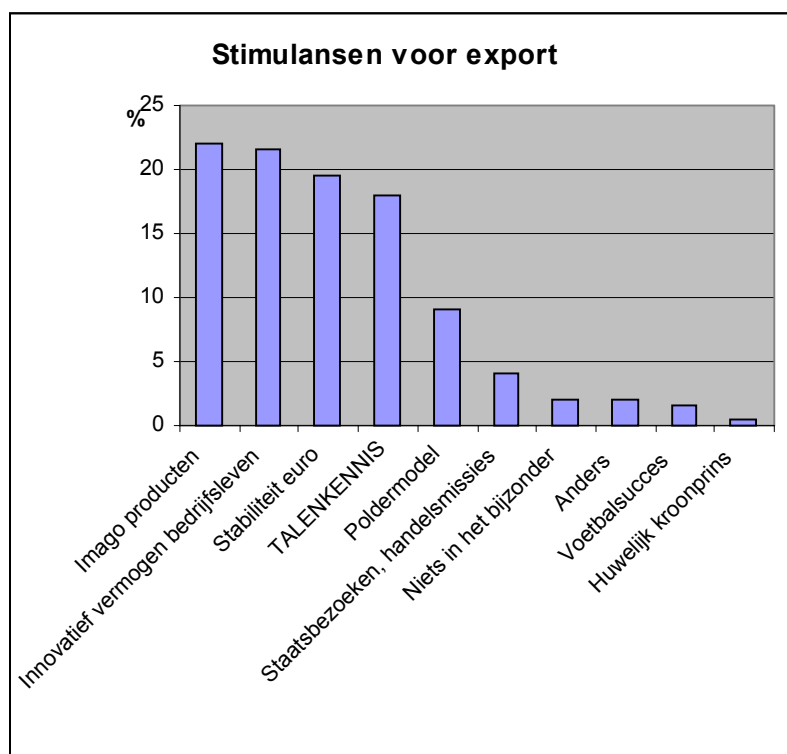
Dr. Herman Wijffels, bijvoorbeeld, SER-voorzitter en voormalig president Rabobank, verwoordde het standpunt van het bedrijfsleven:

“De internationale financiële wereld kan met Engels volstaan, omdat er in die wereld niet anders dan Engels wordt gesproken. Maar voor het bedrijfsleven in het algemeen, in het bijzonder voor het MKB, ligt dat totaal anders. Wie markten wil bewerken moet de landstalen van die markten beheersen.”

Het pleidooi voor talenkennis wordt ondersteund door Fenedex, een organisatie van Nederlandse bedrijven die gezamenlijk 75 procent van de Nederlandse export verzorgen. Frank Hauwert, directeur Fenedex, stelde tijdens het Nationaal Taaldebat dat zakendoen een zaak van mensen is, gebaseerd op vertrouwen, en dat mensen elkaar moeten begrijpen vooraleer zij elkaar gaan vertrouwen.

“Taalbeheersing is nodig om de cultuur van zakenpartners te begrijpen. Begrip voor de cultuur van de partner wordt in onze wereld steeds belangrijker. Het is dus niet voor niets dat het bedrijfsleven van de overheid goed onderwijs in vreemde talen verlangt. De resultaten van dat onderwijs hoeven niet perfect te zijn. Dat verlangt niemand. Het bedrijfsleven vraagt dat in het onderwijs een basis wordt gelegd waarop jonge mensen later, na afsluiting van de schoolcarrière, voort kunnen bouwen.”

Van Fenedex werd ook de onderstaande grafiek verkregen. Ondernemers geven hierin aan wat volgens hen de belangrijkste stimulerende factoren zijn voor de Nederlandse export. Talenkennis staat op de vierde plaats!

Dat het hier gaat om een concreet economisch belang en deze uitspraken als die van Hauwert meer zijn dan alleen lippen dienst aan de goede zaak, blijkt ook uit andere statistische gegevens van Fenedex, zoals een overzicht van door Nederlandse bedrijven gemiste exportorders naar het buitenland wegens een gebrek aan talenkennis.

Een tabel van een aantal Europese landen dat de laatste vijf jaar orders had gemist omdat de beheersing van vreemde talen daar te wensen overlaat, onderstreepte de stelling van Hauwert en Wijffels nog eens extra. Veruit de meeste orders, ongeveer een derde, werd gemist door het Britse bedrijfsleven, omdat dat bedrijfsleven geen enkele continentale taal beheerst. Nederland, dat door gebrekkig Frans jaarlijks toch nog twee miljard aan orders in Frankrijk laat liggen, miste in dat vergelijkend overzicht maar een paar procent, veruit het

minste van alle onderzochte landen. De vraag is hoe lang deze op zich nog gunstige positie kan worden gehandhaafd.

In juni 2001 wijdde Fenedex een nummer van haar blad Fedenexpress aan de noodzaak van verbetering van de talenkennis bij Nederlandse bedrijven. Directeur Hauwert zei het in het voorwoord van dit blad nog iets scherper:

“Als er dus al sprake is van enige verbetering in Nederland, dan is dat wel voor de poorten van de hel weggesleept. Reden te meer dat het georganiseerde bedrijfsleven bij de overheid moet blijven aandringen de materie ernstig te nemen.”

Het bestuur van Fenedex bestond begin 2001 uit: ir. B.H. Hylkema (voorzitter, commissaris Kon. Econosto N.V.), L.F.D. van der Minne (vice-voorzitter, Heineken USA Inc.), C. Baars (v/h president Baars International N.V.), drs. J.H.J. Cuypers (alg. voorzitter EVO, Ondernemersorganisatie voor Logistiek & Transport), mr. C.W.H. van Dam (directeur Cornelder Holding B.V.), drs. J.F.C. van Everdingen (directeur KPMG Accountants N.V.), mr. B. Havertag (concerndirecteur ABN-Amro), drs. W.J. Kleyn (managing director international marketing & sales Intervet International), J.P. Kostense RA (penningmeester, lid maatschap Mazars Paardekooper & Hoffman), J.J. Kraijenbrink (directeur De Koningh B.V.), mw. A.M.E.Th. Lantinga-Hammes (directeur Lantinga Consultancy B.V.), L.C.M. Linthorst (gedelegeerd bestuurder DSM, Belgium), D. Los (hoofd logistiek Export Nestlé Nederland), mr. E.W. Mehring (Rechtsanwalt & advocaat Van Doorne) en mr. drs. I.D. Sepers (directeur NCM N.V., Amsterdam).

In het licht van het pleidooi van Fenedex is het niet verbazingwekkend dat ook het havenbedrijfsleven, een van de belangrijkste steunpilaren van de Erasmus Universiteit, zich uitspreekt voor een goede talenkennis. De Rotterdamse hoogleraar havenconomie prof. drs. H. Welters, onder meer oud-voorzitter van de havenwerkgeversvereniging SVZ, stelde in Nieuwsblad Transport van 2 oktober 2001 dat de havengebonden markt opener en internationaler wordt, waardoor talenkennis een noodzakelijke voorwaarde wordt. Welters:

“De markt voor havendienstverleners wordt toegankelijker, zoals blijkt uit de recente ‘port package’ van de EU. Hierin laat de Europese commissie zien te streven naar vrije markttoegang van havendiensten. Dat zal naar verwachting leiden tot een internationalisatie op Europees niveau in deze tak van activiteit. Om succesvol te zijn in de op handen zijnde internationaliseringslag zijn vaardigheden op het gebied van taal, van kennis van de relevante wetgeving en communicatie van groot belang.”

Intussen ziet het er naar uit dat taalonderwijs een verplicht bestanddeel gaat worden van een academische studie. Onder de titel ‘Prikkel, presteren en profileren’ heeft commissaris der koningin in Zuid-Holland J. Franssen in september 2001 een adviesnota uitgebracht aan minister Hermans van Onderwijs over de eisen waaraan de opleidingen in de bachelor/masterstructuur aan universiteiten en hogescholen zullen moeten voldoen. Een van de belangrijkste aanbevelingen in dit rapport is, bij de beoordeling van de betreffende opleidingen scherp te kijken naar de talenkennis van de studenten. De opleiding zou pas voor het onderwijskeurmerk van het nog op te richten Nationaal Accreditatieorgaan in aanmerking komen wanneer een accent wordt gegeven aan taalverwerving in één of meerdere grote Europese talen (Engels en een andere taal).

De EUR had al voor het rapport-Franssen een Talencentrum in oprichting, waar onderricht in vreemde talen wordt gegeven. Dit komt voort uit de Internationalisation Quality Review. Onderzoek vindt er niet plaats. Aan de andere kant is instructie in vreemde talen de basis van elke letterenfaculteit, zodat er wellicht toch gesproken kan worden van een nieuw element in het pleidooi voor letteren aan de EUR. Helaas betreft dit element alleen het onderricht en niet het wetenschappelijk onderzoek. Zie hierover verder Hoofdstuk 5.

3. Pleiten voor de letteren

De Noodfaculteit Letteren Rotterdam (1)

In 1973 kreeg Rotterdam eindelijk zijn universiteit, maar niet iedereen was gelukkig met het nieuwe instituut. Zeer ontevreden was bijvoorbeeld de in Rotterdam woonachtige letterkundige Aimé van Santen. De Erasmus Universiteit had het recht niet de naam Universiteit te dragen. “Waar zijn de talen? Waar is de faculteit letteren? Je weet toch wel wat ‘universitas’ betekent?”³

Van Santen, die overigens een onderwijsbevoegdheid had, richtte de Noodfaculteit op. Daar werd gratis onderwijs geboden, wat naar de mening van Van Santen overal in het wetenschappelijk onderwijs het geval zou moeten zijn. Zelf doceerde hij Russisch. De collegezaal bevond zich in een voormalig schoolgebouw in het Oude Westen.

Het initiatief was wellicht serieus bedoeld, maar de uitvoering was ludiek, artistiek en in belangrijke mate een soloactie van Van Santen zelf. Het werd aan de universiteit en in de politiek dan ook geen moment serieus genomen. Hij stond voortdurend op voet van oorlog met de wetenschappelijk medewerkers van de EUR en de ambtenaren van de gemeente. In Rotterdamse literaire kringen was er wel begrip voor zijn initiatief, maar bij gebrek aan een gestructureerde aanpak stierf deze eerste versie van de Noodfaculteit een vroege dood.

Nieuw pleidooi

Letterenoverleg en letterennota's

In 1995 werd het Rotterdams Letterenoverleg opgericht, een platform van vrijwel alle organisaties en tal van individuele belangstellenden op het gebied van de letteren.⁴ De leden nemen op persoonlijke titel deel. Uit het Letterenoverleg zijn diverse manifestaties voortgekomen, waaronder het zeer succesvolle Lezersfeest.

Het Letterenoverleg bracht op 5 november 1997 een rapport uit, waarin werd gepleit voor verhoging van de bijdragen van de Rotterdamse Kunststichting (RKS) aan de letteren in de Maasstad. De RKS kwam in oktober 1998 met een eigen analyse van de literaire situatie, waarin over de Erasmus Universiteit het volgende werd gesteld:

“De Erasmus Universiteit Rotterdam (EUR) bezit twee faculteiten op het gebied van de humaniora: de Faculteit der wijsbegeerte en de Faculteit der historische en kunstwetenschappen met als studierichtingen Kunst- en cultuurwetenschappen en Maatschappijgeschiedenis. De EUR heeft geen faciliteiten op het gebied van de taal- en letterkunde. De afdeling Studium Generale biedt een groot aantal cursussen en lezingen aan op literair gebied, die door studenten, medewerkers en overige belangstellenden uit Rotterdam en regio worden bezocht. Sinds kort is ook een Cultureel Centrum actief op de EUR onder de naam Erasmus Cultuur. Het centrum organiseert onder andere schrijfcursussen voor studenten.”

Voor het overige werd in de discussie over de Rotterdamse letteren het ontbreken van een letterenfaculteit niet genoemd.

Pleidooi in de pers

Onder de titel “Rotterdam moet knokken voor een letterenfaculteit” verscheen op de opiniepagina van het Rotterdams Dagblad van 3 juni 2000 een eerste pleidooi voor een

letterenfaculteit in Rotterdam van de Rotterdamse auteur Feico Houweling. Dit stuk begon aldus:

“Binnenkort trekt Poetry International vele honderden liefhebbers van poëzie naar Rotterdam, dat zich weer een week lang het Mekka van de dichtkunst mag noemen. Het succes van dit festival kan de indruk wekken dat het goed gaat met literair Rotterdam. Ten onrechte, want terwijl het papier van de letterennota's uit 1997 en 1998 ligt te vergelen, gebeurt er bijna niets waarmee Rotterdam zich straks kan waarmaken als Culturele Hoofdstad van Europa. Het wordt tijd dat de Rotterdamse kunstwereld gaat knokken voor wat de stad nog niet heeft, in de eerste plaats een letterenfaculteit.”

Volgens de auteur is een letterenfaculteit een middel om het literaire klimaat in Rotterdam verder te verbeteren:

“Natuurlijk moet deze stad een eigen Faculteit der Letteren krijgen, als ze een literair milieu wil creëren waarmee ze romanschrijvers wil kweken, aantrekken en vasthouden. Je zou erbij zelfs kunnen denken aan een specialisme in de vreemde talen waarmee Rotterdam de afgelopen decennia is verrijkt. (...) Sceptici die vinden dat zoiets niet past in het Nederlandse onderwijsbeleid of in de begroting van het ministerie van Onderwijs, moeten worden overtuigd van het belang van zo'n faculteit voor Rotterdam. (...) Anders is de stad de titel Culturele Hoofdstad van Europa niet waard.”

De eerste die reageert is de Rotterdamse dichter Rien Vroegindewij in zijn column in het Rotterdams Dagblad van 6 juni 2000. Vroegindewij verzet zich tegen de suggestie dat een letterenfaculteit iets zou kunnen bijdragen aan de literaire productie in een stad. “Het ware talent schept onafhankelijk van zijn omgeving een eigen wereld,” zo stelt hij. Maar dat wil niet zeggen dat hij geen aanleiding ziet om het pleidooi voor een letterenfaculteit te steunen:

“De behoefte aan een literaire verbeelding van de werkelijkheid is hier nooit erg groot geweest. Daar zijn een aantal redenen voor aan te wijzen, die wellicht in het studiepakket van de toekomstige Letterenfaculteit kunnen worden opgenomen.”

Prof. dr. Paul van de Laar, die vanwege de Stichting Bijzondere Leerstoel Roterodamum de Jurriaanse Leerstoel voor de Geschiedenis van Rotterdam bekleedt aan de Erasmus Universiteit Rotterdam, auteur van een standaardwerk over de geschiedenis van Rotterdam waaruit voor deze nota ook is geput (Van de Laar, 2000), zet zich in een opiniërend artikel in het Rotterdams Dagblad van 4 juli 2000 eveneens af tegen de veronderstelling dat een letterenfaculteit goed is voor de literatuur. Volgens Van de Laar is het ‘bijzondere geestelijke klimaat’ in een stad veel belangrijker, waarbij hij auteurs aanhaalt als Stroman, Wagenaar en Besselaar die creatieve experimenten aandurfd. Een culturele infrastructuur vindt hij wel belangrijk, maar ‘niet van doorslaggevend belang’.

Van de Laar wijst verder op de bijzondere ontstaansgeschiedenis van de EUR, waarbij hij erop wijst dat het er in het begin van de jaren zeventig even naar uitzag dat er een experimentele letterenfaculteit in Rotterdam kon komen. Dit is niet doorgegaan, maar wel kwamen er de studies Maatschappijgeschiedenis en Kunst en Cultuurwetenschappen, die nu deel uitmaken van de FHKW. De hoogleraar pleit ervoor om te versterken wat er al is, dus juist deze faculteit uit te bouwen.

“Rotterdam heeft, al met al, met veel moeite een beperkte letterenfaculteit gekregen. Maar voor de stad is deze van groot belang. En dat wordt door iedereen gelukkig onderkend. Hoezeer ik Houwelings passie voor de Rotterdamse letteren deel, is het onverstandig opnieuw te proberen een letterenfaculteit van de grond te tillen. Het is beter de energie te stoppen in versterking van de FHKW en te zorgen dat deze faculteit een stevige positie kan blijven innemen. Niet alleen in Rotterdam, maar ook temidden van de grote letterenfaculteiten van het land.”

Op 12 juli 2000 verschijnt er een antwoord op de reacties in het Rotterdams Dagblad, waarin een aantal stellingen wordt geponeerd. De belangrijkste daarvan is dat het pleidooi voor een letterenfaculteit niet alleen betrekking heeft op het literaire klimaat in de stad, maar ook wetenschappelijk van groot belang is. De faculteit zou kunnen aanhaken bij de culturele verrijking die de stad in de afgelopen jaren heeft ondergaan en zou bijvoorbeeld onderzoek kunnen entameren dat verband houdt met de culturen van bevolkingsgroepen met anderstalige achtergronden.

“Zo’n aanpak biedt drie voordelen. Ten eerste kan de EUR op die manier jongeren met anderstalige achtergrond studies bieden naar de taal en cultuur waaruit zij voortgekomen zijn. Dat geldt natuurlijk ook voor jongeren met Nederlandstalige achtergrond die daarvoor belangstelling hebben. Ten tweede wordt zo binnen de stadsgrenzen een wetenschappelijke reserve gekweekt waaruit instanties die met deze bevolkingsgroepen werken (basiseducatie bijvoorbeeld) kunnen putten. En in de derde plaats verwerft de EUR een maatschappelijk relevant onderzoeksveld waarmee de universiteit zich internationaal kan profileren.”

Ook de werkgelegenheid is ermee gediend:

“Natuurlijk gaat het niet alleen om schrijvers en literatuur. Wil Rotterdam een filmstad worden, waar halen we dan de scenarioschrijvers vandaan? Niet dat daar per se een letterenopleiding voor nodig is, maar die zal zeker helpen om ze in eigen stad te vinden. En waarvandaan recruteert de stad management en medewerkers voor het groeiend aantal festivals zoals Poetry, Dunya en het Lezersfeest en permanente culturele instellingen zoals RKS, de SKVR Schrijversschool en straks het Beeldinstituut? Komen die ‘s morgens met de trein naar Rotterdam of willen we ook eigen kweek?

Verder zal een letterenfaculteit een stimulans kunnen bieden aan nieuwe werkgelegenheid, bijvoorbeeld in de vorm van tekst- en vertaalbureaus. Wanneer zo’n faculteit vakken op het terrein van de alfa-informatica biedt, wordt het milieu van de informatie- en communicatietechnologie versterkt.”

Letterenoverleg pakt het pleidooi op

In zijn vergadering van 21 september 2000 heeft het Rotterdams Letterenoverleg het pleidooi voor een letterenfaculteit besproken. In de discussie wordt onder meer gesteld dat het Rotterdams Leeskabinet destijds zijn samenwerking met de EUR is begonnen met het vooruitzicht dat er een letterenfaculteit zou komen.

Voorts werd gewezen op de interne taakverdeling van de universiteiten in Nederland en de letterenfaculteiten in het bijzonder, waardoor de mogelijkheden tot verschuivingen of nieuwe initiatieven vrijwel tot nul gereduceerd zijn. De zaak zit muurvast, vooral als gevolg van de heftige strijd om lijfsbehoud die in de jaren tachtig en negentig door tal van letterenfaculteiten en hun instituten moest worden gestreden.

Aan de andere kant werd erop gewezen dat de minister juist recent de universiteiten ruimte heeft gegeven om te komen met nieuwe studievoorstellen. Bij de beoordeling zou meer worden gekeken naar de kwaliteit van het voorstel dan naar de bestaande taakverdeling. Zo zou de EUR werken aan een voorstel om een opleiding psychologie te starten.⁵

Na langdurige discussie werd besloten een werkgroep op te richten die zich met de uitwerking van het voorstel zou gaan bezighouden. Met name zou de werkgroep kijken naar de mogelijkheden om een haalbaarheidsonderzoek uit te voeren. Tot lid van de werkgroep werden benoemd: drs. Arie van der Ent (slavist, uitgeverij Labbaardaan), drs. Michiel Hoogerhuis (bedrijfskundige, ondernemer), drs. Feico Houweling (scandinavist, auteur), Hester Knibbe (dichter), drs. Lodewijk Ouwens (directeur Schrijversschool SKVR, voorzitter Rotterdams Letterenoverleg) en drs. Jaap de Jong (directeur Rotterdams Leeskabinet). In december 2000 trad toe drs. Cor de Back (germanist, auteur en o.a. bestuurslid Kafka Kring), in het voorjaar van 2001 ook mevr. drs. Sytske Sötemann (docent Turkse taal- en letterkunde en vertaler).

De Noodfaculteit Letteren Rotterdam (2)

Oprichting

Op haar eerste vergadering op 2 oktober 2000 heeft de werkgroep besloten het idee van de Noodfaculteit uit 1973 weer op te pakken. Op 7 november 2000 werd daartoe een concreet voorstel gedaan aan het Letterenoverleg, dat hiermee akkoord ging. Op 5 februari 2001 werd officieel het (her)startsein gegeven voor de Noodfaculteit Letteren Rotterdam tijdens een bijeenkomst in de Bibliotheek, waarbij de plaatselijke en landelijke pers aanwezig was. Hierbij werd het volgende manifest voorgelezen:

1. Het Rotterdams Letterenoverleg is van mening dat de tijd rijp is voor de oprichting van een volwaardige letterenfaculteit aan de Erasmus Universiteit Rotterdam, hetzij door de stichting van een nieuwe faculteit of door uitbreiding en versterking van een bestaande alfafaculteit met modern vormgegeven taalkundige en letterkundige studierichtingen.
2. Om dit pleidooi kracht bij te zetten is op 5 februari 2001 opgericht de Noodfaculteit Letteren Rotterdam.
3. Een universiteit die de naam draagt van Erasmus, een eminent denker en letterkundige, is aan zijn stand verplicht om op letterengebied onderwijs te geven en onderzoek te plegen.
4. Een volwaardige letterenfaculteit in Rotterdam is noodzakelijk om een einde te maken aan literaire ontvolking die Rotterdam al sinds het verdwijnen van de Illustre School eind zeventiende eeuw teistert. Deze ontvolking ontstaat doordat Rotterdamse jongeren elders hun letterenstudie volgen, terwijl Rotterdam geen onderdak biedt aan letterenstudenten van buiten.
5. Een Rotterdamse letterenfaculteit mag geen kopie zijn van bestaande letterenfaculteiten. Zij dient eigentijds te zijn, dat wil zeggen dat zij ruimte moet bieden aan interactie tussen verschillende wetenschappelijke disciplines en verschillende culturen. Dit past bij Rotterdam als intellectuele vrijhaven.
6. De Noodfaculteit Letteren Rotterdam streeft naar samenwerking met de Erasmus Universiteit Rotterdam. De noodcolleges staan open voor alle belangstellenden, in het bijzonder voor studenten van de EUR.

Intussen waren de eerste contacten met de EUR gelegd, onder andere middels een gesprek met prof. dr. A. Bevers, toenmalig decaan van de Faculteit der Historische en Kunstwetenschappen. Prof. Bevers verklaarde in dat gesprek een en ander over de ontstaansgeschiedenis van de EUR en zijn faculteit en wees op de beperkingen die er op letterengebied bestaan. Ook gaf hij aan dat er in het kader van de omvorming naar de bachelor/master-structuur in het wetenschappelijk onderwijs wellicht mogelijkheden waren om meer letterenstudies in het curriculum op te nemen.

Namens het College van Bestuur schreef mevr. A. Esmeijer, hoofd Interne en externe betrekkingen van de EUR onder meer het volgende:

“Naar aanleiding van uw verzoek, heb ik overlegd met het College van Bestuur van de EUR in hoeverre zij ‘heil’ zien in activiteiten die erop gericht zijn een letterenfaculteit (al dan niet in noodeditie) op te richten. Op zich staat men positief tegenover uw inspanningen. Men is graag bereid mee te praten in een openbaar debat mocht die gelegenheid zich voordoen. Het College geeft echter wel aan weinig vertrouwen te hebben in een goede afloop. Al in het verleden zijn verschillende pogingen ondernomen om een letterenfaculteit van de grond te krijgen, maar het idee is door de politiek nooit opgepakt.

(...) Op bestuurlijk niveau is er geen discussie en bestaan er momenteel geen beleidsplannen om een letterenfaculteit in te richten. Met andere woorden: hoewel het College sympathiek staat tegenover uw plannen, zal het die niet actief gaan ondersteunen.”

Gezien het feit dat de werkgroep vertrok vanuit een bijna hopeloze situatie, waarin het uitzicht op een letterenfaculteit nihil leek, werden de reacties van prof. Bevers en mevr. Esmeijer hoopgevend gevonden. Er was de bereidheid tot een gesprek en binnen FHKW bleek er steun te bestaan voor uitbreiding van de letterencomponent. Begin 2000 werd daarom gekozen voor een tweesporenbeleid. De contacten met de EUR zouden worden voortgezet en uitgebreid met gemeentebestuur en relevante instanties, een activiteit die werd gecoördineerd door Cor de Back, en anderzijds zou via de colleges van de Noodfaculteit moeten worden aangetoond dat er een breed draagvlak voor dit initiatief bestond.

Eerste semester

Het draagvlak voor het initiatief van de Noodfaculteit zou al snel groter blijken dan gedacht. Burgemeester Opstelten toonde zich bijvoorbeeld bereid om het eerste semester te openen, ondanks het feit dat er diezelfde avond een raadsvergadering zou zijn en hij dus zeer krap in zijn tijd zat. Deze opening vond plaats op donderdag 22 februari 2001 in de Waalse Kerk, met ingang aan de Pierre Baylestraat, te Rotterdam. Bij deze opening waren vertegenwoordigers aanwezig van de Rotterdamse politiek, de Erasmus Universiteit, de letterenwereld en lokale en nationale pers.

In een uitgebreide toespraak ging burgemeester Opstelten onder meer in op de geschiedenis van de literatuur in Rotterdam, zowel die van voor de Tweede Wereldoorlog als die van daarna. Hij sprak zonder enig voorbehoud zijn steun uit aan het initiatief en herhaalde dit later nog eens voor Radio Rijnmond.

Wat de financiën betreft, kan worden gemeld dat de Noodfaculteit Letteren Rotterdam geheel voor eigen rekening en risico van de deelnemers is gestart. Wel werd vlak voor de officiële opening een donatie verkregen van de firma Bereklaauw Vastgoed, waardoor er een kleine financiële basis aanwezig was.

Het rooster van het eerste semester was als volgt samengesteld:

Donderdag 22 februari:

- Officiële opening door burgemeester I. Opstelten.
- Inleidend college “Pierre Bayle, Rotterdam en de Republiek der Letteren”, door prof. dr. Wiep van Bunge.

Donderdag 8 maart:

- “Franz Kafka”, door drs. Cor de Back
- “Erasmus van Moskou, misdaad en straf”, door drs. Arie van der Ent.

Donderdag 22 maart

- “Arabische leenwoorden in het Nederlands”, door dr. Marlies Philippa.
- “Allochtone literatuur”, Michiel van Kempen.

Donderdag 5 april:

- “Een wonderkind én een total loss. Arthur Rimbaud”, door Rien Vroegindewij.
- “Oscar Wilde over misdaad en straf”, door mr. Manuel Kneepkens.

Donderdag 19 april:

- “Twee gedichten over Istanbul”, door drs. Sytske Sötemann.
- “Willem Frederik Hermans”, door drs. Raymond Benders.

Donderdag 10 mei:

- “Ironie als veelkoppig monster”, door drs. Kees de Graaf.
- “Herodotus over god, lot en mens. Of: hoe Herodotus niet gelezen zou moeten worden”, door prof. dr. Henk Versnel.

Donderdag 31 mei:

- Slotavond 1e semester met politiek debat.

De avonden werden bezocht door zo'n tachtig tot honderd bezoekers. De gemiddelde leeftijd lag vrij hoog, iets waarop de werkgroep gerekend had daar het in dit vroege stadium nog niet mogelijk was gebleken een vorm van erkenning te verkrijgen van de EUR, zodat geen studiepunten konden worden uitgereikt. Bovendien hebben studenten aan de EUR hun studiekeuze al gemaakt, waarbij zij niet voor letteren hebben gekozen. De jongeren die nog moeten kiezen, zijn zeer moeilijk te bereiken en nog moeilijker over te halen hun vrije avond te besteden aan een wetenschappelijk college. De samenstelling van het bezoek tijdens de collegeavonden werd daarom door de werkgroep Noodfaculteit niet gezien als maatgevend voor het succes van het initiatief. Wel is ermee aangetoond dat er belangstelling en steun bij brede lagen van de bevolking bestaat.

Slotdebat

Op 31 mei werd in het Bibliotheektheater het Groot Slotdebat van het eerste semester gehouden, waarop de argumenten door een reeks van sprekers nog eens op een rijtje werden gezet onder het motto "Hoe ziet uw ideale letterenfaculteit er uit?" Bovendien volgde een paneldiscussie waar de diverse argumenten nog eens werden uitgewisseld.

Het slotdebat begon met korte inleidingen over de ideale letterenfaculteit door Jana Beranová, Jules Deelder, Saïd El Haji, Feico Houweling en Paul Middellijn. Ter illustratie een citaat uit de bijdrage van Jana Beranová:

"Ik ondersteun de opvatting dat de Faculteit Letteren Rotterdam een multiculturele faculteit moet zijn.

Maar er zijn meer wegen die naar het licht moesten leiden - de *Via Lucis*. Comenius noemde onder meer: algemeen onderwijs in alle landen, geen onafhankelijke machtsuitoefening door staten die uit de aard van hun zaak geen ethiek kennen en volstrekt willekeurig met hun plichten omspringen.

Prachtig, maar hopeloos onuitvoerbaar. Na vier eeuwen steekt de weg naar het licht nog altijd in de kinderschoenen.

Hoewel, zijn allerlaatste idee prikkelt danig mijn fantasie: Er zou een taal moeten zijn, naast het nationale idioom, waardoor de verschillende volkeren elkaar beter zouden leren kennen en begrijpen. Comenius pleitte voor meertaligheid, een onderwerp waarover ook Umberto Eco onlangs in een interview uitgebreid sprak. Nog een reden voor multiculturaliteit van de Letteren."

Na de individuele bijdragen volgde een paneldebat met Prof. dr. Ton Bevers (EUR), Prof. dr. Wiep van Bunge (EUR), Feico Houweling (namens de werkgroep Noodfaculteit), Prof. dr. Franciska de Jong (TU Twente), prof. dr. Paul van de Laar (EUR) en Hans Peters (BGN).

In de loop van dit debat kwamen twee benaderingen naar voren. De eerste was de mogelijkheid om bijvoorbeeld de bestaande FHKW van binnenuit te versterken door meer nadruk op de letteren. De Noodfaculteit zou op het moment dat er 'voldoende' aan letteren werd gedaan, haar doel als bereikt kunnen beschouwen en zich kunnen opheffen. De mogelijkheden om de letterencomponent binnen FHKW uit te breiden, zijn echter beperkt.

De tweede optie was het programma van de Noodfaculteit zo'n niveau te geven dat een faculteit als FHKW aan haar studenten studiepunten zou kunnen geven voor het volgen van de colleges. Wanneer de Noodfaculteit zou worden uitgebouwd, kan op die manier op termijn een soort 'instituut' ontstaan dat de rol van een letterenfaculteit vervult. Hinderpaal hierbij is de onzekere positie van de Noodfaculteit, die op dat moment nog geen subsidie had verkregen en geheel dreef op de inspanning van vrijwilligers.

Overleg met universiteit en politiek

In de zomer van 2001 werd een reeks besprekingen gevoerd met vertegenwoordigers van de Erasmus Universiteit en op het stadhuis. Deze gesprekken werden gecoördineerd door drs. Cor de Back, die bij alle ontmoetingen aanwezig was. De delegaties van de werkgroep kenden verder een wisselende samenstelling.

Op 3 augustus 2001 werd gesproken met dr. J. Visser (directeur onderwijs FHKW) en prof. dr. P. van de Laar (FHKW). Gesteld werd dat er met ingang van het studiejaar 2003-2004 een letterencomponent in het curriculum zou kunnen worden opgenomen. Gesuggereerd werd om na te denken over de oprichting van een stichting. Een voordeel zou zijn dat zo'n externe stichting makkelijker geld uit andere bronnen dan de voor de universiteit gebruikelijke geldstromen kan verwerven.

Dit stichtingsidee is nader besproken met prof. dr. T. Sparreboom (decaan FHKW) op 24 augustus 2001. Hij zei de werkgroep als 'bondgenoten' te zien, maar herhaalde dat een echte letterenfaculteit om allerlei redenen is uitgesloten. FHKW houdt het letterenprofiel bewust laag uit vrees getroffen te worden door de bezuinigingswoede in deze sector.

Het gesprek op 27 augustus met de wethouders Kuiper en Kombrink (zie Rotterdams Dagblad 28 aug. 2001) was hoofdzakelijk informatief. Men toonde veel belangstelling en was bereid tot morele steun, maar vond de kwestie een taak van de EUR. De beide wethouders drongen aan op een haalbaarheidsonderzoek.

Op 5 oktober volgde een gesprek met drs. Ton van der Pijl, directeur Onderwijs en Onderzoek en drs. Riëtte te Lindert, beleidsmedewerker Onderwijs en Onderzoek. Het idee van een stichting, die fondsen zou kunnen werven voor een bijzondere leerstoel in de letteren, werd hier nader uitgewerkt. Ook werden diverse samenwerkingsmogelijkheden besproken, zoals met Hoger Onderwijs Voor Ouderen (HOVO), Studium Generale en het Rotterdams Leeskabinet.

Intussen waren er ook informele contacten met mevr. prof. dr. J. van Eijndhoven, voorzitter van het College van Bestuur van de EUR, en prof. dr. ir. J.H. van Bommel, rector magnificus. Al met al had de Noodfaculteit geen moeite om door te dringen tot de EUR-gelederen, maar het standpunt van het universiteitsbestuur onderging in het eerste jaar geen wijzigingen.

De uitkomst van de besprekingen is deels verwerkt in Hoofdstuk 5, waarin een beeld wordt gegeven van de praktische mogelijkheden tot uitbreiding van de letterenstudies aan de EUR.

Tweede semester

De positieve houding van prof. Visser en prof. Van der Laar tegenover de mogelijkheid om studenten FHKW colleges te laten volgen bij de Noodfaculteit, werd mede ingegeven door de zeer hoge kwaliteit van het collegeprogramma voor het tweede semester. Hoewel er ook (oud) Rotterdammers op het programma voorkomen, vertegenwoordigden de sprekers een brede keus uit datgene wat de moderne Nederlandse taal- en letterkunde te bieden heeft. Daarmee heeft de Noodfaculteit aangetoond dat er landelijke steun voor dit initiatief bestaat.

Het collegeprogramma zag er als volgt uit:

Donderdag 13 september

- Dr. Adriaan van der Weel: "Samuel Becketts 'Worstward Ho'"
- Ir. Arie van der Krogt: "De sonnetten van Shakespeare"
- Prof. dr. Hugo Brandt Corstius: "Tussen raadsel en literatuur"

Donderdag 20 september

- Prof. dr. Maarten Steenmeijer: "Gabriel Garcia Márquez, Het eerste hoofdstuk van 'Honderd jaar eenzaamheid'"
- Marcel Möring: "Vorm en vent in de hedendaagse Nederlandse roman"

Donderdag 11 oktober

- Prof. dr. W.P. Gerritsen: "Aan de wieg van het Europese gedicht. Middeleeuwse poëzie uit de periode 1050-1250"
- Prof. dr. Ton Anbeek: "De toekomst van de roman in een tijd van ontleding"

Donderdag 1 november

- Prof. dr. Horst Steinmetz: "Over de vrijheden van de moderne lezer"
- Nelleke Noordervliet: "Verleden en heden"

Donderdag 22 november

- Prof. dr. Franciska de Jong: "Over taal- en spraaktechnologie"
- Prof. dr. Dick van Halsema: "J.H. Leopold"

Donderdag 6 december

- Prof. dr. Hans v.d. Bergh: "Multatuli"
- Dr. Henk Hofland: "Herinneringen aan het tijdschrift Podium in de jaren vijftig"

Naar aanleiding van dit programma werd in een van de gesprekken met vertegenwoordigers van de EUR opgemerkt dat studenten met het volgen van dit programma, aangevuld met enige literatuur en een werkstuk, al snel vier studiepunten zouden kunnen verdienen. Eens te meer werd hiermee aangetoond dat het initiatief tot oprichting van de Noodfaculteit Letteren Rotterdam geen slag in de lucht is, maar een reëel handvat biedt voor invoering van letterenstudies aan de EUR.

4. Het maatschappelijk draagvlak

‘De stad moet merken dat ze een universiteit heeft’, zo luidde de kop boven een interview met prof. dr. José van Eijndhoven in het Rotterdams Dagblad van 5 mei 2001 naar aanleiding van haar recente benoeming tot voorzitter van het college van bestuur van de EUR.

Mevr. Van Eijndhoven in antwoord op de vraag wat de komende tijd speerpunten worden voor de EUR:

“Het verbeteren van de band met de stad en regio, door bijdragen aan maatschappelijke discussies. Alloctonen: hoe maak je die onderdeel van maatschappij en universiteit?”

Om aan te tonen dat de roep om volwaardige letterenstudies voor de stad Rotterdam een zeer brede basis heeft, en ten dele ook een antwoord vormt op de vraag hoe in de wetenschapsbeoefening beter plaats kan worden geboden aan mensen met een anderstalige achtergrond, worden in dit hoofdstuk enkele reacties gegeven op het initiatief.

Om te beginnen de jonge Rotterdamse schrijver Saïd el Haji in het Rotterdams Dagblad in zijn reactie op de oprichting van de Noodfaculteit Letteren:

“Alles mooi en wel, maar potjandorie nog aan toe: waarom komen we daar nu pas mee aan? Hoe lang bestaat die Rotterdamse universiteit nu al? Nu ben ik mijn letterenstudie elders gaan doen. Zucht. En toch, onder het motto ‘beter laat dan nooit’, koester ik geen wrok. Het verheugt me dat Rotterdam eindelijk - de nood is hoog! - een letterenfaculteit krijgt.”

Een vergelijkbare reactie kwam van een student Spaanse taal- en letterkunde, die haar studie combineert met een part-time baan:

“Als er in Rotterdam een letterenfaculteit was geweest, was ik zeker hier gaan studeren en niet in Utrecht. Nu moet ik steeds met de trein en dan ben ik een hele middag kwijt voor een enkel college. Zonde van mijn tijd.”

De Noodfaculteit Letteren Rotterdam is opgericht door het Rotterdams Letterenoverleg. Tot deze organisatie behoren, naast een aantal dichters, schrijvers en vertalers die op persoonlijke titel deelnemen, onder meer onderstaande organisaties:⁶

- Bent Productions,
- Bibliotheektheater,
- Boekhandel Amesz,
- Boekhandel Donner,
- Boekhandel voorheen Van Gennep,
- Dante Alighieri,
- Dunya Festival,
- Emporio/R&D,
- Equator Producties,
- Federatie van Rotterdamse Boekhandels,
- Floorshow,
- Gemeentebibliotheek Rotterdam,
- Goethe Instituut,
- De Laurens,
- Lezersfeest,
- Poetry International,
- Rotterdamsch Leeskabinet,

- Rotterdamse Schouwburg,
- SKVR-Schrijversschool,
- Stichting de Laurens,
- Stichting Kasteel van Rhoon,
- Stichting Littera Rotterdam,
- Stichting Passionate,
- Stichting Weerwoord,
- Studium Generale EUR,
- Theater Bonheur,
- Tortuca,
- Uitgeverij Aristos,
- Uitgeverij Bèta Imaginations,
- Uitgeverij Duo Duo,
- Uitgeverij Koppel,
- Uitgeverij Labbarda.

Negatieve reacties

Er zijn geen uitgesproken negatieve reacties binnengekomen.⁷ Wel toonden enkelen hun twijfel omtrent de zin van het initiatief, zoals drs. Raymond Benders, die overigens wel met een college over W.F. Hermans bijdroeg aan het eerste semester van de Noodfaculteit. De heer Benders voorafgaand aan dit college:

“Ik zie dit initiatief niet zitten. Van mij hoeven er geen nieuwe letterenfaculteiten bij te komen. Sterker nog, ze mogen van mij allemaal gesloten worden om plaats te maken voor één nieuwe faculteit. En die mag dan wat mij betreft in Rotterdam komen!”

Sceptisch was ook de Rotterdamse dichter René Puthaar in zijn column in het Rotterdams Dagblad van 10 april 2001:

“Ik vermoed dat de liefhebbers de hedendaagse universiteit nauwelijks kennen. Onze letterenfaculteiten zijn thans knekelvelden, bureaucratieën, cursuscentra voor de ongemotiveerde middelmaat.”

In het Rotterdams Dagblad van 5 juni 2001 nuanceert Puthaar zijn opmerking, naar aanleiding van een door hem gemaakte opmerking over een onderzoek naar Nederlandse poëzie:

“Op de universiteit zakt zo langzamerhand alles in elkaar. Het (onderzoek) is meer iets voor bijvoorbeeld de Noodfaculteit Letteren Rotterdam. Daar worden de dingen wel enthousiast aangepakt.”

Vermeld was al het positief-kritische commentaar van Erasmus Magazine, 15 februari 2001, over de verwijzing naar de naamgeving van de universiteit:

“Laat ik vooropstellen dat ik een letterenfaculteit een zeer sympathiek idee vind. Zoiets kan geen kwaad op deze verzakelijkte universiteit, waar zelfs psychologie het adjectief ‘toegepast’ krijgt. Maar, God betere het, waarom altijd die Erasmus erbij halen?”

Positieve reacties

In willekeurige volgorde volgt hier een greep uit de zeer vele positieve reacties die de Noodfaculteit Letteren Rotterdam in het eerste jaar van haar bestaan mocht ontvangen.

“Het geheel is typisch Rotterdams: als het niet linksom kan, dan maar rechtsom. Maar, die faculteit moet er komen!” (*Burgemeester Opstelten in zijn openingstoespraak op 22 februari 2001 in de Waalse Kerk*)

“Daarna buitelen de culturele manifestaties over elkaar heen: in het oude Luxor theater, in het nieuwe Luxor theater, in de Schouwburg, de Doelen, Ahoy’, in de musea, oude en nieuwe kunstinstellingen waarbij ik zeker Calypso wil noemen, de danskaravaan, de woonkaravaan, Villa Zebra, de start van de Noodfaculteit Letteren. Kortom, een caleidoscoop aan activiteiten.” (*Burgemeester Opstelten in zijn toespraak tijdens het Open Huis op Koninginnedag 2001*)

“Daar kijken we ook serieus naar. Met bijvoorbeeld gastcolleges kan wat ons betreft invulling worden gegeven aan het letterenonderwijs.” (*Een woordvoerder van de Faculteit Historische en Kunst Wetenschappen, EUR in Metro (6/2/2001)*)

“Goed stuk, zowel van toon als inhoud. Het idee is echter niet nieuw. De vraag is dan ook niet zozeer of een letterenfaculteit een aanwinst is voor het culturele klimaat in de stad, maar hoe Rotterdam deze faculteit zou kunnen verwerven.” (*Giel van Strien, Passionate*)

“Hoe fraai is de start van de faculteit. Van harte geluk gewenst en veel succes ermee. Rotterdam dient eindelijk onder de vloek van Porto uit te komen en zich als culturele haven te etableren.” (*Willem Langeveld, politicoloog te Amsterdam*)

“Veelal wordt onze stad gezien als een echte arbeidersstad, een werkstad, waar de hemden voor de havenwerkers met opgerolde mouwen worden verkocht. Maar je kunt met opgestroopte mouwen natuurlijk ook literair aan het werk gaan, (...) waarmee bewijs werd of wordt geleverd dat Rotterdam ook een literaire stad is. Het is niet voor niets dat Poetry International hier plaatsvindt, in de stad waar de vuilniswagens en hondenpoepzuigers getooid zijn met dichtregels, en elke raadsvergadering begint met het voorlezen van een gedicht. Het is in dat licht niet verwonderlijk dat begin juni Feico Houweling in het Rotterdams Dagblad schreef dat het tijd wordt dat Rotterdam gaat knokken om een letterenfaculteit bij de Erasmus Universiteit op te richten. We zijn, mede door de hardwerkende Hans Kombrink, in de afgelopen jaren op cultureel gebied enorm tot bloei gekomen. Het feit dat we in 2001 Culturele Hoofdstad van Europa zijn, bewijst dat ook. Maar het zou, denk ik, goed zijn indien als blijvend aandenken aan dat hoogtepunt, die letterenfaculteit ook inderdaad realiteit zou worden. De culturele vooruitgang in onze stad zou daarmee een tastbaar en langdurig resultaat afwerpen.” (*Dick van Dongen, oud-voorzitter PvdA Rotterdam*)

“Dat de Erasmus Universiteit geen letterenfaculteit heeft heb ik, vanaf het moment dat ik in Rotterdam kwam werken, als een groot gemis ervaren. In ‘86 werd ik aio aan de Rotterdamse faculteit der wijsbegeerte - nèt uit militaire dienst en na daarvóór weer in Utrecht filosofie te hebben gestudeerd. Ik was dus een universiteitsstad gewend waar je niet alleen rechten en medicijnen kon doen of filosofie, maar ook Engels, Frans, Duits, Italiaans, Zweeds, Russisch, Grieks en Latijn, Keltisch, geschiedenis, kunstgeschiedenis en nog heel veel meer. In elk geval al die dingen die het wat mij betreft waard zijn om bestudeerd te worden.” (*Prof. dr. L. van Bunge*)

5. Mogelijkheden en vooruitzichten

Er zijn drie mogelijkheden om het huidige studieaanbod van de Erasmus Universiteit te verrijken met talen en letterkunde:

1. Oprichting van een nieuwe letterenfaculteit,
2. Uitbreiding van het studieaanbod van een bestaande faculteit, eventueel in samenwerking met een of meer externe instellingen.
3. Fusie van bestaande faculteiten en uitbreiding van het studieaanbod.

In dit hoofdstuk worden deze drie mogelijkheden besproken. Daarbij wordt ook gelet op de bijzondere mogelijkheden die de overgang naar de bachelor/master-structuur biedt. In deze bijzondere fase is er, zo is gebleken, ruimte voor nieuwe initiatieven.

Een nieuwe faculteit

Zoals besproken in hoofdstuk 3 wordt er vanuit het bedrijfsleven sterk aangedrongen op beter taalonderwijs voor studenten die later in het bedrijfsleven terecht zullen komen. Dit pleidooi heeft dus vooral betrekking op de studenten economie, bedrijfskunde, rechten en aanverwante vakken. In het algemeen komt het erop neer, dat studenten:

- zich vreemde *talen* eigen moeten maken,
- kennis moeten maken met vreemde *culturen*.

Dit is bij uitstek het type vakken zoals dat geboden wordt door de ‘echte’ letterenfaculteiten van Amsterdam, Leiden, Utrecht, Groningen en Nijmegen. Voor de inrichting van een dergelijke faculteit kan gerefereerd worden aan de opzet zoals die in 1958 is gegeven door de commissie-Van Walsum. Zie daarvoor hoofdstuk 1.

De nieuwe faculteit zou dan een beperkte omvang moeten krijgen en zich vooral dienen te richten op de moderne talen en hun toepassingen in het handelsverkeer, de politiek en dergelijke. Het curriculum zou de studenten voldoende handvatten moeten bieden om later te kunnen deelnemen aan discussies zoals die in het internationale bedrijfsleven en de politiek, formeel en informeel, worden gevoerd. Daarbij zullen zij ook hun eigen cultuur moeten kunnen plaatsen in breed internationaal historisch verband en daarover kunnen praten en uitleg verschaffen aan buitenlanders.

Dat een dergelijke faculteit er niet allang is, is het gevolg van de vrees om in een vijver te vissen die al overbevist is en waarvoor de vooruitzichten alleen maar slechter lijken. Het zal de EUR en haar studenten ten goede komen als deze vrees wordt overwonnen. Als het in Hoofdstuk 2 beschreven pleidooi vanuit het bedrijfsleven en de brancheorganisaties daarvan hout snijdt, dan zou een universiteit als de EUR in staat moeten zijn deze faculteit op een dusdanige wijze vorm te geven, dat ze geen kopie wordt van de conventionele letterenfaculteiten maar eerder een vernieuwende vorm. Gedacht kan worden aan deels aanvullend en aan cultureel onderwijs van zo’n grote intrinsieke waarde, dat studenten juist deze richting als hoofdvak kiezen.

Al met al zou dit een niet al te omvangrijke letterenfaculteit worden, die voor een belangrijk deel nevenstudies aanbiedt aan de overige EUR-faculteiten. Het zou vooral gaan om studies van een *contemporain* en toegepast karakter, met daarnaast alleen de inleidende fase van vakken als Mediëvistiek, Oud-Germaans, Oud-Arabisch en dergelijke. Het belang van dergelijke inleidingen voor een goed begrip van de hedendaagse culturen mag niet worden verwaarloosd. Aan oude talen kan basis-Latijn en basis-Grieks worden geboden, wellicht uitgebreid met enig Sanskriet voor degenen die zich willen richten op het Indiaas Subcontinent.

Uitbreiding studieaanbod

Bekend feit is dat faculteiten zelfstandig hun opleidingsprogramma bepalen. Twee aspecten zijn van belang: de inhoudelijke aantrekkelijkheid, waarbij in toenemende mate rekening moet worden gehouden met de onderzoekscomponent, en de belangstelling van studenten.

Wanneer de eerste plannen gevormd zijn, is een logische vervolgstap de uitvoering van een marktverkenning. Men moet zich daarbij realiseren dat voor het initieel onderwijs geldt dat zo'n 60 procent van de ingeschrevenen bestaat uit schoolverlaters. De resterende groep bestaat uit volwassen en ouderen (HOVO).

Als het plan voor een nieuwe opleiding is goedgekeurd door de decaan van de faculteit, volgt de goedkeuring door het college van CvB van de EUR. Een belangrijk criterium voor de betrokken faculteit zal zijn hoeveel studenten men met de studierichting verwacht aan te trekken. Dit moet een reëel aantal zijn, niet te hoog en niet te laag, omdat men de nieuwe instroom organisatorisch ook aan moet kunnen. Een voorbeeld is de nieuwe studierichting Psychologie, waarvoor was uitgegaan van 50 plaatsen, terwijl er maar liefst 150 aanmeldingen kwamen.

Na advies te hebben ingewonnen bij ACO beslist de minister van Onderwijs over goedkeuring, waarna financiering kan plaatsvinden.

Essentieel bij het instellen van een nieuwe studierichting is de onderzoekscomponent. Deze werkt echter wel kostenverhogend.

Instelling van een nieuwe opleiding kan voor andere faculteiten betekenen dat men op het betrokken gebied onderwijs en onderzoek kan uitbesteden. Zo werd het vak psychologie binnen diverse faculteiten gegeven (met name bij medicijnen, bedrijfskunde en criminologie). Voor wat de letteren betreft, zou moeten worden gekeken naar wat er op dit gebied al gebeurt.

Faculteit der Wijsbegeerte

Niet ontkend kan worden dat er aan de Erasmus Universiteit al twee faculteiten zijn die elk op zich de basis kunnen vormen van een volwaardige letterenfaculteit. Voor wat betreft de Faculteit der Wijsbegeerte (FW) moet worden gesteld dat deze een duidelijk eigen karakter heeft en een zeer welomschreven taakgebied. Bij een bezoek aan FW vernam een delegatie van de Noodfaculteit zelfs de verzuchting dat men blij was dat men geen conventionele letterenstudies had, gezien de problematische situatie van deze studies in de afgelopen jaren.

Faculteit Historische en Kunstwetenschappen

De Faculteit der Historische en Kunstwetenschappen (FHKW), is veelzijdiger van opbouw. Vanuit deze faculteit is meermalen expliciet aangegeven dat het onderwerp van studieuitbreiding in de richting van de letteren bespreekbaar is. Zie bijvoorbeeld Erasmus Magazine van 13 september 2001, pag. 10 onder het kopje "Letteren bij FHKW?"

De Faculteit der Historische en Kunstwetenschappen staat open voor ideeën van de Noodfaculteit Letteren om een studierichting waar aandacht aan letteren wordt besteed te realiseren.

Concrete plannen zijn er nog niet en of die er ooit komen is evenmin zeker. Wel wil de faculteit bekijken of er animo bestaat voor een studierichting die deels taalkundig van aard is. "Een klassieke letterenfaculteit zoals in Leiden of Utrecht zal hier niet komen. Deze faculteiten hebben de grootste moeite om het hoofd boven water te houden. Dan ga je er in Rotterdam niet aan beginnen," laat opleidingsdirecteur John van Male weten. Toch zet Van Male de deur op een kier. "Maar we staan wel open voor de ideeën van de Noodfaculteit, zeker als dit zou betekenen dat we daardoor meer studenten voor maatschappijgeschiedenis of kunst en cultuurwetenschappen zouden trekken. Maar of dit zo is en of het financieel haalbaar is, weten we nu nog niet, daar zijn we mee bezig." Een werkgroep van de Noodfaculteit

Letteren heeft inmiddels verschillende gesprekken met mensen binnen de FHKW gevoerd en is blij dat ze in hun ideeën worden gesteund. (...)"

Uit dit artikel blijkt dat deze optie concreet wordt onderzocht. De basis voor dat onderzoek is gelegd in gesprekken die gevoerd zijn door leden van de werkgroep Noodfaculteit met vertegenwoordigers van FHKW sinds december 2000. In een eerste gesprek, op 22 december 2000 met de toenmalige decaan van FHKW, prof. dr. A. Bevers, zijn de volgende mogelijkheden ter sprake gekomen:

Brede bachelor: Gedacht wordt aan een 'Woudestein Bachelor in Liberal Arts' met als componenten filosofie, sociale wetenschappen, kunst- en cultuurgeschiedenis en letterenvakken.

Integratie: Kort gezegd komt het erop neer dat een aantal studiemogelijkheden die nu nog extern wordt aangeboden (conservatorium, dansacademie, academie voor bouwkunst) door FHKW zelf zouden worden gegeven. Hiervoor zou de nodige expertise in huis moeten worden gehaald.

Uitbreiding masters-mogelijkheden: Dit zou kunnen starten als een door de EUR gefinancierde post-doctoraal opleiding als voorloper van een reguliere master. Gedacht wordt aan 'Urban Studies' in de breedste zin van het woord (sociaal, cultureel, mentaal, maar geen havenstudies o.i.d.).

Dit waren slechts gedachtenoefeningen, waarbij bovendien inmiddels een aantal zaken, met name betreffende de bachelor-fase reeds zijn ingevuld. Waar het in dit verband om gaat is, dat er diverse creatieve mogelijkheden zijn om de letterencomponent binnen FHKW op relatief eenvoudige wijze te vergroten zonder in het vaargebied van de conventionele letterenfaculteiten te geraken. Daarmee zou een belangrijk deel van de doelstelling van de Noodfaculteit Letteren Rotterdam al zijn behaald. Wanneer FHKW meer letteren binnenshuis krijgt, ontstaat bijna vanzelf al een moderne 'letterenfaculteit' met veel verschillende, elkaar versterkende disciplines, die de basis kan vormen voor nog weer latere uitbreiding.

Alleen de door het bedrijfsleven zo dringend gewenste talen zouden dan nog ontbreken. Ook hiervoor zou natuurlijk buiten de deur kunnen worden gezocht, bijvoorbeeld in samenwerking met hbo-instellingen. Het is echter zeer de vraag of dergelijk onderwijs van voldoende academisch niveau is om te voorzien in de behoefte aan verdieping die past bij een universiteit. Vrijwel zeker zal dit niet het geval zijn en wordt een dergelijke samenwerking alleen 'een doekje voor het bloeden'. Als FHKW naar de pleidooien vanuit het bedrijfsleven luistert, zal er meer moeten gebeuren.

Samenwerking met de Noodfaculteit

Samenwerking tussen de Noodfaculteit en een van de bestaande faculteiten biedt een interessant perspectief. Dit idee is in latere gesprekken uitgewerkt. In haar huidige vorm zou de Noodfaculteit nog niet in de behoefte van bijvoorbeeld een FHKW kunnen voorzien, maar wanneer er een stichting zou worden opgericht die met financiële ondersteuning een of meer bijzondere leerstoelen kan instellen en een professioneel curriculum kan opbouwen, heeft een dergelijke samenwerking wellicht toekomst.

Dit idee van een stichting is in augustus 2001 nader besproken. In feite vormde dit gesprek tussen vertegenwoordigers van de werkgroep Noodfaculteit en de decaan van FHKW, prof. dr. Sparreboom, de aanleiding voor het hiervoor geciteerde stukje in Erasmus Magazine. In het stichtingsbestuur zouden kunnen zijn vertegenwoordigd: de Noodfaculteit, de gemeente en eventuele particulieren of instellingen die de doelstelling van de stichting ondersteunen.

Een stichting zou een onderwijs- en onderzoeksprogramma kunnen formuleren en fondsen kunnen werven voor een bijzondere leerstoel.

Aan een bijzondere leerstoel is een onderzoekscomponent verbonden, die (mede) kan worden ingevuld door een assistent-in-opleiding (aio). Het bijzonder hoogleraarschap wordt

gewoonlijk gezien als een nevenfunctie, waarvoor meer symbolische vergoeding wordt gegeven.

Samenwerking met derden

Binnen het Hoger Onderwijs voor Ouderen (HOVO), een succesvol initiatief aan de Erasmus Universiteit, zou men letterenstudies kunnen ‘zwaluwstaarten’ met het huidige aanbod. Ook binnen Studium Generale bestaan mogelijkheden. Hierover is al eens gesproken. Met HOVO zal overleg nog plaatsvinden.

Vanuit de directie Onderzoek en Onderwijs van de EUR is de Noodfaculteit nadrukkelijk geadviseerd aansluiting te zoeken bij het Rotterdams Leeskabinet.

Voordeel van dergelijke samenwerkingsvormen met derden is dat een veelzijdig onderwijsaanbod kan worden opgezet en dat men daarbij niet gebonden is aan de stringente regelgeving die voor het reguliere onderwijs geldt. Nadeel is de gebrekkige status, omdat de dan geboden letterenstudies niet volwaardig zouden worden geïntegreerd in het studieaanbod van de EUR. Het zouden vrijblijvende zaken blijven van secundair belang. Bovendien, en dat weegt wellicht nog zwaarder, ontbreekt dan de onderzoekscomponent. Letterenstudies impliceert rechtstreeks ook letterenonderzoek, dat pas geeft de universiteit aanzien en de studie academische waarde.

De conclusie luidt dan ook dat samenwerking met derden alleen zinvol is wanneer uitzicht bestaat op volwaardige integratie van het studieprogramma in het gewone studieaanbod van de EUR.

Taalonderricht

In het najaar van 2001 bracht de commissie-Franssen een rapport uit aan minister Hermans van Onderwijs, waarin hoofdzakelijk werd ingegaan op de wijze waarop de kwaliteit van het wetenschappelijk onderwijs in het kader van de ba/ma-structuur zou moeten worden vergeleken en beoordeeld. Terzijde werd in dit rapport echter gesteld dat talenonderricht voor alle Nederlandse universiteiten onontbeerlijk is, dus ook voor de EUR. Dit was in feite de eerste concrete aanbeveling van een commissie aan een minister in lijn met de genoemde pleidooien vanuit het bedrijfsleven voor verbetering van de talenkennis.

Het rapport-Franssen stelt dat alle universiteiten hun studenten tenminste onderwijs in het Engels plus één moderne taal moeten bieden. Van de zijde van de EUR wordt in een reactie hierop gesteld dat er in samenwerking met de HES en de Rijksuniversiteit Leiden al een Talencentrum in oprichting is. Dit centrum zal zich echter alleen met taalonderricht gaan bezighouden en geen wetenschappelijk onderzoek verrichten.

De Noodfaculteit Letteren juicht het natuurlijk toe dat de EUR meer aandacht zal schenken aan talen, maar betreurt het dat het Talencentrum alleen is bedoeld voor taalonderricht. Hiermee wordt slechts zeer ten dele beantwoord aan de oproep van het bedrijfsleven om meer talenkennis, zoals beschreven in hoofdstuk 2, aangezien er ook een groot tekort is aan taaldocenten. Goede taaldocenten hebben vanzelfsprekend een wetenschappelijke letterenopleiding.

Bovendien liggen er op talengebied interessante EUR-gerelateerde onderzoeksvelden, wat het pleidooi ondersteund om de talenstudies een hogere status te geven dan alleen die van onderricht. Zulk onderzoek zou rechtstreeks in het verlengde kunnen liggen van huidige studies. Een voorbeeld is de ontwikkeling van business-Engels, waarbij belangrijk onderzoek kan worden gedaan naar semantische verschillen tussen het taalgebruik van zakenmensen met verschillende culturele achtergronden. Dergelijke kennis is rechtstreeks toepasbaar binnen bijvoorbeeld economie, rechten en bedrijfskunde.

Het rapport-Franssen kan er tevens toe leiden dat hogescholen master-opleidingen zouden kunnen aanbieden op letterengebied. Dit wordt weliswaar door de EUR onderkend, maar niet als probleem ervaren. De minister zal die opleidingen op dit moment nog niet

betalen. Het is zelfs de vraag of de minister in de toekomst de masters-opleidingen van de universiteiten wil blijven bekostigen.

Fusiemogelijkheden

Dit Witboek is niet de plaats om uitspraken te doen over fusiemogelijkheden binnen de EUR, al was het maar omdat de zaak zeer gevoelig ligt. Er is al gewezen op de bijzondere identiteit van de Faculteit der Wijsbegeerte en ook is aangehaald, dat er in het verleden wel eens is gedacht aan een samengaan van de FHKW en FW, maar dat hiervoor geen vruchtbare bodem is gevonden. Wellicht is dat in de toekomst anders.

Brainstorm of hersenspinsel

Openhartig en kritisch nadenken en zaken ter discussie stellen horen bij de academie sinds de dagen van Athene. Daarom wordt dit Witboek afgesloten met voorstellen over de inrichting van de nieuwe letterenstudies aan de Erasmus Universiteit Rotterdam, die er ongetwijfeld gaan komen, zo niet vandaag dan toch morgen of overmorgen. Eerst wordt ingegaan op ideologische benaderingen, daarna op meer praktische voorstellen.

Voor vandaag of overmorgen?

Vijftig jaar pleidooi voor letteren in Rotterdam, 27 jaar Noodfaculteit. Dat is niet lang in het leven van een universiteit. Een universiteit rekt immers in eeuwen. Ofwel zoals de toenmalige rector-magnificus prof. dr. A. Rinnooy Kan zei in een interview onder de kop 'De lange horizon van de universiteit' in Het Vrije Volk van 3 september 1988:

“In de duizend jaar die ze bestaat heeft de universiteit als instituut altijd ruimte gegeven aan individuele brillen en wat dat betreft heeft de universiteit een culturele continuïteit te bieden, waaraan geen ander instituut kan tippen.”

De rector-magnificus noemt de universiteit 'een vrijplaats voor het intellectuele en culturele debat'. Hij ageert tegen de veelgehoorde roep om korte-termijnoplossingen. Daar ligt volgens Rinnooy Kan niet de kracht van de universiteit.

De vraag rijst waarom er dan bij de discussie over letteren vrijwel uitsluitend wordt gekeken naar de studentenaantallen van het voorbije kwartaal en de onderbegroting voor het komende jaar. Waarom laten wij de introductie van de letteren aan de EUR over aan generaties na ons, terwijl hier een uitgelezen kans ligt om een erfenis voor de toekomst te creëren?

Een ander punt is dat de Erasmus Universiteit en de stad Rotterdam zich niet met een kluitje in het riet laten sturen met een 'troostprijs' in de zin van al te experimentele projecten. Experimenten kunnen zinvol zijn als ze voortkomen uit een echte letterenfaculteit, het omgekeerde, een letterenfaculteit die voortkomt uit experimenten, wordt zelden waargemaakt. Daarom voor de EUR geen speelgoed, geen zoethouder, maar een volwaardige letterenfaculteit, met talen, met letterkunde. Voor nu, voor morgen, voor onze kinderen, voor de volgende eeuw. Voor over drie eeuwen, wanneer er wordt teruggekeken naar deze tijd en de mensen van dan zich zullen afvragen waar de Rotterdammers zo bang voor waren, dat ze het lef niet konden opbrengen om datgene voor zichzelf op te eisen wat elke gezonde stad in de wereldgeschiedenis altijd voor zichzelf heeft opgeëist.

Een geïnspireerde universiteit

Een universiteit moet zich niet laten leiden door kortzichtige kabinetten en hun onderwijsnota's, maar door het academisch en maatschappelijk belang op de lange termijn. In dat perspectief worden werkelijke keuzes gemaakt. Hoe moeten die keuzes eruit zien als we het hebben over het onderwijs van vandaag? De Rotterdamse schrijver en letterenstudent Saïd el Haji, al eerder aangehaald ("Nu ben ik mijn letterenstudie elders gaan doen. Zucht."), sprak zich tijdens het Groot Slotdebat op 31 mei 2001 uit voor een bezielde wijze van onderwijsgeven die studenten aanspreekt en hen met hun docenten verbindt:

"Edoch, mijn ideale Letterenfaculteit Rotterdam kenmerkt zich niet zozeer door *wat* er wordt onderwezen, alswel door *wie* er doceert en *hoe* er gedoceerd wordt. (...) Welnu, in mijn ideale faculteit zie ik bekwame docenten, performers die hun leerstof met verve te berde brengen. De populariteit die zij daarmee verwerven gaat uiteraard niet ten koste van de intimiteit van hun colleges. Dus geen volle zalen waarin studenten niet mogen en niet zouden durven vragen te stellen en/of kritiek te leveren.

Ook is er in ruime mate uitwisseling van docenten, onderzoekers en gastschrijvers mogelijk. Waarom niet? Ik haal ze gewoon binnen, hoor, de Frits Oostroms, de Ton Anbeeken, de Jaap Goedgebuuren en de Herman Pleijen. En waarom zou ik gedurende een trimester (dus géén semester!) geen vooraanstaande hoogleraren uit het buitenland mogen uitnodigen? Wie wil geen colleges semiotiek of middeleeuwse esthetiek bijwonen van een Umberto Eco?"

Vervolgens vraag El Haji zich af hoe het dan zit met de grote diversiteit van meer dan 160 culturen die Rotterdam rijk is. Hoe bereik je de Chinese studenten, de Marokkaanse, Turkse, Somalische en noem maar op?

"Identificatie dus, het sleutelbegrip: studenten moeten zich met de professoren kunnen identificeren. Iedereen wil een Socrates of een Plato, een leermeester die persoonlijk aanmoedigt, steunt en leert. Identificatie stimuleert het leerproces. Mijn faculteit knoopt daarom banden aan met zusterinstellingen over de hele wereld, zodat het mogelijk wordt dat veel vooraanstaande geleerden uit het buitenland bij mij komen doceren. Gevolg: wederom een toevloed van studenten. Gedaan is het met alle twijfel."

Waarmee maar gezegd wil zijn dat Rotterdam met het binnenhalen van letterenstudenten niet de minst geïnspireerde jongeren verwerft - en behoudt!

Mogelijke letterencomponenten

Onder meer tijdens de gesprekken met vertegenwoordigers van de Erasmus Universiteit heeft Cor de Back, een van de gangmakers van de Noodfaculteit, een aantal ideeën opgedaan voor mogelijke componenten van letterenstudies in het kader van de invoering van de bachelor/master-structuur aan de Erasmus Universiteit Rotterdam. In een van de bijlagen zijn 25 argumenten te vinden voor het oprichten van een letterenfaculteit in Rotterdam, waarvan er vele in dit Witboek ter sprake zijn gekomen, door De Back geïnventariseerd. In samenwerking met Sytske Sötemann heeft hij de volgende suggesties voor studie en onderzoek geïnventariseerd:

- 'Rotterdam in de literatuur' en 'De literatuur in Rotterdam'
- *Interculturele letteren*
 - a. 'De bijdragen van auteurs met een niet-Nederlandstalige achtergrond aan de hedendaagse Nederlandse literatuur' met als bijzondere aandachtsvelden: inhoud, vorm en context.
 - b. 'Letteren en samenleving': maatschappelijke plaats en betekenis van literatuur; literatuur en de stedelijke samenleving.

- c. ‘Oral literature’.
- *Letteren, kunsten en media*
 - a. Literatuur en literaire kritiek
 - b. Literatuur en film,
 - c. Literatuur en architectuur,
 - d. Literatuur en beeldende kunst,
 - e. Literatuur, boekvervaardiging en uitgeversbedrijf,
 - f. Literatuur en informatie en communicatietechnologie (ict).
- *Letteren en rechten*
Dit onderwerp sluit bijvoorbeeld aan bij de collegencyclus Law & literature die in de Faculteit der Rechtsgeleerdheid is gegeven.
- *Letteren en medicijnen*
‘De zieke mens in de literatuur’, in interculturele context. Hier ook de link tussen taalkunde en neurologische systemen.
- *Computerlinguïstiek*
Ontwikkeling van spraakinterpreterende software, kunstmatige intelligentie (hier ligt een vakmatige link met filosofie en spraak- en taaltechnologie).
- *Letteren en managementcommunicatie*
Onderzoek en onderwijs op het gebied van ‘business English’ en de positie van andere talen ten opzichte van het Engels in het zakenleven.

Een broederlijke en dichterlijke universiteit

De Rotterdamse dichteres Jana Beranová, met haar Tsjechische achtergrond een prachtig voorbeeld van een succesvolle integratie van culturele invloeden, heeft zich tijdens het Groot Slotdebat op 31 mei uitgesproken voor een multiculturele universiteit in de pan-sofistische geest van de Tsjechische theoloog, filosoof en opvoedkundige Comenius (Jan Amos Komenský, Moravië 1592 - Naarden 1670). De volledige tekst van haar pleidooi is als bijlage opgenomen. Een citaat hieruit:

“Zijn pacifisme wortelt in de zogenaamde al-wijsheidsleer, de pan-sophie. Daarmee wordt een harmonisch geordende kennis bedoeld; een samenvatting van kennis als het ware, die tot verbroedering van alle volkeren zou leiden. Een idealistische gedachte die niet gemakkelijk is te verwezenlijken. Wel een gedachte die wijst in de richting van een multiculturele faculteit, zodat achtergronden en bronnen van verschillende volkeren (vaak niet helemaal terecht ‘kleine letteren’ genoemd) de nodige aandacht zouden krijgen. Dit zou één middel zijn om de ‘Uniteit der broeders’, zoals Comenius het noemt, te bereiken. Ik ondersteun de opvatting dat de Faculteit der Letteren Rotterdam een multiculturele faculteit moet zijn.”

Maar het moet ook een interculturele plaats van ontmoeting worden, vindt Beranová:

“Er zou een taal moeten zijn, naast het nationale idioom, waardoor de verschillende volkeren elkaar beter zouden leren kennen en begrijpen. Comenius pleitte voor meertaligheid, een onderwerp waarover ook Umberto Eco onlangs in een interview uitgebreid sprak. Nog een reden voor multiculturaliteit van de letteren.”

Conclusies

1. Het pleidooi voor een volwaardige letterenfaculteit in Rotterdam is al een halve eeuw oud en dus een zaak van lange termijn. Van meet af aan is er gepleit voor wetenschappelijk onderwijs én onderzoek op het gebied van de talen en de letterkunde aan de Rotterdamse universiteit. Rotterdam heeft hiermee historische aanspraken verworven op serieuze aandacht voor deze wens, niet alleen door de EUR en het gemeentebestuur, maar ook door de landelijke overheid.
2. Onderzoek en onderwijs op het gebied van de letteren is van wetenschappelijk belang voor Rotterdam, omdat hiermee kan worden ingespeeld op specifieke omstandigheden in de stad, zoals de multiculturele samenstelling van de bevolking. Op hun beurt kunnen die omstandigheden zorgen voor een specifiek en onderscheidend karakter van letterenstudies in Rotterdam. Ook de culturele impuls die letterenstudies aan de stad kunnen geven, in de vorm van het behoud van in letteren geïnteresseerde studenten en het aantrekken van zulke studenten van buiten, moet niet uit het oog worden verloren.
3. De discussie over de invoering van alfastudies in Rotterdam is lange tijd vertroebeld doordat op landelijk niveau de bètastudies expliciet werden voorgetrokken, waardoor de letterenstudies in Nederland onevenredig zwaar zijn getroffen. De huidige situatie van de alfastudies is uitzonderlijk. Het marktdenken op korte termijn mag niet als leidraad dienen voor beslissingen op de lange termijn. Integendeel, het is zinvol en verantwoord om na te denken over een dusdanige vorm voor letterenstudies in Rotterdam, dat wordt bijgedragen aan een herstel van de status van de alfastudies in heel Nederland.
4. Binnen de Erasmus Universiteit, het Rotterdamse gemeentebestuur, het Rotterdams Letterenoverleg en degenen die daarmee verbonden zijn, en binnen Rotterdam in het algemeen, bestaat brede steun voor invoering van letterenstudies aan de EUR. Van deze steun kan door de EUR gebruik worden gemaakt voor het vergroten van het draagvlak voor de universiteit in de maatschappij.
5. Er zijn concrete mogelijkheden om de letterencomponent binnen het huidige studieaanbod van de EUR op korte en middellange termijn te vergroten. Dit kan binnen afzonderlijke faculteiten, in samenwerking tussen faculteiten of in samenwerking tussen de EUR en een door de Noodfaculteit Letteren Rotterdam op te richten organisatie.
6. De EUR en de gemeente zouden er goed aan doen een studie te initiëren gericht op de haalbaarheid van vergroting van de letterencomponent binnen het huidige onderwijs en onderzoek aan de EUR, en op die van de stichting van een volwaardige letterenfaculteit op langere termijn. Daarbij zou onder meer gekeken moeten worden naar mogelijkheden om op middellange of lange termijn diverse elementen, zoals het Talencentrum van de EUR, de Noodfaculteit of een door haar op te richten organisatie en datgene wat er nu al aan letteren binnen de EUR wordt gedaan, samen te smelten tot een letterenfaculteit van voldoende omvang om zich zelfstandig verder te kunnen ontwikkelen.

Noten

- ¹ Prof. dr. Wiep van Bunge hield op 22 februari 2001 een college voor de Noodfaculteit Letteren Rotterdam onder de titel: “Pierre Bayle, Rotterdam en de Republiek der Letteren”.
- ² Aldus een opgave van FHKW. Het gaat om dr. Susanne Jansen, dr. Nel van Dijk en dr. Wouter de Nooy. Zij hebben gestudeerd en/of gewerkt bij de vakgroep Literatuursociologie van de KUB.
- ³ De hier opgenomen citaten zijn ontleend aan Elsdijk (1991), zie het Aanhangsel. Aimé van Santen (1917-1988), pseudoniem Jan Molitor, studeerde Slavische talen in Leiden en later algemene taalwetenschap in Utrecht. Hij was bevriend met Paul Rodenko. Van Santen verbleef tussen 1945 en 1951 in Tsjechoslowakije en promoveerde daar op een studie over Kafka. Hij publiceerde, o.a. in literaire tijdschriften, over Tsjechoslowakije en Tsjechische auteurs. Hij was van 1953 tot 1957 verbonden aan de Rijksuniversiteit Utrecht als wetenschappelijk assistent, en werkte daarna aan een proefschrift over tweetaligheid. Begin jaren zestig ontwikkelde hij zich tot beeldend kunstenaar. In zijn werk is de preoccupatie met taal terug te vinden.
- ⁴ Zie Hoofdstuk 4 voor de samenstelling van het Rotterdams Letterenoverleg. Dat dit platform bestaat, kan gezien worden als een teken dat het met de letteren in Rotterdam de goede kant op gaat. Er zijn het hele jaar door tal van activiteiten, zoals de Open Podia op zondagmiddag in het Bibliotheektheater, de bijeenkomsten met buitenlandse en Nederlandse schrijvers die worden georganiseerd door Dunya in samenwerking met de Iraanse Stichting voor Cultuur en Kennis en andere organisaties, de schrijversdiners van de SKVR, Poëzie in De Consul, de vele gebeurtenissen in het theater in de kelder van Donner en het ‘Leescadeau’ dat gratis wordt uitgereikt aan bezoekers van het Lezersfeest. Dit om slechts enkele van de vele activiteiten te noemen.
- ⁵ Bedoeld werd de liberalisering die minister Hermans van Onderwijs heeft doorgevoerd en als gevolg waarvan de universiteiten in 2002 negentien nieuwe opleidingen mogen starten. Voor de EUR gaat het om criminologie en psychologie.
- ⁶ Dit zijn onder anderen Jana Beranová, Hester Knibbe, Jan Oudenaarden en Rien Vroegindeweyj.
- ⁷ Maar het plan is dan ook niet ter beoordeling voorgelegd aan de faculteiten waarmee Rotterdam zou moeten gaan concurreren.

Gesprekken met de EUR

De werkgroep Noodfaculteit Letteren Rotterdam heeft in de loop van de tijd diverse oriënterende gesprekken gevoerd met medewerkers van de EUR. Daarnaast vonden nog tal van informele ontmoetingen plaats. Bij alle ontmoetingen was namens de werkgroep aanwezig drs. C. de Back, met afwisselend andere werkgroepleden.

- 22 december 2000 met prof. dr. A. Bevers, destijds decaan FHKW;
- 2 maart 2001 met dr. Van der Molen, destijds voorzitter CvB;
- 27 maart met mevr. drs. Th.A. Ax, hoofd afdeling Onderwijs en Onderzoek;
- 9 mei met prof. dr. T. van Willigenburg, decaan FW;
- 3 augustus met dr. J. Visser, directeur Onderwijs FHKW en prof. dr. P. van de Laar, hoogleraar FHKW;
- 24 augustus met prof. dr. M. Sparreboom, decaan FHKW;
- 27 augustus met wethouder E. Kuiper (onderwijs) en wethouder H. Kombrink (kunst en cultuur).
- 5 oktober met drs. A.D. van der Pijl, directeur Onderwijs, Onderzoek en Studentenzaken en drs. R. te Lindert, beleidsmedewerker Onderwijs en Onderzoek.

Met burgemeester I. Opstelten is van meermalen van gedachten gewisseld, onder andere voorafgaand en na afloop van de door hem verrichte officiële opening van het eerste collegesemester van de Noodfaculteit in februari 2001.

Literatuur

Binneveld, J.M.W., H.H. Vleesenbeek, *Medische Faculteit Rotterdam, Analyse van een experiment* (Leiden 1976).

Bouwman, Machteld, en Vierstra, Marieke, *Maar wie droomt er te Rotterdam? 650 jaar literair leven aan de Maas*, Strengholt, Naarden 1990.

Davids, M., J. van Herwaarden, *Erasmus Universiteit 1973-1993* (Rotterdam 1993)

Dodde, N.L., ‘...tot der kinderen selfs profijt...’, *een geschiedenis van het onderwijs te Rotterdam* (‘s Gravenhage 1991).

Elsdijk, Eddy “Drie Dichters in Zaken, de geschiedenis van een poëziewinkel”, uitg. Ad. Donker, Rotterdam 1991, isbn 90-6100-362-8.

Flieringa, H.J., *De geschiedenis van de “Stichting Klinisch Hoger Onderwijs” te Rotterdam. 1950-1967*. Rotterdam. 1969.

Klein, P.W. *De Nederlandse Economische Hogeschool, Hogeschool voor Maatschappijwetenschappen 1963-1973* (Rotterdam 1974).

Laar, P. van de, *Stad van formaat - Geschiedenis van Rotterdam in de negentiende en twintigste eeuw (deel 2)* (Zwolle 2000).

Pot, J.E. van der, *Honderd jaar Rotterdamsch Leeskabinet 1859 - 24 mei - 1959* (Rotterdam 1959).

Schoor, Arie van der, *Stad in aanwas, Geschiedenis van Rotterdam tot 1813*, Waanders, Zwolle, 1999.

Salomons, J., “Hoe eind te maken aan verwaarlozing talen?”, *Nieuwsblad Transport*, Rotterdam, 19 januari 2001, p. 2.

Sloot, H. van der, *Rotterdam in de jaren ‘60* (Rijswijk 1992).

Stuyvenberg, J.H. van, *De Nederlandsche Economische Hogeschool 1913-1963. Van Handelshoogeschool naar Hogeschool voor Maatschappijwetenschappen* (Rotterdam/’s Gravenhage 1963).

Valk, J.M.M. de, ‘Onderzoek en onderwijs bij de C.I.F.’, in: *Jaarboek Erasmus Universiteit Rotterdam 1973-1975*, p. 64-70.

Wielema, M., *Filosofen aan de Maas - Kroniek van vijfhonderd jaar wijsgerig denken in Rotterdam* (m.n. 6b ‘Filosofie aan hogeschool en universiteit’, pp. 155-170) (Baarn 1991)

Nota's:

NEI (1954) Profielschets

NEI (1955) Kostenraming

Commissie Van Walsum (december 1958), *Universiteit Rotterdam*, nota met o.a. rapporten van de werkkommissie Letteren en Wijsbegeerte

'De nota-Cals over het hoger onderwijs in de gemeenteraad van Rotterdam' (Rotterdam februari-maart 1961), p. 77 en 87.

Rotterdamse Kunststichting, *Notitie letteren in Rotterdam*, oktober 1998.

Rotterdamse Kunststichting, *Cultuurplanadviezen*, concept-inleiding, juni 2001 (via www.rks.rotterdam.nl).

Rotterdams Letterenoverleg, *Letterenbeleid in Rotterdam*, 5 november 1997.

Summary in English

Preface

The Rotterdam Arts Council assigned us to write this position paper in their meeting on the 2nd of October 2001.

The Rotterdam Provisional Faculty of Arts, which was initiated by the Arts Council, proves to be successful. The lectures have an excellent academic standard and are well attended. Moreover, the Provisional Faculty working group has managed to bring the initiative to the attention of the Erasmus University Rotterdam, which has resulted in an open discussion about expanding the arts studies at the University and a pro-active approach in working out ways to achieve this aim.

Concrete plans have been finalised to increase the number of courses in the arts in Rotterdam, however, the envisaged Faculty of Arts remains a long-term vision. Although we are willing to support these short-term solutions, we intend to hold on to our initial proposal.

This paper shows that the desire for a Faculty of Arts in Rotterdam has existed for over fifty years. Rotterdam deserves a comprehensive and fully-fledged Faculty of Arts, not only based on historical arguments but also for the benefit of future generations. This long-term value may never be affected by short-term reasons such as funding or student numbers. Nobody is able to predict how many arts students there will be in 2050, another fifty years from now, however, it is certain that arts degrees will still be valuable and essential in the future.

The Rotterdam Arts Council would like to invite the Erasmus University and the city council of Rotterdam to conduct a feasibility study based on this paper for a Faculty of Arts at the Erasmus University Rotterdam. Concrete suggestions are given in this proposal for research and teaching programmes both within and in cooperation with the Erasmus University, and in cooperation with third parties to give an initial impetus to such a feasibility study.

The working group of the Provisional Faculty of Arts Rotterdam consists of drs. C. de Back, drs. A. van der Ent, drs. J. de Jong, drs. L. Ouwens, drs. S. Sötemann and drs. F. Houweling (who is also the author of this position paper).

Rotterdam, October 2001

Provisional Faculty of Arts Rotterdam working group

Contents of this position paper

Chapter one deals with the **historical background** of the current debate about the desired introduction of a Faculty of Arts in Rotterdam. The initial plans date back to the 1950s. A detailed blue print was made for an Arts Faculty in Rotterdam, which was consigned to the dustbin by the then Minister of Education, Cals. The Council expressed their profound disappointment about that in 1961. The lack of Arts at the Erasmus University resulted in the first Provisional Faculty of Arts in 1973. Furthermore, it is established that because there is an explicit reference to Erasmus in the name of the University there is a moral obligation to accept the consequences with respect to the content offered.

Chapter two discusses the **rationale** behind arts degree programmes both in the Netherlands and in Rotterdam. National statistics show that government policy to promote science degrees

has resulted in a reduced number of arts degrees. A high price has been paid, both in terms of language skills plummeting and a shortage of language teachers. Warnings from the world of business are only partly being taken seriously. However, within the business community itself there is an unjustifiable shortage of recognition for the specific contribution of arts graduates.

Chapter three shows that Rotterdam has **argued the case for a comprehensive Arts Faculty** for over fifty years. A fully-fledged Arts Faculty in Rotterdam is not only important culturally, but also academically. Newspaper articles in the *Rotterdams Dagblad* in the summer of 2000 inspired the Rotterdam Arts Council to take on the case and (re-)found the Provisional Faculty of Arts Rotterdam. On the one hand the Provisional Faculty organises lectures to show the need for arts studies with respect to the substance, and on the other hand it is actively lobbying both politically and educationally.

Chapter four gives an overview of the very **broad public support** for the case of a Faculty of Arts in Rotterdam. If there are negative responses, they do not so much concern the plan itself, but particularly the current miserable state of academic arts degrees in general. Positive responses have been numerous and varied.

Chapter five takes a look at **possibilities and prospects**. In conversations with the Erasmus University it has become apparent that there are numerous short-term options. Within the new framework of the Bachelor / Master structure, faculties are able to develop their own initiatives. Concrete discussions are taking place at the Faculty of History and Art (*FHKW*). Moreover, a Language Centre will be set up at the Erasmus University. A realistic option is one where the working group of the Provisional Faculty sets up a foundation that will raise funds in order to finance one or more special professorships in the arts. There are also opportunities in cooperating with organisations such as the Rotterdam Reading Room (*Rotterdamsch Lees kabinet*), Studium Generale and HOVO (Higher Education for Senior Citizens).

The **conclusion** states that, because of the fact that Rotterdam has argued in favour of comprehensive academic teaching and research programmes in the field of the arts for over fifty years, the city has gained a historic right to obtain extra attention for arts studies at the Erasmus University. Attention both from the Erasmus University itself, but also from the national government. At this stage it is recommended that the Erasmus University and the Council of Rotterdam initiate a **feasibility study** into increasing the arts component within the current educational and research programmes at the Erasmus University and into the foundation of a fully-fledged Faculty of Arts in the longer term.

Conclusion

1. The case for a comprehensive Faculty of Arts in Rotterdam has been argued for fifty years and therefore it is a long-term issue. Right from the very start it was argued that the University of Rotterdam should offer academic teaching and research programmes in the fields of language and literature. Rotterdam has gained the historic right to be taken seriously, not only by the Erasmus University Rotterdam and local government, but also by the national government.
2. Research and teaching programmes in the field of the arts are important for Rotterdam academically, because it enables the city to respond to specific circumstances such as its multicultural population. In turn, these circumstances can give arts studies in Rotterdam a specific and unique character. Another aspect that should not be overlooked is the fact that arts studies will give the city a cultural impetus, both by keeping students who are interested in the arts and by attracting such students to come to Rotterdam.

3. The debate about introducing arts degrees in Rotterdam has been clouded by the fact that science degrees have been given preference nationally, which has had a disproportionately negative effect on arts degrees in The Netherlands. The current position of arts degrees is exceptional. Short-term commercial arguments may not influence long term decisions. On the contrary, it is deemed useful and responsible to think about a way of introducing arts degrees in Rotterdam that contributes to recovering the status of arts degrees in the Netherlands generally.
4. Broad public support for introducing arts degrees at the Erasmus University Rotterdam exists both within the University, the council of Rotterdam, the Rotterdam Arts Council and those who are related to these institutions and in Rotterdam in general. The Erasmus University can benefit from this support to increase the broad base for the University in society.
5. There are concrete options to increase the arts component in the current educational programmes that are offered by the Erasmus University in the short en slightly longer term. This could occur within a particular Faculty, such as the Faculty of History and Art (*FHKW*), or in cooperation between Faculties or in cooperation with the Erasmus University and a body that is to be founded by the Provisional Arts Faculty Rotterdam.
6. It is recommended that the Erasmus University and the council conduct a feasibility study into increasing the arts component within the current educational programmes of the Erasmus University and into the foundation of a fully-fledged Faculty of Arts in the longer term. One option that should be considered is to combine various elements, such as the Language Centre of the Erasmus University, the Provisional Faculty of Arts or a body to be founded and the arts options already offered by Erasmus University, into a Faculty of Arts of sufficient size to allow further independent growth.

Bijlagen

(1) De eerste Noodfaculteit

Uit: Eddy Elsdijk, *Drie Dichters in Zaken, de geschiedenis van een poëziewinkel*, uitg. Ad. Donker, Rotterdam 1991, isbn 90-6100-362-8.

De Erasmus Universiteit had het recht niet de naam Universiteit te dragen. ‘Want,’ zei Aimé ‘waar zijn de talen? Waar is de faculteit letteren? Je weet toch wel wat “universitas” betekent?’ Bovendien was het daar allemaal veel te duur, daar werd kennis verkocht, dwars tegen de principes van de oorspronkelijke universiteit in. Kennis moest gratis overgedragen worden.

Aimé besloot aan deze wantoestand (‘ze durven zich nog naar Erasmus te noemen ook’), aan deze noodtoestand wat te doen. Hij richtte de Noodfaculteit op. Hij schonk zijn geboortestad, zoals hij zelf zei, privé doch bevoegd, een literaire faculteit. Daartoe zocht hij steun bij instanties, bij de pers, bij het lerarencorps. Hij stuitte op een Atlantikwal van onbegrip. Een Noodfaculteit! Gratis onderwijs! Vooral dat laatste vond men een lachertje. Een lachertje? Waarschijnlijk voelde men zich bedreigd want uit de zwarte spleten van diverse bolwerken verschenen de lopen van kanonnen als Aimé van Santen er aan kwam... Natuurlijk haalde hij de pers. Maar ook die journalisten konden hem maar moeilijk volgen...

‘... ook de pers ontwerpt van ons streven in vergelijking met het “officiële” een verkeerd en verwaterd beeld, alsof wij een soort tweederangsonderneming waren in plaats van de enig werkelijke Europese en traditionele faculteit in vergelijking met het overbetaalde voetballen elders in Nederland.’

Moeilijk te volgen? Dat was misschien zijn grafisch werk, waarover hij zelf schreef: ‘In deze gehaaste tijd kan men niet van iedere beschouwer verwachten, dat hem à la minute een licht opgaat...’ Maar de bedoelingen van de Noodfaculteit waren toch direct en duidelijk: ‘... wij willen graag die paar begaafde docenten en jongeren opsporen, die elkaar iets te zeggen hebben, die hun helderheid niet verkocht hebben, die het gevoel nog hebben voor de essentie der dingen en wier bewustzijn niet vertroebeld is door misinformatie en bedrog.’

Zo’n hooggestemd plan was in de praktijk natuurlijk zeer moeilijk uitvoerbaar. Hoe organiseerde je zoiets? Hoe spoorde je die mensen op? Bestonden die eigenlijk nog wel? Wie heeft er nog gevoel voor de essentie der dingen en wiens bewustzijn is niet vertroebeld door misinformatie en bedrog. We leven daar toch allen middenin, worden we niet overspoeld door een zee van troebel water... en staan daar niet lieden van allerlei slag in te vissen.

Natuurlijk werd hem verweten een idealist te zijn. Hij aanvaardde dat verwijt volkomen. En dan waren er ook nog mensen die dachten met een volslagen idioot te maken te hebben. Dat bracht zijn pen weer in beweging: ‘En als een idioot (én waarvan niemand het in de gaten heeft) je een idioot noemt, wat en je dan? Gek, zei de gek... laat het ons idee niet ontgelden, dat het van ons komt. Ook een idioot heeft aanspraak op sympathie en medeleven en het is zelfs zo, dat niet alle denkbeelden van de wijze geldbelegger even wijs zijn en evenmin zijn alle denkbeelden van een idioot a priori te verwerpen.’

Inderdaad, hoe je hem ook bekeek, als idioot of idealist, dat deze stad behoefte had aan een literaire faculteit was toch wel duidelijk. De Noodfaculteit was een Noodzaak. Daar kon ook de grootste idioot die zich bemoeide met onderwijs toch niet omheen. Maar... hoe zat het dan met het geld. Aimé wilde het zo goedkoop, zo kostenbesparend mogelijk, de stijl van de faculteit moest zijn die van ‘de onversierde soberheid’. Nou, dáár begreep men helemaal niets van. Aimé zette zich uiteraard gratis voor zijn faculteit in. Dat schoot ook weer in het verkeerde keelgat en slikte men het door het juiste keelgat, dan kon men het maar heel moeilijk verkroppen.

Steeds weer werd hem door mensen die zwommen in het geld dit gebrek aan geld voor de voeten geworpen. Dat begon hem werkelijk de keel uit te hangen. Hij werd echt boos. Hij schreef een manifest. ‘Adults only’ stond er boven.

Het droeg als titel: ‘The Entropy Impotence of the Overpaid’.

In dit pamflet lanceerde hij voor de eerste keer de kreet die in onze kringen opgang zou maken. Hij had het over de ‘zwaar overbetaalde hufters’. Het schrijven richtte zich tegen de overheden die boven ons gesteld zijn. Tegen die lieden die Brouwers Dekker (een figuur die ik in dit verhaal helaas verder geen rol kan laten spelen) zou noemen: ‘de incompetent zakkenvullers’.

Aimé had weer eens ergens op een of ander bureel gezeten om zijn ideeën omtrent de Noodfaculteit duidelijk te maken. Men had hem blijkbaar verveeld en totaal ongeïnteresseerd aangehoord en daaraan had hij zich buitengewoon geërgerd. Nu moet ik toch even Aimé zelf aan het woord laten:

‘Het is met de zwaar overbetaalde hufters natuurlijk zo, dat ze in elkaar gezakt zijn van louter pietluttigheid: aangezien ze al overbetaald worden (...) wachten zij er amechtig op tot ze nog zwaarder betaald worden vóórdat zij hun kostbare vingers uitsteken, al was het slechts om de telefoon te pakken, laat staan om een idee te hebben of - god beware ons - uit te voeren... Er moeten in de “oertijd” van die Sauriërs geweest zijn, die langzaam aan degenerereerden. Eerst kregen ze van die kleine koppies van het niet-denken, daarna zakten ze naar onder uit tot peervorm en per slot konden ze zich helemaal niet meer bewegen... Ik kende al verschillende mensen, die daar op lijken... De laatste tijd heb ik er een heleboel méér leren kennen en ik moet zeggen mijn hart breekt bij het zien ervan... Allemaal met zo’n dikke kont, ook al zijn sommigen op het eerste gezicht niet eens zo dik: het zijn “binnenvetters”. De lusteloosheid waarmee ze op een knopje drukken om koffie te laten komen. De atmosfeer van impotentie en verveling die zij verbreiden. Het gemangelde gevoel dat je bekruipt, je weet niet van waar. De rusteloosheid die je toch tegelijk ook weer over je krijgt...’

Uit een en ander blijkt dat de Noodfaculteit op grote weerstanden stuitte, het was vechten tegen de bierkaai. Maar Aimé zette door. Hij kreeg medewerking uit een meer alternatief circuit.

De Noodfaculteit kwam van de grond. De collegezaal bevond zich in een oud schoolgebouw - dat nu functioneerde als een soort jongerenclubhuis - in een dwarsstraat niet ver van de Joseph Schlucht. De toegang was gratis en je hoefde er ook geen enkel ‘zenuwslopend examen’ voor gedaan te hebben. Aimé was er in geslaagd een aantal leraren in verschillende talen bij elkaar te halen die wel voor niks in hun vrije tijd les wilden geven. En er dienden zich ook leerlingen aan. Zelf gaf hij Russisch.

Ik zie ons nog de trappen oplopen van dat oude, sombere, haveloze schoolgebouw in die duistere dwarsstraat. Aimé was omgeven door een schare leerlingen... ‘t waren er veel meer dan ie ooit gedacht had.

‘Steunt Aimé’, riep hij, ‘steunt de Noodfaculteit!’

Hij introduceerde de Russische taal door een gedicht van Poesjkin voor te dragen. Dat kon hij heel goed, het was heel indrukwekkend, maar we verstonden er natuurlijk niets van.

‘Een taal leer je het beste door in een gedicht te duiken,’ verklaarde hij, ‘daar moet je mee beginnen... de rest komt ook nog wel, wees maar niet bang.’

Nu ik daaraan terugdenk... was dat niet werkelijk uniek? Daar in zo’n oud schoollokaal werd les gegeven voor niks en niet door de geringsten, dat zal nu wel duidelijk zijn. Zo’n college eindigde meestal in een geanimeerde uitwisseling van ideeën over talen, over boeken.

Toen ik met Aimé na afloop de trappen weer afliep naar het donkere afbraakstraatje vroeg ik me af of zijn didactiek nou wel zo goed was.

‘Misschien is het wel waar dat je moet beginnen met een gedicht lezen om een taal te leren. Maar het tegenovergestelde is ook te verdedigen: je moet ermee eindigen. Je kan pas gedichten lezen als je de taal volledig beheerst. Waarom ben je niet bij het begin begonnen? Bij het alfabet? Dat kunnen we nog niet eens lézen...’

‘Het alfabet?’ zei Aimé ‘het alfabet, dat leer je in bed. Geloof me maar, echt, dat heb ik ook gedaan... Trouwens, ‘t was toch leuk? ‘t Was toch gezellig?’

Ja, dat kon ik niet ontkennen, dat was het zeker geweest. Het beste vertellen kon hij thuis, daar in het schemerduister van het huis van Aimé gaf hij zijn privatissimum...

(...)

Op een middag kwam Aimé met Lucien in de winkel. Toevallig waren Bloemperk en Paulsen er ook en met mij erbij was het triumviraat dus weer eens volledig. Aimé keek verstoord naar de prijzen van een paar boeken. Hij ging aan de gevaarlijke tafel zitten.

‘Bij de Noodfaculteit zijn de boeken gratis,’ zei hij.

Dat was inderdaad waar. Ook dat was hem gelukt. Hij had een aantal Rotterdamse schrijvers en boekenverzamelaars opgeroepen de boeken die ze toch niet meer lezen, af te staan aan de Noodfaculteit en een aantal van hen had gehoor gegeven aan deze oproep. Je kon daar dus in ieder geval gratis boeken lenen.

‘Weet je, ze snappen nog steeds niks van die Noodfaculteit,’ vervolgde hij, ‘al die ambtenaren, al die hoogleraren, zwaar overbetaalde hufters zijn het... Ik ben weer wat nieuws begonnen. Een Non-Profit Boekenactie. Ik vind de boeken veel te duur en het kopen in zo’n winkel is ook geen pretje... Hardsellers zijn het...’

Weet je bijvoorbeeld waarom die Engelse pockets hier zo duur zijn? Dat komt omdat langs de héle Nederlandse kust in de duinen een bende struikrovers zit te loeren. Ja! Struikrovers! Ken je dat soort struiken in de duinen waar je onder weg kan kruipen? Daar zitten ze te loeren. Ze onderscheppen alle pockets die uit Engeland worden aangevoerd, dan verdubbelen ze de prijs en dan verkopen zij ze aan die boekwinkels, begrijp je? Weet je wát je moet doen? Je moet zelf boeken uit Engeland importeren. Laat die struikrovers maar in de struiken zitten.'

Dat was pas een goed idee. Vooral Paulsen had er wel oren naar. Hij nam ogenblikkelijk een paar duizend gulden op en vloog naar Londen om er koffers vol met boeken te kopen. De collectie groeide. We hadden nu boeken die je inderdaad nergens anders in de stad kon kopen.

(...)

Laten we nog een ogenblik verwijlen bij de Noodfaculteit die in die jaren tot bloei dreigde te komen. Waarom heeft die bloei niet doorgezet? Zoiets had je toch nergens in dit land, om de doodeenvoudige reden dat Aimé van Santen nu eenmaal hier woonde... Wel, daar was in de eerste plaats de onverschilligheid, zoniet tegenwerking van allerlei instanties. Het Ministerie van Onderwijs bijvoorbeeld weigerde pertinent de medewerking. Maar dat was niet het enige. Want Aimé had ook zo zijn eigenaardigheden.

Hij had gezegd: 'Dit is mijn idee, hier heb je het, ik geef het jullie cadeau, voeren jullie het maar uit.' En daar begonnen de moeilijkheden. Want steeds weer zag hij dat door de wijze van uitvoeren - het in praktijk brengen - de zuiverheid van zijn idee geschaad werd. Daarom kon ie héél moeilijk iets aan iemand anders overlaten. Hij kon niet delegeren. Op den duur botste hij dus met zijn eigen medewerkers. Lucien, die toch heus zijn best had gedaan, nam zijn ontslag of werd ontslagen, dat weet ik niet - ik was er niet bij.

Aan Jaap Engels, die toch een van zijn grootste bewonderaars was en zich ook voor hem wilde inzetten, begon hij zich buitengewoon te ergeren. Aimé lachte niet meer om hem. Het kwam zelfs tot een knallende ruzie. Jaap Engels vertrok. Ze waren niet meer on speaking terms. Dat duurde jaren. Op een gegeven moment dacht Jaap Engels, 'Wat een onzin eigenlijk, waarom zou je kwaad blijven,' en belde Aimé op. Of ie nog kwaad was. Nee, natuurlijk niet. Engels ging bij hem langs.

Daar, in 't schemerduister zag hij op een van de stapels tekeningen een compositie liggen die hem diep trof. 't Was het mooiste werk dat ie ooit van Molitor had gezien. Hij was diep, diep onder de indruk.

'Màn, dat is geweldig,' zei hij, 'hoe heb je dat ooit kunnen maken...'

'Weet je wanneer ik dat gemaakt heb?' antwoordde Aimé 'dat was toen wij zo'n ruzie hebben gemaakt. Ik heb het gemaakt vlak nadat je weg was. Ik was zo kwaad dat ik maar een kwast gepakt heb en zomaar een beetje met verf ben gaan staan spetteren.'

Engels wist niet wat ie ervan moest denken... werd ie in de maling genomen?.. was dit een van de onnavolgbare gangen van het genie?

De Noodfaculteit strandde dus... maar kwam ook altijd weer vlot. ('sicher wird das Boot am Ufer losgemacht.') Aimé bleef er op diverse manieren mee bezig. Van tijd tot tijd bereikte mij een signaal. Vriendenkringen om mij heen verdwenen... andere kringen dienden zich aan ('Friends will arrive, friends will disappear').

'Heb je wel eens van Aimé van Santen gehoord,' vroegen ze. Dat was dan zo'n signaal. Aimé bleef inspireren. Een paar jaar geleden kwam ik hem tegen. 't Was in de bibliotheek. Hij was in gezelschap van een fotograaf die zijn interieur aan het vastleggen was en gesprekken met hem, op banden. Aimé kwam naar me toe.

'Weet je wat nu het ergste is,' zei hij, 'de dokter heeft me verboden te roken... volgens mij wordt dat m'n dood. Waar ben je toch al die tijd gebléven? Verraaiër! Kom toch langs!' Op het Noordereiland was men aan het breken geslagen. Aimé werd afgebroken. Hij moest verhuizen. Dat greep hem bij de keel, 't ging hem aan het hart. Hij zag er verschrikkelijk tegen op. 'Hoe verhuis ik mijn boeken, die staan allemaal op een bepaalde volgorde... ze denken dat het een chaos is, maar dat is het niet.'

Ik begreep waarom hij in gezelschap was van een fotograaf. Over dat verhuizen van al zijn boeken en andere zaken hoefde ie zich overigens niet zóveel zorgen te maken... hij zou alle medewerking hebben gekregen. De Noodfaculteit was helemaal nog niet vergeten. Maar niettemin, hij moest daar weg... moest, dat vond ie vreselijk.

Fanny had een prachtig huisje voor hem geregeld in Den Haag, waar hij rustig kon werken. weg uit Rotterdam, wat had die stad nou ooit voor hem gedaan? Hij had veel gedaan... en toch wilde Aimé eigenlijk helemaal niet weg.

Maar 't kon niet anders. Hij was ziek. Ja, ik zou nog eens bij hem langsgaan, maar de weken vlogen voorbij en toen kwam dat telefoontje.

Aimé van Santen was overleden in Den Haag. Hij was terechtgekomen in een Haags ziekenhuis. Dat was een hel geweest voor hem. Het personeel begreep niets van zijn ironie, van zijn Capek-achtige satire, hij nam de hele organisatie van het ziekenhuis op de korrel. Met humor. Daar kunt u van overtuigd zijn. Maar ze dachten: 'Wat een lastige oude vent.' Hij kon niet tegen te fel licht. Hij kon daar fysiek niet tegen. Op dat zaaltje van het ziekenhuis lag hij precies tegenover een hagelwit gepleisterde muur die het zonlicht met verdubbelde kracht - verpletterend - naar binnen wierp. Aan zijn verzoek het gordijn te sluiten werd nooit voldaan. Voorschriften. Aan zijn verzoek om het gordijn om zijn bed dan maar dicht te doen gaf men ook geen gevolg. Naast hem lag een man voortdurend keihard te snurken.

Het werd hem teveel. Hij, die zijn hele leven op eigen kracht had gevaren lag daar overgeleverd aan voorschriften... Kafka. Hij hield het werkelijk niet meer uit. Hij moest en zou daar weg.

'Haal me hier in godsnaam vandaan. Wat er ook gebeurt. Wat die doktoren ook zeggen.'

Hij stierf thuis bij zijn oude vriendin Fanny, in een kamer waar voor de ramen gordijnen hingen die net niet teveel en net niet te weinig licht doorlieten.

Of er nog necrologieën verschenen zijn? Ach, in de lokale pers stond wel een berichtje en Bloemperk wijdde een van zijn columns aan hem. Eigenaardig genoeg had het bekende weekblad Vrij Nederland kort voor zijn dood aandacht aan hem besteed. Er stond een uitgebreid interview met hem in. Daarin maakt hij ondermeer de opmerking dat ie meer waard is dan de minister van onderwijs. De interviewer daarover nadenkend, bekent dat hij daartegen geen enkel argument kan vinden.

Ja, Aimé was véél goedkoper dan de minister van onderwijs... en véél meer waard. Nog éénmaal ging ik naar zijn huis. Daar zou Fanny zijn om zijn nalatenschap veilig te stellen.

Voor de laatste maal zat ik in 't schemerduister van het huis van Aimé. Fanny zocht een instantie of instituut die zijn bibliotheek met boeken, barstens vol annotaties van Aimé, intact zou willen onderbrengen. Ze deed de neonbuis aan om de zaak goed te kunnen bekijken.

'Dat zou Aimé nou nóóit gedaan hebben, dat licht aandoen,' zei Fanny.

'Doch man sieht nur die im Lichte, die im Dunkeln sieht man nicht.'

En: 'Wer sässe nicht gerne in seinem Lichte.'

(2) **Comenius en poëzie aan de Faculteit Letteren Rotterdam**

In een tijd waarin oorlogen niet worden verklaard maar voortgezet, zoals Ingeborg Bachmann stelt, is het wellicht goed om even stil te staan bij Comenius, Jan Amos Komenský, gestorven en begraven in Naarden in 1670. Comenius staat al eeuwen symbool voor een vreedzame pedagoog/immigrant.

Erasmus reisde veel, uit vrije wil. Comenius moest de Tsjechische landen ontvluchten nadat de soldatentropen van Keizer Ferdinand de slag op de Witte Berg hadden gewonnen en een ware genocide aanrichtten. De intelligentsia vormt altijd een bedreiging - ze is niet bereid tot domme volgzzaamheid; de helft werd onthoofd, de andere helft belandde in het buitenland. Comenius dus, ook de Engel van de Vrede genoemd.

Zijn pacifisme wortelt in de zogenaamde al-wijsheids-leer, de pansophie. Daarmee wordt een harmonisch geordende kennis bedoeld; een samenvatting van kennis als het ware, die tot verbroedering van alle volkeren zou leiden. Een idealistische gedachte die niet gemakkelijk is te verwezenlijken. Wel een gedachte die wijst in de richting van **een multiculturele faculteit**, zodat achtergronden en bronnen van de verschillende volkeren (vaak niet helemaal terecht 'kleine letteren' genoemd) de nodige aandacht zouden krijgen.

Dit zou één middel zijn om de 'Uniteit der broeders' - zoals Comenius het noemt - te bereiken. Ik ondersteun de opvatting dat de Faculteit Letteren Rotterdam een multiculturele faculteit moet zijn.

Maar er zijn meer wegen die naar het licht moeten leiden - de *Via Lucis*. Comenius noemde onder meer: algemeen onderwijs in alle landen, geen onafhankelijke machtsuitoefening door staten die uit de aard van hun zaak geen ethiek kennen en volstrekt willekeurig met hun plichten omspringen.

Prachtig, maar hopeloos onuitvoerbaar. Na vier eeuwen steekt de weg naar het licht nog altijd in de kinderschoenen.

Hoewel, zijn allerlaatste idee prikkelt danig mijn fantasie:

er zou een taal moeten zijn, naast het nationale idioom, waardoor de verschillende volkeren elkaar beter zouden leren kennen en begrijpen. Comenius pleitte voor meertaligheid, een onderwerp waarover ook Umberto Eco onlangs in een interview uitgebreid sprak. Nog een reden voor multiculturaliteit van de Letteren. Maar ook voor iets anders. **Poëzie**, bijvoorbeeld. Want - ik citeer de Tsjechische dichter Miroslav Holub:

*Hoewel een gedicht ontstaat, wanneer niets anders meer overblijft,
hoewel een gedicht de laatste poging is tot orde, wanneer wanorde al tot aan de lippen komt,
hoewel je dichters het meest nodig hebt, wanneer je ook vrijheid het meest nodig hebt, vitamine C,
communicatie, wetten en hypertensie therapie,
hoewel 'kunstenaar-zijn tekortschieten betekent en kunst de trouw aan het tekortschieten', zoals
Samuel Beckett zegt,
is het gedicht niet het laatste maar het eerste van de mens.*

Wetenschappers hebben de neiging zich af te sluiten met oogkleppen. Zij streven veelal naar verregaande specialisatie, die het onderwerp beperkt. Poëzie betekent een verruiming van het onderwerp. In het gedicht herkrijgt de taal haar oorspronkelijkheid. De dichter zoekt naar woorden om vat te krijgen op wat hem of haar beroert. Hij wil klaarheid scheppen in de wereld.

Hoe bestaan dingen? Wat is beweging? Wat is een boom? Waarover zingt een vogel? Hoe voelt verdriet? Wat is liefde?

En omdat taal niet in staat is samen te vallen met de dingen, met onze ervaringen en gevoelens, scheidt de dichter een beeld.

De dichter scheidt een beeld om het wezen der dingen te onthullen. Een beeld is universeel, dat heeft Octavio Paz ons al geleerd in zijn essay *De boog en de lier*.

Ik pleit ervoor dat de Faculteit Letteren Rotterdam op z'n minst één semester (drie maanden), **het schrijven van poëzie** als vak verplicht stelt. En geloof me, het is geenszins mijn bedoeling om de studenten tot dichter te promoveren, maar wel om ze te leren achter de dingen te zien. Het onbekende in het bekende te bespeuren. De strijd aan te binden tegen de leegte.

Graag citeer ik tot slot nogmaals de woorden van Miroslav Holub; ze spreken boekdelen:

Hoewel een gedicht slechts een kleine machine van woorden is (zoals William Carlos Williams zegt), een kleine machine van woorden die tikt in de wereld van megamachines en megatonnen en megaelektronvolts,

*hoewel je in de wereld van het gedicht niet beter huist dan in welke wereld ook, hoewel de wereld van het gedicht troosteloos is, uit troosteloosheid wordt geboren en in de troosteloosheid van de geestesgeschiedenis vergaat,
hoewel 'kunst problemen niet oplost maar eerder afslijt',
zoals Susan Sontag zegt,
is het gedicht toch het enige zwaard en schild,
want in principe en in de kern is het niet eens tegen tirannen, tegen auto's, tegen waanzin en kanker en poorten des doods, maar tegen wat er altijd is, altijd binnen en buiten, altijd voor en achter en middenin, altijd met ons en tegenover ons;
het is tegen de leegte. Het gedicht is het zijn tegen de leegte. Tegen primaire en secundaire leegte.*

*Jana Beranová,
bijdrage aan het Groot Slotdebat op 31 mei 2001*

(3) **Rotterdamse letterenfaculteit moet groots zijn**

“Doe afstand van al uw bezittingen. Maak uw huis met de grond gelijk en bouw van het hout een utopisch schip!”

“Ik ben Noach niet. Ik neem aan dat u een letterenfaculteit bedoelt?”

“Uuh, neem me niet kwalijk... En bouw van het hout een utopische letterenfaculteit. Neem mee met u het zaad van alle kennis betreffende de schone letteren.”

Nu ja, voor iemand als ik die zich niet of zelden bekommert om de kwaliteit van de vorm en/of inhoud van een studie, vond ik het wel vreemd (mag u gerust weten) dat een goddelijke mecenas met wereldomspannende vleugels en een bommende stem die gedachten opwekte aan een naderend onweer of lawine, klaarblijkelijk een engel, mij deze belachelijke missie opdroeg. Maar, begrijp me goed, het was niet zijn verschijning die mij verbaasde, want in de letteren kennen we daar genoeg voorbeelden van. Ik noem er twee. Wie kent *Karel ende Elegast* niet? Daarin verschijnt tot driemaal toe een engel aan koning Karel met de opdracht uit stelen te gaan. Een vreemde opdracht ja, maar naar later zal blijken een bewijs van de voorzienigheid Gods. En – jammer dat ik het in dit kader moet noemen, want het gaat over een zekere Nederlandse hoofdstad die in het bezit is van niet één maar liefst twee letterenfaculteiten! – maar wat denken we van het optreden van de aartsengel Rafaël in Vondel's *Gijsbrecht van Aemstel*, waarin Rafaël aan Gijsbrecht de belofte doet de stad (hoest) Amsterdam (hoest) in de toekomst te zullen laten herrijzen? En dit zijn alleen enkele voorbeelden uit de Nederlandse literatuur! Het is dus echt niks nieuws. Maar wat mij wel echt zo verbaasde dat ik geen boe of ba meer wist uit te brengen, was dat die gevleugelde kwibus zulke makkelijke praatjes verkondigde: ik ben geen gezant Gods, ziet u, maar een mens, en een aartslui mens, bepaald geen Noach! Ik slikte mijn verbazing en protesteerde aldus: “Joh, als je er maar de academische titel van doctorandus kunt behalen, en er voorts de mogelijkheid hebt om daarna bij een geschikte hoogleraar te promoveren in iets interessants betreffende de schone letteren, kan het me aan mijn reet roesten hoe die faculteit is ingericht!” Maar de engel reageerde slechts met de stekelige opmerking dat er wel meer aan mijn reet roestte en verdween, de schavuit! Uiteindelijk zou hij drie keer voor mijn aangezicht verschijnen!

Bij zijn tweede verschijnen en met dezelfde opdracht snauwde ik hem het volgende toe: “Sodeju, kijk toch gewoon hoe het met de letterenfaculteiten op andere universiteiten is geregeld en trek daaruit je conclusies, man!” Nu reageerde hij helemaal niet – en verdween. Bij zijn laatste verschijnen verzuchtte ik: “Je danst voor een blinde en zingt voor een dove, vriend. Maar nu je er toch bent wil ik van je weten waarom jij hier nou aan te pas moet komen? Waarom moet het altijd weer anders en zo groots in deze stad?” Ten derde male verdween hij, wat mij danig irriteerde. Weet je wat: hij kon mijn rug op met zijn utopische letterenfaculteit. Laat het een utopie blijven, zou ik zeggen. Ha! Godgezonden of niet, 't is een stuk verdriet, als je het mij vraagt. (Zucht)

Goed en wel, mensen, ondanks al dit temperamentvolle vertoon, dat ik werkelijk om geen enkele andere reden inzette dan om mijn luiheid te maskeren, begrijpt u natuurlijk wel dat ik deze opdracht niet kon, en eigenlijk ook niet zou willen afwijzen. Niet alleen omdat het zo'n belangwekkende aangelegenheid is dat daarvoor speciaal een goddelijke mecenas met wereldomspannende vleugels moest worden uitgezonden naar een onwillige als ik en weigering van de opdracht welbewuste sabotage van de voorzienigheid Gods betekende. Nee, veel meer omdat het hier om Rotterdam gaat. Aangezien ik Rotterdammer ben, kan ik gewoon niet weigeren mee te denken aan dit grootse, historische project: de Letterenfaculteit Rotterdam. Ik zeg “groots” omdat alles wat in Rotterdam wordt opgezet groots móet zijn. Dat is het lot van de stad: ze moet zich steeds weer manifesteren, bewijzen. Het moet anders dan elders, groter, prestigieuzer. Anders hoeft het niet, is het de moeite van het realiseren niet waard. Wat moeten we met een zoveelste noodlijdende letterenfaculteit in het land? Immers, een faculteit is er niet alleen voor de vorm, als ornament van een universiteit of stad, er moet natuurlijk ook onderwezen worden, laten we dat niet vergeten. Anders dan ik eisen studenten geestelijk voedsel dat hun ziel laaft en verkwikt – en neem hun dat maar eens kwalijk. Het moet dus nieuw, bijzonder én functioneel zijn, anders krijg je het Rijk niet aan je zijde en de studenten niet in je collegezalen. Zij willen het anders, wel, dan zullen ze het anders krijgen ook.

Edoch, mijn ideale Letterenfaculteit Rotterdam kenmerkt zich niet zozeer door *wat* er wordt onderwezen, alswel door *wie* er doceert en *hoe* er gedoceerd wordt. Daarmee trek je studenten, en niet door collegereksen aan te bieden als *de distributie van infinitiefzinnen in Romaanse talen, suffixen in diachronisch perspectief* of *Hadewijch's literaire nalatenschap betreffende de Christismystiek in het*

vroeger werk van Hubert Lampo, ik noem maar wat. Met dat soort leuterpraat stoot je studenten af. Ook al zijn het colleges die verplicht zijn, die buitengewoon relevant zijn, juist dan moet je nadenken over hoe je de stof aanbiedt. Welnu, in mijn ideale faculteit zie ik bekwame docenten, performers die hun leerstof met verve te berde brengen. De populariteit die zij daarmee verwerven gaat uiteraard niet ten koste van de intimiteit van hun colleges. Dus geen volle zalen waarin studenten niet mogen en niet zouden durven vragen te stellen en/of kritiek te leveren.

Ook is er in ruime mate uitwisseling van docenten, onderzoekers en gastschrijvers mogelijk. Waarom niet? Ik haal ze gewoon binnen, hoor, de Frits Oostroms, de Ton Anbeeken, de Jaap Goedgebuuren en de Herman Pleijen. En waarom zou ik gedurende een trimester (dus géén semester!) geen vooraanstaande hoogleraren uit het buitenland mogen uitnodigen? Wie wil geen colleges semiotiek of middeleeuwse esthetiek bijwonen van een Umberto Eco? De formationele generatieve grammatica van Chomsky wordt door veel studenten als onverteerbare kost naar binnen gewerkt om spoedig na een tentamen (al dan niet behaald, meestal niet) uitgekotst te worden. Die man leeft nog, geef me één reden waarom ik hem niet zou moeten vragen het zelf te komen uitleggen – en de studenten stromen binnen om zich de theorie eigen te maken, geloof me.

Nu hoor ik u terecht vragen: *hoe zit het dan met de grote diversiteit aan culturen die Rotterdam vertegenwoordigen? Moet daar niet iets mee gedaan worden?* Welzeker, dat is mijn stokpaardje, ziet u, daar ontleent mijn droomfaculteit haar bestaansrecht aan. *Maar hoe, hoe dan? Hoe bereik je de Chinese studenten, de Marokkaanse, Turkse, Somalische, noem maar op?* Even onder ons, ik moet toegeven dat ik het in eerste instantie ook niet zo één-twee-drie wist, hoor. Ik dubde en worstelde, kreunde en steunde, sloeg met mijn toetsenbord uit opgekropte woede het beeldscherm aan gruzelementen. Maar, helemaal niets, hoor. Tenslotte scheen het dat de hemel zelf mijn geest verhelderde, in die zin dat de eerder genoemde engel kennelijk eindelijk het ogenblik gekomen achtte om te laten zien hoe bij de pinken hij wel niet was. Hij kwam naderbij, dichterbij, nog iets dichterbij en fluisterde mij de volgende verlossende woorden in: “Identificatie, identificatie.” Bingo! Identificatie dus, het sleutelbegrip: studenten moeten zich met de professoren kunnen identificeren. Iedereen wil een Socrates of een Plato, een leermeester die persoonlijk aanmoedigt, steunt en leert. Identificatie stimuleert het leerproces. Mijn faculteit knoopt daarom banden aan met zusterinstellingen over de hele wereld, zodat het mogelijk wordt dat veel vooraanstaande geleerden uit het buitenland bij mij komen doceren. Gevolg: wederom een toevloed van studenten. Gedaan is het met alle twijfel. Gegarandeerd is het succes bovendien doordat ik gastschrijvers als bijvoorbeeld Bennali uitnodig om over de mythe van de doodgeknuffelde allochtone schrijver te komen spreken, en een Vargas Llosa of een García Marquez (nu ze nog leven) over de zgn. dictatorroman. Lou Reed over Edgar Allen Poe en ga zo maar door. Dames en heren, zien we allen de prachtige spiraal die ik hiermee creëer: grote namen trekken studenten en publiciteit, publiciteit leidt tot grotere naamsbekendheid, en grotere naamsbekendheid leidt tot nog meer studenten. Kortom, een faculteit waar geen verstandig mens omheen kan.

Over de kwaliteit van de colleges hoeft ik het niet te hebben, natuurlijk is die goed.

Aansluiting met andere studies behoort ook tot de mogelijkheden en wel door verplichte vakoverschrijdende colleges in te stellen bij de andere studies. Voorbeelden: filosofen in spé die hun kennis inzake de taalhandelingen van Searle en Grice komen bijstellen; aankomende juristen die leren over de argumentatietheorie en dat vervolgens praktiseren in debatten, wat overigens in de VS een oude traditie is, maar wat in Nederland, toch ook een praatcultuur, nog in de kinderschoenen staat. Zo kan ik nog een hele rits voorbeelden geven, maar het idee is duidelijk.

Nu is er ruim voldoende reflectie zoals het een academische studie betaamt, maar er moet ook praktijk zijn. En dat is er ook, want ik moet niets hebben van die intellectuele ijdelheid die zich uit in een scheiding tussen universiteit en hogeschool, theorie en praktijk, reflectie en handeling? In mijn faculteit worden die twee één zonder dat het ten koste gaat van het niveau, een kweekvijver van denkdoeners. Wat is er mis met het in praktijk brengen van de letteren? Zo worden er bij mij bijvoorbeeld colleges schrijfkunst gegeven, natuurlijk door vooraanstaande schrijvers, zoals dat gebeurt bij een schrijversvakschool als ‘t Colofon. Voor de wereld is dat misschien niet uniek, maar voor een Nederlandse universiteit wel.

(Zucht) Sakkerloot! Wat hoor ik de hele tijd toch voor gezeur in de zaal dat mijn faculteit niet realistisch is, om allerlei redenen onhaalbaar is?! Natuurlijk is het haalbaar. Ik wil de stad geen stroop om de mond smeren, maar willen we het op z’n Rotterdams aanpakken of wat?! De Rotterdammer is geen kleine geest, ziet u, hij denkt mondain en in de context van mondialisering is dat maar goed ook. En, zoals gebleken uit Zijn tussenkomst, neemt zelfs onze lieve Heer actief deel aan de totstandkoming van de Letterenfaculteit Rotterdam.

Kort en bondig, het is de Rotterdamse mentaliteit, de context van mondialisering en de goddelijke steun die mijn faculteit mogelijk maken, ik zeg het u, ik zweer het u en ik dank u voor uw aandacht.

*Said el Haji,
Bijdrage aan het Groot Slotdebat op 31 mei 2001*

(4) 25 Argumenten voor een Letterenfaculteit in Rotterdam

1. Waarom moet Rotterdam steeds argumenten aanvoeren voor een letterenfaculteit? Waarom niet aan Amsterdam gevraagd waarom die stad maar liefst twee letterenfaculteiten mag herbergen?
2. Een historisch argument: al in de zeventiende eeuw had Rotterdam een beroemde hogeschool met letteren, namelijk de Illustere School met Pierre Bayle, John Locke etc.
3. Een historisch argument van recentere datum: In de jaren vijftig verscheen het rapport van de Commissie-Van Walsum "Nota Universiteit Rotterdam" (1958) met een complete blauwdruk voor een letterenfaculteit in Rotterdam.
4. Nog een historisch argument: Bij de oprichting van de Erasmus Universiteit in 1973 onthield de regering zonder enige argumentatie de gevraagde en toegezegde letterenfaculteit. Die ging, in lichtere vorm, naar Tilburg en later ook Maastricht.
5. Het argument dat burgemeester Opstelten gaf toen hij de colleges van de Noodfaculteit Letteren Rotterdam op 22 februari 2001 officieel opende: "Rotterdam heeft een moreel recht op een letterenfaculteit, recht op een volwaardige universiteit mét taal en mét letteren, op grond van haar culturele heden en verleden."
6. Het argument dat PvdA-voorzitter Dick van Dongen gaf na de opening van de colleges van de Noodfaculteit: "We zijn in de afgelopen jaren, mede door de hardwerkende Hans Kombrink " We zijn, mede door de hardwerkende Hans Kombrink, in de afgelopen jaren op cultureel gebied enorm tot bloei gekomen. Het feit dat we in 2001 Culturele Hoofdstad van Europa zijn, bewijst dat ook. Maar het zou, denk ik, goed zijn indien als blijvend aandenken aan dat hoogtepunt, die letterenfaculteit ook inderdaad realiteit zou worden. De culturele vooruitgang in onze stad zou daarmee een tastbaar en langdurig resultaat afwerpen. (...) Persoonlijk heb ik twee suggesties voor het nieuwe [politieke] programma. De eerste is dus die letterenfaculteit."
7. Rotterdam is de eerste havenstad van de wereld, geboortestad van Erasmus en dan geen letterenfaculteit?
8. Rotterdam is de tweede stad van Nederland en herbergt meer dan 150 verschillende culturen, maar dan toch geen letterenfaculteit?
9. Rotterdam is een dynamische cultureel centrum met de modernste ontwikkelingen op het gebied van film, architectuur, beeldende kunst, design, theater, dans, musea, festivals, het grootste Lezersfeest van Europa, maar geen letterenfaculteit?
10. In de Gemeente Bibliotheek Rotterdam bevindt zich een unieke collectie Erasmus-literatuur en handschriften. Wetenschappers uit de hele wereld komen naar Rotterdam om die teksten te bestuderen en zijn zeer verbaasd dat Rotterdam geen letterenfaculteit heeft, waardoor ook geen uitwisseling van wetenschappers en studenten met buitenlandse letterenfaculteiten mogelijk is.
11. De Rotterdamse universiteit draagt de naam van Erasmus, een van de grootste denkers en schrijvers die Europa ooit heeft gekend, maar er is in Rotterdam geen mogelijkheid om zijn werk in het kader van een studie letterkunde te bestuderen.
12. Erasmus was de grote denker en schrijver over een onderwerp als tolerantie. Juist in deze tijd is de tolerantie zeer actueel. Met het aannemen van de naam van Erasmus scheidt de universiteit zichzelf een verplichting.
13. Een letterenfaculteit is wenselijk en nodig voor het interne wetenschappelijke klimaat op de EUR.
14. Alleen in Rotterdam en nergens anders in Europa bestaat een Faculteit der Wijsbegeerte zonder de aanvullende letteren.
15. Rotterdam is een intellectuele vrijhaven, een centrum van beschaving en cultuur, en verdient daarom een letterenfaculteit die bij dit bijzondere karakter van de stad past. Dus geen kopie van andere letterenfaculteiten, maar een met een eigen gezicht en inhoud: multidisciplinair en multicultureel.
16. De emancipatiegolf van kinderen van migranten is in volle gang. Getalenteerde jonge mannen en vrouwen met allochtone achtergrond trekken nu naar elders om letteren te studeren, maar de stad trekt geen andere jongen aan. Er heerst een culturele braindrain. In sommige gevallen, zoals voor jonge vrouwen met allochtone achtergrond, kan dit op ernstige sociale en economische problemen stuiten, waardoor een letterenstudie wellicht niet mogelijk is omdat deze niet in eigen stad kan worden gevolgd.
17. Alle zustersteden van Rotterdam van enige omvang hebben een eigen letterenfaculteit. Daarmee kan nu geen uitwisseling plaatsvinden. Taal- en letterkunde is op die manier uitgesloten van het zusterstedenverband.

18. Rotterdam, een culturele hoofdstad van Europa zonder letterenfaculteit! Hoe verkopen we dat in Europa?
19. In de Angelsaksische landen bestaat al vele jaren een grote vraag naar letterenstudenten bij het bedrijfsleven en naar studenten van andere disciplines met substantiële literaire en culturele bagage. Zie Het Financieele Dagblad van 6 maart 2001: "The making of a cultured person".
20. De arbeidsmarkt: er is een groot tekort aan docenten in de taal- en cultuurvakken. Het studiehuis en de basisvorming vragen om een nieuw type leraar, die beter is toegerust op cultureel terrein.
21. Binnenkort behoort meer dan vijftig procent van de Rotterdamse jongeren afkomstig tot een familie die een niet-Nederlandse achtergrond heeft. Op het gebied van talen en culturen, met name hun eigen achtergrondcultuur, heeft de EUR hen bitter weinig te bieden.
22. De praktische bezwaren zijn weggenomen. Sinds januari 2001 kunnen universiteiten zelfstandig, zonder zich jarenlang voortslepende procedures, nieuwe faculteiten en studierichtingen starten. Niet langer zijn criteria geldig als het aantal verwachte studenten, bedreiging voor bestaande studies in andere steden of arbeidsmarktvooruitzichten geldig. Er geldt slechts één acceptatiecriterium: de goede kwaliteit van onderwijs en onderzoek aan de voorgestelde nieuwe faculteit of studierichting.
23. Nu blijkt al het succes van initiatieven als Erasmus Cultuur en Hoger Onderwijs voor Ouderen (HOVO). Dat staat garant voor succes.
24. Een letterenfaculteit kan de kennisinfrastructuur van Zuid-Holland-Zuid gunstig beïnvloeden en daarmee het vestigingsklimaat in de Rijnmondregio bevorderen.
25. Talen en letteren zijn de belangrijkste media om wederzijds elkaars culturen te leren kennen en begrijpen. Dit staat los van korte-termijnbelangen. Cultuur als "unzeitgemässes Bildungsideal", aldus prof. dr. Wiep van Bunge in zijn college voor de Noodfaculteit. "Wie van de Noodfaculteit Letteren Rotterdam een échte letterenfaculteit zou willen maken, doet er goed aan, denk ik, niet in de val te trappen die wens te rechtvaardigen anders dan met een bescheiden beroep op het intrinsieke belang van die letteren zelf."

*Cor de Back,
Bijdrage aan het Groot Slotdebat op 31 mei 2001*

(5) Eenakter: 'Het zevende argument'

Eenakter naar het voorbeeld van de samenspraken van Erasmus.

Het Grote Kerkplein in Rotterdam met het beeld van Erasmus. De klok van de St. Laurens slaat. Erasmus zucht en slaat een bladzijde om van het boek waarin hij staat te lezen. Daarna korte stilte. Vanuit een hoek rent een persoon (P, kan man of vrouw zijn) met een stapel boeken naar voren, struikelt vlak voor Erasmus (E) en begint verward de boeken bijeen te rapen. Erasmus kijkt verwonderd op van zijn boek en slaat het tafereel een ogenblik gade. Hij spreekt een beetje plechtig, zoals een groot geleerde betaamt.

- E. Haastige spoed is zelden goed!
- P. (*Verontwaardigd*) We hebben niet allemaal zoveel tijd als jij, Erasmus.
- E. Toch wel tijd genoeg om je boeken goed vast te houden, zodat ze niet over de grond rollen. Waarom heb je zo'n haast?
- P. (*spreekt te snel*) Ik moet naar de Noodfaculteit, maar ik ben een beetje laat. Dat komt door die boeken, die eh... moest ik nog uit de bibliotheek halen.
- E. Je struikelt niet alleen over je benen, maar ook over je woorden. Een noodfaculteit, wat is dat?
- P. Nou gewoon, de Noodfaculteit Letteren Rotterdam. Omdat we geen echte letterenfaculteit hebben hier in de stad, is er een noodfaculteit. Snap je dat niet?
- E. Nee, daar snap ik niets van. En wat zijn dat voor boeken?
- P. Romans, biografieën, filosofische werken, allemaal van Rotterdamse auteurs. Die heb ik bij elkaar gezocht.
- E. O ja? Noem eens wat namen. Wat voor grote schrijvers heeft deze stad zoal voortgebracht?
- P. Nou ja, jou bijvoorbeeld. Je bent toch hier geboren, Erasmus van Rotterdam? Alleen kwam je hier na je kleutertijd nooit meer terug.
- E. Wat hoor ik nu? Ik sta hier al meer dan vierhonderd jaar!
- P. Levend, bedoel ik.
- E. O, ben ik dood? Leeft een schrijver dan niet voort in zijn werken?
- P. Ja, natuurlijk wel. Sorry, zo bedoelde ik het niet.
- E. Het klonk anders wel zo. Luister, goede vriend, al in de zestiende eeuw werd ik hier neergezet, niet eens zo gek lang na mijn dood. Eerst was ik van hout. Toen hebben de Spanjaarden met hun kogels een vergiet van me gemaakt. Daarna mocht ik in brons een steun en toeverlaat zijn voor de grootste geleerden en politici die Holland heeft voortgebracht. Vraag het Hugo de Groot, die is hier speciaal voor mij nog langsgekomen, vlak na zijn ontsnapping in zijn boekenkist! Vanaf mijn sokkel heb ik deze stad zien groeien en bloeien, behalve tijdens de laatste oorlog. Toen hebben ze me onder de grond verborgen, zodat ik niet hoefde aanzien wat een groep barbaren uit het oosten hier aanrichtte. Ach ja, onlangs ook nog een tijdje weg, nadat een paar onverlaten me van mijn voetstuk trokken zodat ik mijn neus ernstig bezeerde. Maar ook dat ben ik weer te boven gekomen, zoals je ziet.
- P. Maar toen je als levend mens op aarde rondliep, vond je Rotterdam nooit belangrijk genoeg om naar terug te keren.
- E. Nee, dat leek me niet nodig. Maar ik heb mijn vaderstad geëerd door al mijn werken te bezegelen met haar naam. Wat wil je nog meer?
- P. Ik vind het best, maar sommige mensen vragen zich af wat je eigenlijk met Rotterdam te maken hebt. Had je niet net zo goed Erasmus van Gouda of van Deventer kunnen heten?
- E. Dat zullen we nooit weten, goede vriend, want het heeft niet zo mogen zijn. Maar één ding moet je goed begrijpen. De stad Rotterdam heeft de eeuwen door haar dankbaarheid getoond voor het feit dat ik haar naam heb aangenomen. Al vier en een halve eeuw lang eert de stad mij in woord en daad. Daarom zal ik hier altijd blijven, wat er ook mag gebeuren.
- P. Zeg dat wel, Erasmus. Er kan hier geen gebouw of brug worden neergezet, of ze plakken er in vette krulletters jouw naam op. Ze hebben zelfs al een metrolijn naar je genoemd. Rotterdam heeft een abonnement op je genomen.
- E. (*Strijkt ijdel over zijn kraag*) Och, het bevalt me anders prima dat er een gymnasium en een universiteit naar mij zijn vernoemd.
- P. Dat is nou precies wat ik wilde zeggen! Die universiteit draagt jouw naam wel, maar wat er daar gebeurt heeft weinig of niets met jouw werk te maken.
- E. Een Erasmus Universiteit die niets met mij te maken heeft? Wat doen ze daar dan, volgens jou?

- P. Het is alles economie en medicijnen wat daar de klok slaat.
- E. Wat is daar verkeerd aan?
- P. Wat hebben die vakken te maken met de letteren waarvoor jij je leven lang hebt gestreden?
- E. Zeg, luister eens. Als er twee dingen waren waarover ik me mijn leven lang zorgen heb gemaakt, was het wel mijn geld en mijn gezondheid. Het lijkt mij dus dat de Erasmus Universiteit heel nuttig werk doet! Helemaal in mijn geest.
- P. Ik sta met mijn oren te klapperen. Is dat Erasmus die hier spreekt? Wat blijft er dan over voor de letteren, de kunsten, de beschaving?
- E. Op de Erasmus Universiteit is geen plaats voor de wijsbegeerte?
- P. Jawel, daar is een faculteitje voor. Klein maar fijn.
- E. Mooi. En geschiedenis, vooral die van de kunsten?
- P. Goed, daar is ook een faculteit voor. Net wat groter dan filosofie, maar nog steeds heel klein.
- E. (*Ongeduldig*) Nou man, waar klaag je dan over?
- P. Dat zal ik je laten zien. Wat heb ik hier in mijn handen, Erasmus? Rotterdamse literatuur. Maar waar kun je deze boeken bestuderen? Niet hier in deze stad!
- E. Ze zijn blijkbaar wel hier geschreven. Is dat ook al niet genoeg?
- P. Nee, natuurlijk niet. Wij willen dat er hier ook letterkunde onderwezen wordt, én de talen, klassieke en moderne. Jij hield zo van grieks en latijn, maar als Rotterdamse jongeren die talen willen bestuderen, moeten ze hun eigen stad verlaten.
- E. Daar ben ik een groot voorstander van! Blijf nooit plakken. Verlaat je vaderstad wanneer je daarvoor de leeftijd hebt. Reis de wereld rond. Studeer aan de grote universiteiten. Dat zal je leven verrijken. Ik was in Leuven, Parijs, Londen, Oxford, Bazel, Bologna, noem maar op. Reis heen en kom met wijsheid beladen en geoefend in vreemde talen weerom.
- P. Ja, prachtig hoor! En intussen raken we ze allemaal kwijt. Trouwens, ik durf er wat om te verwedden dat je ook nog wel eens in Rotterdam was langsgeslagen als we hier een universiteit hadden gehad. Nu hebben we er eindelijk een, maar die vindt het niet nodig om taal- en letterkunde te bieden. Heb je zelf niet gezegd dat we de klassieken moeten lezen? Ik herinner me een brief van jou aan ene mijnheer Rogerus of hoe heet 'ie ook alweer...
- E. Servatius Rogerus, een goede vriend van me en prior in het klooster te Stein. Een beetje meer eerbied graag, snotneus!
- P. Goed, die dus. En daar schrijf je onder andere: "Ik heb geleefd voor de studie der letteren". Er zijn trouwens nog –tig andere brieven waarin je hetzelfde zegt. Aan John Colet schrijf je dat je niets zo lief is als mensen die een buitengewone kennis hebben van de letteren. Prachtig gezegd, hoor. Maar meende je dat nu echt of was het alleen maar hoogdravend geklets?
- E. Je praat nogal opgewonden, maar dat zij je vergeven. Luister! Ik heb er altijd erg van genoten om in een gezelschap van geleerden te verkeren, om rustig met ze van gedachten te kunnen wisselen over zaken die uitstijgen boven onze dagelijkse beslommingen. Dat kan ik jou ook aanraden. Zo'n kring is er toch aan de universiteit? Sluit je erbij aan en wees tevreden met wat je hebt. Dat is beter voor je ziel dan op straat tussen de boeken te gaan liggen.
- P. Niet te geloven! Hier sta ik, midden op het Grote Kerkplein in Rotterdam en ik luister naar Erasmus die het niet nodig vindt dat er aan zijn eigen universiteit talen en letteren worden onderwezen. Dit slaat alles.
- E. Wie al te hard roept, schrikt zijn toehoorders af. Daarmee maak je zelfs het beste pleidooi waardeloos. Oefen geduld. Geef je plan de tijd. De verwerkelijking komt vanzelf.
- P. (*boos*) Jij staat daar vierhonderd jaar. Is er intussen een letterenfaculteit gekomen? Nee!
- E. (*afhoudend*) En jij gaat het nu even doen? Dan wens ik je succes. Pak je boeken op en haast je naar je Noodfaculteit!
- P. Op deze manier heb ik daar geen zin meer in. Wat zal ik zeuren om een letterenfaculteit als zelfs de grote Erasmus daar niet warm voor loopt?
- E. Hoor eens, jij probeert me voor je karretje te spannen door al bij voorbaat aan te nemen dat je mijn steun wel zult hebben. Straks zegt iedereen dat de grote Erasmus het zelf gewild zou hebben. Waar haal je die wijsheid vandaan? Taal- en letterkunde wil je studeren, maar heb ik daar niet al eens voor gewaarschuwd? Lees er mijn Lof der Zotheid nog eens op na. Wil je dat mensen hun geest gaan martelen met de studie van de grammatica? Ik krijg er bij voorbaat hoofdpijn van. Ga dus weg en laat me rustig lezen.
- P. Wat heb je daar voor boek?
- E. De geschiedenis van deze stad. Mooi boek. Kan ik je aanraden. Lezen koelt het hoofd af en maakt het hart warm.
- P. Luister nou toch, Erasmus! Nederland heeft negen algemene universiteiten. Acht daarvan hebben een letterenfaculteit of iets wat erop lijkt. Alleen Rotterdam niet.

- E. Woorden verslijten als je ze te vaak gebruikt. Als je jezelf zo blijft herhalen, kan ik het woord letterenfaculteit straks niet meer horen. Zeg liever precies wat je bedoelt.
- P. Taal- en letterkunde, om te beginnen. Je hebt wel gelijk Erasmus, het gaat niet om een faculteit op zich. Maar als ik het op die manier breng, snapt iedereen tenminste wat ik bedoel. Ik bedoel gewoon taalwetenschap, literatuurwetenschap, moderne en klassieke talen...
- E. *(wuijft ongeduldig met zijn hand)* Ja, ja, dat weten we nu. En je wilt dat jongeren die in hun eigen stad kunnen studeren. Alleen heb je pech. Ik heb onlangs nog horen zeggen dat er steeds minder studenten voor de letteren kiezen.
- P. Nou en? De Leidse universiteit is gesticht in 1575. Toen waren er nog veel minder studenten.
- E. Wees redelijk. De tijden zijn veranderd. Een universiteit moet op de studentenaantallen letten, anders kan het onderwijs niet bekostigd worden. Voor jouw plan zijn harde guldens nodig.
- P. Weer echt zo'n kortzichtig economenargument Er is niet genoeg vraag uit de markt en dan doen we het dus maar niet. Alsof de universiteit een winkeltje is. De komende vierhonderd jaar hoeven we geen letterenfaculteit omdat er precies vandaag even wat minder studenten zijn. Maar dan vraag ik je, waarom stichtte Willem van Oranje de universiteit in Leiden? Omdat er zoveel vraag uit de markt was of omdat de stad het verdiende, als beloning voor de standvastigheid tijdens het Spaanse beleg?
- E. Die vraag was er wel, anders had hij het niet gedaan.
- P. Maar waarom Leiden en niet bijvoorbeeld Den Haag of Delft?
- E. Dat verandert niets aan het feit dat een letterenfaculteit studenten nodig heeft.
- P. Goed, dan krijg je van mij een economisch argument terug. Het aantal letterenstudenten neemt sinds kort weer toe. Kijk maar naar de cijfers van het CBS. Dit is het allerbeste tijdstip om anticyclisch te investeren. Straks zijn er weer veel letterenstudenten, omdat iedereen inziet dat we toch onze talen moeten kennen. Daar werd trouwens pas nog voor gepleit door de Sociaal Economische Raad en de Fenedex, je weet wel die exporteurs...
- E. Hou toch op! Je bent geen slechte debattant, want je hebt altijd wel een oplossing die in je straatje past. Maar zonder argumenten bereik je niets. Leg mij eens uit waarom die taal- en letterkunde nodig zijn in Rotterdam! Ik bedoel hier in deze stad.
- P. Ik kan je toch niet overtuigen. Elk argument dat ik geef, breek je weer je gelijk weer af.
- E. Dat is niet waar. Ik laat je alleen de andere kant van de medaille zien. Hoe luider jij voorspreekt, hoe luider ik tegenspreek. Daarom vraag ik je nu je toon te matigen. Kalmeer. Ik ga een weddenschap met je aan. Ik vind zeven een mooi getal. Volgens mij kun jij geen zeven argumenten noemen waarom Rotterdam een letterenfaculteit zou moeten krijgen.
- P. En als ik dat wel kan?
- E. Dan stap ik meteen van mijn sokkel en ga ze aan de Burgemeester Oudlaan vertellen dat er onmiddellijk zo'n faculteit moet komen of dat ze anders mijn naam van de gevel moeten halen. Maar je zult me eerst moeten overtuigen.
- P. Ik neem de weddenschap aan. Even nadenken. Ja! Argument één is dat Rotterdamse jongeren in hun eigen stad taal- of letterkunde moeten kunnen studeren, want als dat niet kan, trekken juist die jongeren die in de letteren geïnteresseerd zijn weg, terwijl we geen andere letterlievende jongeren aantrekken. Er blijft een leegte achter. Dat is slecht voor de stad en voor de universiteit.
- E. Daar zit iets in. Maar je hebt gehoord gehoor wat ik zei. Het is goed om je stad te verlaten en elders te gaan studeren.
- P. Ja, zolang anderen hierheen komen. Luister Erasmus, want hier komt argument twee. Een universiteit is niet compleet zonder taal- en letterkunde. Het woord zegt het al: universitas. Een universiteit moet alle studies bieden.
- E. Algemene waarheden zijn nog geen ter zake doende argumenten. Wat je zegt is onhaalbaar en daarom verwerp ik het. Je kunt niet alles doen. De universiteiten van tegenwoordig verdelen hun taken en zoeken de gebieden op waar ze sterk staan.
- P. Goed, misschien kunnen ze niet alles doen, maar je moet geen gaten laten vallen door taal- en letterkunde achterwege te laten. Als universiteit doe je jezelf tekort door ervan af te zien. Ik bedoel dat er geen duidelijk argument is om het na te laten, maar wél om het te doen.
- E. Dat zou je tweede argument kunnen zijn, maar het is nog niet helemaal duidelijk. Zeg het eens concreet.
- P. De studie in taal- en letterkunde versterkt en ondersteunt de andere letterenstudies. Er ontstaat een wisselwerking en ze maken de universiteit compleet. Ik bedoel, completer dan zonder.
- E. Het zou misschien kunnen, maar ik twijfel aan die wisselwerking. Moet je eens kijken naar de manier waarop wetenschapsmensen hun eigen tuintje afschermen voor hun collega's, bang als ze zijn dat iemand anders met de eer gaat strijken. Maar vooruit, je krijgt je punt, al was het

maar omdat het zo behoort te zijn als jij zegt. Ik ben altijd voor brede studies geweest. Een echte wetenschapsman moet ook de economie, de medicijnen, de wiskunde bestuderen. Maar de taal en de literatuur mag je er zeker niet buiten laten. Vooruit, je derde argument.

- P. De stad heeft het nodig.
- E. Dat is me te kort geformuleerd. Leg eens uit.
- P. Het gemeentebestuur wil van Rotterdam een filmstad maken, waar halen we de scenarioschrijvers vandaan? Niet dat je daar nou per se een letterenopleiding voor nodig hebt, maar die zal zeker helpen om zulke mensen in eigen stad te vinden. En waarvandaan recruteert de stad management en medewerkers voor het groeiend aantal festivals zoals Poetry, Dunya en het Lezersfeest en permanente culturele instellingen zoals de Kunststichting, de Schrijversschool en straks het Beeldinstituut? Komen die 's morgens met de trein naar Rotterdam of willen we ook eigen kweek?
- E. Voor die beroepen kun je ook met andere opleidingen toe.
- P. Kun je het ontkennen?
- E. Nee, vooruit ik gun je je derde punt. Maar het valt te nuanceren.
- P. Alles heeft zijn voors en tegens. Mijn vierde argument zal die ook wel hebben. Moet je eens kijken wat voor een culturele verrijking de stad in de afgelopen decennia heeft ondergaan. Bijna de helft van de stad wordt intussen bevolkt door mensen met een anderstalige achtergrond, om het maar even zo te zeggen. Is dat geen buitenkans voor een universiteit? Je zou kunnen aanhaken door studies en onderzoek te bieden die verband houden met de culturen van bevolkingsgroepen met anderstalige achtergronden.
- E. Als je stelt dat iets zou kunnen, kom je niet zo heel veel verder. Wie wil argumenteren, moet duidelijke uitspraken doen. Wat hebben de culturen waarover jij spreekt met de universiteit te maken?
- P. Drie dingen. Ten eerste kan de universiteit op die manier jongeren met anderstalige achtergrond studies bieden naar de taal en cultuur waaruit ze voortkomen. Nou ja, dat geldt natuurlijk ook voor jongeren met Nederlandstalige achtergrond als ze voor die dingen belangstelling hebben. Ten tweede leid je mensen op die kunnen werken voor allerlei clubs en organisaties die zich met die bevolkingsgroepen bezighouden, bijvoorbeeld basiseducatie. En in de derde plaats krijgt de universiteit op die manier internationaal goede sier maken omdat ze iets doen wat heel belangrijk is voor de maatschappij. Mooi toch? Zo'n kans mag Rotterdam zich niet laten ontglippen!
- E. Leuk gevonden, maar hoe kun je er zeker van zijn dat die jongeren zich werkelijk zullen melden? En als ze het al doen, ben je er nooit zeker van dat ze ook resultaten zullen boeken. En hoe weet je dat het zo uniek is? Wordt het niet al elders gedaan?
- P. Punt of geen punt, Erasmus! Ligt het op onze weg of niet?
- E. Goed. Jouw punt, omdat het een mogelijkheid is. Maar zekerheid heb je allerminst.
- P. Dat zijn er dan vier. Nummer vijf is dat een letterenfaculteit een belangrijke bijdrage kan zijn aan vormen van werkgelegenheid die nog schaars is in Rotterdam.
- E. Het is nog niet zo lang geleden dat er werd gezegd dat een letterenstudie een opleiding was voor werkloosheid. Maar de tijd is misschien veranderd. Verklaar je nader.
- P. Denk bijvoorbeeld aan tekst- en vertaalbureaus. Rondom letterenfaculteiten in andere steden schieten die als paddestoelen uit de grond en sommige zijn echt groot geworden. Wat dacht je trouwens van ict?
- E. Pardon? Waar heb je het over?
- P. Informatie- en communicatietechnologie. Beta's kunnen misschien leuke systemen bedenken, maar voor de inhoud heb je toch echt alfa's nodig.
- E. Ah! Van die Nasdaq-bedrijven, zeg maar. Hoe gaat het eigenlijk met de technologiefondsen aan de beurs?
- P. Slecht, dat weten we. Misschien juist doordat het allemaal om geld en techniek draait. Het Internet is een soort grote flipperkast, alles draait om het uiterlijk. Een echte alfa weet daar wel raad mee, want die let op de inhoud.
- E. Nu doe je weer alsof het hier om een wetmatigheid gaat, maar je hebt geen enkele zekerheid. Je bent blijkbaar een aartsoptimist, maar ik waarschuw je dat je niet te veel heil van zo'n faculteit moet verwachten. Het kan ook tegenvallen.
- P. Je vroeg me om argumenten, Erasmus, en die krijg je. Ik zeg dat een letterenfaculteit Rotterdam werkgelegenheid kan opleveren waar de stad echt wat aan heeft. Je spreekt me niet tegen? Goed dan, nummer zes! Een letterenfaculteit versterkt het culturele klimaat in de stad.

- E. Leg me eerst maar eens uit wat je onder een cultureel klimaat verstaat, want daarover lopen de meningen nogal uiteen.
- P. Theater, literatuur, debat, dat soort zaken. De laatste jaren is er heel wat bijgekomen en er is aardig wat publiek, maar het kan beter. Weet je wat het is met deze stad? Rotterdammers houden vooral van groots opgezette dingen, een tot de nok gevuld Feyenoordstadion of Ahoy'. Je krijgt ze niet gauw naar een klein theatertje om een toneelstuk van een of andere exotische auteur te zien. Maar als je een paar duizend studenten taal- en letterkunde in je stad hebt, dan heb je evenzovele potentiële bezoekers van precies dat soort voorstellingen. Maar die heeft Rotterdam dus niet en bovendien trekken er nog eens heel veel jongeren met die interesses naar andere steden. Als stad snijd je jezelf cultureel in de vingers. Trouwens, als je letterenstudenten hebt, richten die ook letterenverenigingen op, ze gaan tijdschriften maken. Studenten zijn altijd actief.
- E. Ja, vertel mij wat. De café's zitten er vol mee.
- P. Die zullen er niet op achteruit gaan. Heb ik mijn zesde argument?
- E. Het wordt spannend. Ik ben benieuwd naar je zevende.
- P. Een letterenfaculteit biedt een goed milieu voor schrijvers. Het zal een prima kweekvijver zijn. Er zijn op dit moment nog niet zoveel romanschrijvers in Rotterdam, maar dat kan veranderen. (*Wegwerpgebaar. Boek valt bijna uit zijn handen*) Wát zeg je nu? Verworpen! Nonsens!
- P. Je roept te vroeg, Erasmus. Is het niet zo, dat letterenfaculteiten schrijvers kweken en aantrekken? Ze zijn er vaste docent, gastdocent, noem maar op.
- E. Kwalijke onzin. Je zou beter moeten weten! Een echte schrijver of dichter heeft geen universiteit nodig. Pak die boeken maar eens op, die daar voor je voeten liggen, en ga ze eens lezen in plaats van zulke kletsboek te verkopen. Er zitten tal van voorbeelden tussen van auteurs die nooit meer nodig hebben gehad dan bed, een bord met eten en een dak boven hun hoofd. Prachtige literatuur hebben ze geschapen, zonder die faculteit van jou.
- P. Maar het zou kunnen! Ontken dat eens.
- E. Het zou een uitzondering zijn als het gebeurde. En de uitzondering bevestigt de regel dat het niet zo is. Daarom is het geen argument. Het spijt me, maar je kans is verkeken. Gefeliciteerd met de zes niet onaardige redeneringen, maar de zevende deugt van geen kanten. Je hebt verloren. Pak die boeken en hoepel op.
- P. Ja, en blijf jij de komende vierhonderd jaar maar lekker op je sokkel staan!
- E. Let op je woorden, jongmens. Ik krijg de neiging om hiervan af te komen om je lesje in goede omgangsvormen te leren! Je welsprekendheid laat te wensen over, maar van wellévendheid heb je helemaal nog niet gehoord.
- P. Ik blijf erbij dat het goed zou zijn voor de stad als je hier taal- en letterkunde kon studeren.
- E. (*Belerend*) Het zou goed zijn voor de stad als de zon altijd scheen, zodat mijn boek niet steeds natregende. Het zou ook goed zijn voor de stad als we allemaal in prima gezondheid verkeerden en onze portemonnee nooit leeg raakte. Het is alleen niet zo, mijn goede vriend. De wereld is zoals zij gemaakt is.
- P. Je hebt me niet overtuigd van mijn ongelijk op mijn laatste punt. Een letterenfaculteit kan als het ware literatuur aantrekken. Er ontstaat een literair klimaat. Dat weet ik zeker.
- E. Ik wil je het tegendeel bewijzen, maar ik weet nog niet hoe ik dat kan doen.
- P. Ach, laat ook maar zitten. Wat heb ik eraan? Misschien heb je gelijk en zijn we gewoon een clubje dromers. Jammer. Ik geef het op.
- E. Wat ga je doen?
- P. Ik heb nu geen zin meer om door te gaan. Met die Noodfaculteit hou ik maar op. Misschien ga ik wat schrijven. Een mooi verhaal over een droom die niet uitkwam. Over onze hooggeleerde Erasmus, die het niet nodig vindt een letterenfaculteit op te richten.
- E. Ho! Wacht even! Dus je gaat literatuur scheppen, niet omdat er een letterenfaculteit is, maar omdat die ontbreekt?
- P. Of het literatuur wordt, moeten we maar afwachten.
- E. Luister eens naar je eigen woorden. Je gaat een verhaal schrijven omdat je teleurgesteld bent. Als die letterenfaculteit er was, dan was je niet teleurgesteld en hoefde je geen verhaal te schrijven. Ergo, de Rotterdamse literatuur wordt een verhaal rijker omdat er géén letterenfaculteit is. Klopt dat of niet?
- P. (*haalt beschroomd zijn schouders op en raapt zijn boeken bij elkaar, mompelt*) Ik dacht meer aan een eenakter. Ik schrijf het van me af en dan ben ik het kwijt.
- E. Dan bewijs je daarmee mijn stelling dat de Rotterdamse literatuur beter af is zónder letterenfaculteit.

- P. Ja hoor, dat is nou pas echt een gelegenheidsargument, Erasmus. Je zegt dat alleen omdat het je goed uitkomt. Maar je zwijgt over de zes andere argumenten die ik je gaf. Die doen er dus niet meer toe?
- E. Ach, argumenten, wat heb je eraan! Ik heb mijn hele leven geargumenteed voor de vrede en ik had daar heel wat meer over te zeggen dat jij over je letterenfaculteit. Maar is er nu vrede? Welnee, het is alle dagen oorlog. Argumenten zetten maar zelden zoden aan de dijk. En als ze al helpen, dan is dat meestal maar van korte duur, want ze zijn zo weer vergeten.
- P. Wijze woorden, goede man. Lees maar rustig verder. Waar ben je nu in je boek?
- E. Wat ik lees, gaat je niets aan. Hopsakee, doorlopen! Laat me met rust.
- P. *(pakt intussen zijn boeken en loopt een paar passen.)*
- E. Hé daar, kom eens terug!
- P. Wat nou weer?
- E. Wat lees ik hier nou in mijn geschiedenisboek? In de jaren zestig werd er al over letteren gepraat?
- P. O ja, hoor, nog tien jaar eerder! Maar alle plannen zijn steeds weer in de prullenbak gegooid. En nu geloven ze er niet meer in.
- E. Zo. Dus er wordt al een halve eeuw voor een letterenfaculteit gepleit? Dat valt me waarachtig mee. Ik dacht dat jullie van die eendagsvliegen waren. Vandaag een actie hier, morgen daar. Ik had een extra hoofdstukje voor je in gedachten in mijn Lof der Zotheid. Voor de Zotheid is er niets mooiers dan leven bij de dag en vooral snel vergeten wat er gisteren is gezegd.
- P. Je weet er echt niets van, hè? De Noodfaculteit is opgericht in 1974, door Aimé van Santen? Dat is al weer een kwarteeuw geleden. Wij hebben die Noodfaculteit nieuw leven ingeblazen.
- E. Kijk eens aan!
- P. *(smalend)* Ja, kijk eens aan... Maar wat doen we ermee?
- E. Vijftig jaar is bijna drie generaties.
- P. Nog even en dit duurt langer dan de tachtigjarige oorlog!
- E. *(Met waardigheid)* Ik geef je je zevende argument. Als de Erasmus Universiteit meent zich op mijn naam te kunnen beroepen louter en alleen omdat ik hier toevallig geboren ben en mijn werken met de naam van mijn geboortestad ondertekende, dan beroept ze zich op historische aanspraken. Mij best, maar als ze dat doet, komt ze er niet onderuit ook de historische rechtvaardiging te erkennen van een eis die gedragen wordt door drie generaties mensen die in deze stad zijn geboren en hier hebben geleefd en die alle drie wensen dat er in mijn geest aan de EUR onderwijs wordt gegeven. Wat die geest is heb ik genoegzaam uitgelegd, lees er mijn Traktaat over Opvoeding en Onderwijs nog eens op na. Daarin zeg ik duidelijk dat de opvoeding eruit bestaat jonge mensen in te leiden in de goede letteren, de wetenschappen en de filosofie. Drie generaties lang al wordt daarvoor geknokt en nóg er wordt nog niet geluisterd! *(Wordt boos)* Zijn ze helemaal van God los daar aan de Burgemeester Oudlaan!
- P. Ha ha, moet je dat horen! Die Erasmus! Weet je hoe ze daar op de universiteit over je denken? Ze noemen je Gerrit en volgens hen ben je een hypochonder, gierigaard, vleier, workaholic, onbillijk, geagiteerd, inconsequent, eigenwijs, ijdel en dweper! Lees Erasmus Magazine er maar op na, daar staat het letterlijk en in die volgorde.
- E. *(Stormt van zijn sokkel)* Wat! Zeggen ze dat over mij? Kom op, we zullen ze een lesje leren. De ondankbare honden!
- P. Ho, ho, Erasmus! We moeten ijveren voor de lieve vrede, weet je nog? Daar pleitte je toch altijd voor?
- E. *(Blijft staan)* Ach, geloof toch niet alles wat ze zeggen! Geen vrede zonder oorlog. Ik heb mijn vijanden altijd aan mootjes gehakt, al was het met de pen.
- P. Kom op, Erasmus. We nemen ze te grazen!
- (Beiden verlaten gearmd het toneel, luid zingend en druk gebarend)*
- E+P: “Hand in hand met kameraden! Hand in hand voor de letterén! Geen daden maar woorden, leve de letteren!

*Door Feico Houweling
Voorjaar 2001, Rotterdam.*